

J e g y z ő k ö n y v

a DISZ Petőfi Körének filozófus-vitájáról. 1956. jun. 15.-én.

T á n c z o s Gábor elnök: Kedves Elvtársak! Szeretettel üdvözlök mindenkit a Petőfi Kör filozófiai vitáestjén. Újból le-
szögezhetjük: örömmel állapítható meg, hogy a marxista társada-
lomtudományok iránti érdeklődés a XX. kongresszus után alaposan
megnőtt és filozófiai vitánkon is van olyan érdeklődés, sőt na-
gyobb, mint az eddigien. /Taps./ Azon szokásunktól eltérően,
hogy protokolláris és udvariassági szempontokat nem túlságosan
veszünk figyelembe, engedjék meg most az egyszer, hogy mindnyá-
junk nevében, a fiatal budapesti értelmiség nevében üdvözljük
Lukács György elvtársat. /Viharos taps./ Nem úgy, mint a diplo-
maták szokták a ritka vendéget üdvözölni, hanem mint olyat, aki
ősz hajjal és ifju szívvél valóban köztünk tartozik, azokhoz, akik
el vagyunk szánva arra, hogy a marxizmus-leninizmus elsajátítása-
terén tanuljunk mindazoktól, akiktől tanulhatunk /Derűtségs és
taps./, hogy pártunknak, népi demokráciánknak valóban megfelelő
marxista értelmiségévé váljunk.

Ezzel vitánkat megnyitom. A régi módszer szerint bevezető
előadást nem tartunk, hanem eleve hozzászólók kérték és kérnek
majd szót, akik hozzászólnak "A XX. kongresszus és a marxista
filozófia problémái" című témához. Első hozzászólónk Gondi Jó-
zsef elvtárs a Lenin Intézet Továbbképző Tanfolyamáról.

G o n d i József: Kedves Elvtársak! Először két dologgal
szeretnék foglalkozni. Az egyik a tanárok képzése és a filozófiai
továbbképzés problémája és ezzel szoros összefüggésben a filozófia
tanításának problémái a nem szakos egyetemeken. Azért szeretnék
a két dologgal együtt foglalkozni, mert úgy gondolom, hogy szo-
rosan összefüggnek és igen élesen vetődnek fel most különösen
a XX. kongresszus után. A tanárok képzésével kapcsolatban először-
is egy olyan témával foglalkozom, amely véleményem szerint meg-
oldásra vár az elkövetkező időben.

Az elvtársak tudják azt, hogy a filozófia-szakos tanárok kép-
zése az elmúlt pár évben a Lenin Intézetbe került át, ott képez-
ték ki őket és most két év óta ott végzik ezeknek a tanároknak
továbbképzését. Magam is ennek a továbbképző tanfolyamnak egyik
résztvevője, hallgatója vagyok és főleg ezért szeretném elmondani,
hogyan látom ezt a problémát egyrészt most, másrészt pedig a
jövőben. Az eltelt évek és az a két év, amelyet a továbbképző
tanfolyamon töltöttem, bebizonyították számomra, hogy a filozófia-
szakos tanárok képzése ilyen formában és ilyen keretek között nem
oldható meg. Először is az előadások és a konferenciák színvonala,
másodsor a filozófiatörténeti oktatás háttérbe szorítása, har-
madrészt pedig a mai burzsoá filozófiának ismertetése, annak bi-
rálata és elemzése, negyedszer általában a filozófia területén
az alapos elemzés, a logikai érvelés és általában az érvelésre
való tanítás és nevelés, a vitatkozásnak nagyobb keret és lehet-
őség megadása - mindezekben a területeken nem megfelelő a hely-
zet, pedig úgy gondolom, hogy ezek nagyon fontos kellékei a ta-
nárképzésnek, de különösen a továbbképzésnek. A bajok forrását
abban látom, hogy a Lenin Intézetben kialakult és meghonosodott,
az utóbbi időben eléggé általánossá vált a dogmatizmus. Baj az is,

hogy az ottani oktatók szaktudása nem megfelelő, valamint, hogy a filozófiai egységfront nem volt meg, nem azoknak az elvtársoknak között volt a filozófiai oktatás és elsősorban a továbbképzés, akik ennek a képzésnek problémáit meg tudták volna oldani.

Magam részéről nem tudom egészen biztosan, melyek voltak azok a problémák, amelyek konkrétan megakadályozták azt, hogy a Filozófiai Intézet és a tanárképzés munkája továbbra is úgy menjen, mint előzőleg Fogarasi elvtárs vezetése alatt, valamint azt, hogy ebben a munkában Lukács György elvtárs is szorosabban vehetett volna részt, mint ahogy a legutóbbi időkben résztvett. Szeretném, ha ezekről az okokról itt majd szó esnék. Magam részéről azonban ezt nagyon nagy hibának látom.

A másik dolog, amivel itt foglalkozni szeretnék, a filozófiai képzés a nemszakos egyetemeken. Ennek a megoldhatósága is elsősorban a tanárképzés és továbbképzés színvonalától függ egyrészt, másrészt pedig attól, hogy gyökeresen, alaposan és minél előbb felszámoljuk azokat a hibákat, amelyek a marxizmus és a filozófia oktatásának területén is előfordultak. Az első ilyen hiba volt a dogmatizmus, amely szinte a marxista-leninista filozófia minden területére kiterjedt. Az egyetemeken ez ugy nyilvánult meg, hogy az előadások brosúraszerűen laposak, elég gyakran vulgárisak és felületesek voltak és a konferenciákon ezeket az előadásokat egyszerűen elismételték. Bár ezeken a helyeken nem elsősorban a filozófia a szaktárgy és nem annak kell dominálni, de feltétlenül alaposabb, tudományosabb elemzésre és előadásra van szükség.

Ne arra törekedjünk az egyetemeken, hogy a marxista filozófiának lehetőleg minden kérdését előadjuk, hanem hogy annak módszerét és szellemét adjuk át a hallgatóknak, egy olyan módszert adjunk a kezükbe, amelyet szaktárgyuk keretében használni tudnak. Ezt pedig csak úgy tudjuk megtenni, ha tényleg alapos, elemző, ha nem is teljességre igényt tartó előadásokat tartunk. Hogy a helyzet ezen a téren megváltozzék, annak másik nagyon fontos feltétele szerintem az, hogy az eddigi tematikát és programot felül kellene vizsgálni és egyrészt bizonyos szűkítéseket, másrészt pedig bizonyos kérdések felülvizsgálatát kellene gazdagabban leadni és a mechanikus vulgáris párhuzamoktól meg kellene tisztítani a filozófiai oktatást is.

A filozófiai oktatás egyik legégetőbb kérdése, amely a legtöbb hibához vezetett, a pártosság, a filozófia pártosságának szubjektivistá értelmezéséből származott. Sokan úgy látták, hogy a marxista filozófia csak úgy szolgálja a gyakorlatot, népi demokratikus rendszerünk ügyét, ha egyszerűen elhagyjuk az elméleti kérdések magyarszét vagy csak igen vulgárisan tárgyaljuk és szűk prakticista szempontokat tartva szem előtt, elsősorban gyakorlati kérdésekkel foglalkozunk rossz értelemben, olyan értelemben, hogy ezeket elszakítva az elmélettől, mindenféle összefüggést kikapcsolva, csak a napi párthatározatok és az esetleges események felsorolásával próbáltuk gyakorlatiassá tenni a filozófiát. Azt hiszem, hogy ez messzemenően helytelen mód a marxista filozófiának a gyakorlattal való összekapcsolására; nem az ilyen esetleges tények halmozát kell elismernünk, hanem a marxista filozófia alapvető kérdéseit kell tárgyalni, elemezni és a mai valóság, a mai gyakorlat sokoldalú tényeiből kiindulva, annak

fő lényeges vonását megragadva megpróbálni levonni az általánosításokat és a történelmi materializmus tétteleit gazdagítani ezzel is. /Taps./

Ebben látom én a filozófiai oktatás és tanárképzés megoldásának kérdését és hogy elsősorban azok az elvtársak oldják meg ezt, akik Magyarországon ehhez a leginkább értenek, Fogarasi és Lukács elvtárs vezessék ezt, másrészt pedig ténylegesen fel kell számolni a filozófiatörténet vulgáris, dogmatikus elhanyagolását, a gyakorlati prakticista értelmezését, a pártosság szubjektivistá értelmezését, ennek érdekében szerintem azt kell alakítani a tematikát és a programot, ne teljességre törekedjünk, hanem arra, hogy valóban a marxizmus szellemét és lényegét próbáljuk elsajátíttatni a hallgatókkal és magunk is sajátítsuk el. /Taps./

Varga Mihály / a Lenin Intézet aspiránsa/: Tisztelt Elvtársak! Ma már marxisták között aligha fogja valaki tagadni, hogy szoros összefüggés van filozófia és politika között, legfeljebb a kapcsolat jellege körül vannak még viták a magyar filozófiában. Felszólalásomban egy-két ilyen összefüggésre szeretnék egészen vázlatosan rámutatni és elsősorban az utóbbi évek magyar filozófiai vitáival kapcsolatban.

Ma már sokak számára világos, hogy a marxista filozófia Lenin halál után válságba került és sok tekintetben még ma is egyhelyben topog. Mi nem tagadjuk Sztálin filozófiai műveinek érdemeit, de az ismeretes sztálini gyakorlat a marxista filozófiát dogmák rendszerévé, tételek összégévé változtatta, a filozófiai gondolat fejlődését nemzetközi mértékben is évtizedekre visszavetette. Már csak ezért is kivételes jelentőségre tesz szert ezen időszakban Lukács György elvtárs filozófiai munkássága. /Taps./ Elnőzést kérek Lukács elvtárustól, hogy ilyen kérdésekkel is foglalkozzon, de úgy gondolom, hogy eddig tulkeveset beszéltünk erről. Lukács György elvtárs azon kevesek közé tartozott, akik szándékukban és munkásságukban is az alkotó marxizmus álláspontját képviselték. Számos vonatkozásban továbbfejlesztette a marxista filozófiát, a marxista esztétikát és ezzel sok tekintetben megmentette a marxista filozófia becsületét abban a korban, amikor a polgári tudósok közül sokan már a marxista filozófia csődjéről kiabáltak - és meg kell mondani, hogy nem is egészen alaptalanul. Félreértések elkerülése végett: ez nem a mi legfelsőbb szervünk véleménye, hanem például többek között az ezévi német filozófiai kongresszus résztvevőió, akik így értékelték Lukács György elvtárs munkásságát.

Tudom, hogy Lukács elvtárs nem szívesen hallgatja végig az előle megnyilatkozásokat, de a tények tények maradnak és a tények leszögezése - főleg azoké, amelyeket tőlünk, fiataloktól eddig gondosan eltitkoltak - talán még nem személyi kultusz. A személyi kultuszra nem neki és nekünk, hanem főleg azoknak volt szükségük a múltban is, akik érezték valamilyen oknál fogva, hogy nélkülük pozícióik nincsenek tartósan biztosítva. /Elénk taps./

Az 1953-54-ben megtartott filozófiai viták idején kezdtem el gondolkodni a magyar filozófiai front problémáiról. Tudtam, hogy Lukács elvtárs régi kommunista, hogy a Magyar Tanácsokztársaságban is kimagasló szerepet játszott, hogy filozófiai-esztétikai

műveit a gondolkodó emberek tiszteletben tartották még a Szovjetunióban is, /Derűtlenség./ műveit nagy haszonnal forgattam én is.

T á n c z o s Gábor elnök: Varga elvtárs! Lukács elvtárs a Szovjetunióban hosszú időn keresztül megbecsült ideológusa volt.

V a r g a Mihály: De ott sem mindenki számára. Éppen ezért reám rendkívül megdöbbenően hatott a filozófiai vitán Lukács elvtársnak az a kijelentése, hogy itt nálunk úgy látszik azért huzzák-halasztják a filozófiai kutatóintézet létrehozását, mert ő és Fogarasi akadémikus még életben vannak. Lehet, hogy nem pontosan ezekkel a szavakkal mondta Lukács elvtárs, de onnan ez a megállapítás nem hogy nyugodni azóta sem.

Bajcsy-Zsilinszky Endre ünnepélyes temetésének napján annak idején írta a Szabad Nép: "A mi országunk híres arról, hogy csak temetni tudjuk nagyjainkat, de megérteni nem." Nos, a mi népi demokráciánk történetében arra is akadna példa, hogy nagyjainkat élve is háttérbe szorítottuk. Nem szabad megengednünk, hogy ez a gyakorlat tovább folytatódjék. Lukács György elvtárs itt él és dolgozik közöttünk. Éppen ideje már, hogy politikai szektarianizmus, a szektás tudománypolitika hibáit jóvátegyük, hogy megmutassuk és megértsük Lukács György elvtárs igazi szerepét a marxista filozófiában és pártunk történetében is. /Élénk taps./

/Közbeszólás: Éljen a Blum-tézisek szerzője! - Élénk taps./ Itt az ideje annak, hogy tanuljunk abból a gazdag életutból, amelynek egyik gyújtópontja volt a szocialista humanizmus, a megalkuvás nélküli küzdelem mindazon tényezők ellen, melyek az egyéniséget, az embert meggyomorítják, csontkává, egyoldaluvá teszik, mindazok ellen, akik a szocializmust szürkére festve képzelik el. A történész-vitából kiderült, hogy Lukács elvtárs egyike volt azoknak, akik több ízben is felleptek a pártunkban hosszú évtizedekig eluralkodó baloldali elhajlás és szektarianizmus ellen. Vannak tehát komoly hagyományaink is a szektarianizmus elleni harcban.

Ezért nem lehet véletlennnek tekinteni, hogy Lukács elvtársat, aki pártunk egyik alapító tagja, majd a Tanácsköztársaság népbiztosa volt, aki a szektarianizmust több ízben bírálat alá vette - támadták, rágalmazták az illegálitás éveiben, támadták és rágalmazták a felszabadulás után is - majdnem egészen a XX. kongresszusig. Népi demokráciánkra nézve szégyen, hogy a Lukács elvtárs által vezetett filozófiai szakoktatást illetékes szerveink annak idején megszüntették, hogy munkásságából még a polgári filozófia is többet tanul, mint filozófiaoktatásunk egy jelentős része. Meg kell szüntetni ezt a rendellenes állapotot: ez hasznára lesz politikai életünknek és a marxista filozófiának is.

Ugyancsak többet kell tanulnunk Fogarasi elvtárs alapvető munkáiból.

A szektás politikának oka volt rá, nekünk azonban semmi okunk sincs arra, hogy Lukács elvtárs politikai befolyásától féltsük népünket, az egyetemi ifjúságot. /Taps./ Lukács elvtárs jó irányba befolyásolta és befolyásolja hallgatóit: önálló gondolkodásra, a tudatlanság felszámolására nevelte őket és teszi ma is. Sokat tanultunk és tanulhatunk politikailag is Lukács György elvtárstól és tanítványaitól. Nekem személyesen például a XX. kongresszus nem okozott fájdalmat és ezt annak köszönhetem jórészt, hogy Szigeti elvtárs már jóval a XX. kong-

resszus előtt munkámat jó irányban befolyásolta. Nem kétséges előtttem az, hogy a helyes politikai irányvonalat is csak az alkotó marxizmus álláspontján állva lehet kidolgozni.

Az utóbbi évtizedekben a marxista filozófiában és filozófiaoktatásban elterjedt dogmatizmusnak számos okát lehetne megjelölni. Nekünk azonban azok ellen a viszonyok és körülmények ellen kell most harcolnunk elsősorban, amelyek nálunk szükség-szerűen, napról-napra és tömegmértékben születtek a dogmatizmust, szubjektivizmust, konjunkturizmust és még sok más káros jelenséget is, amelyeket élesen elítélt az SzKP.XX.Kongresszusa. Mindezeknek a káros jelenségeknek fő oka a politikai szektarianizmus és a személyi kultusz.

A személyi kultusz a marxizmus-leninizmus interpretálásában nem tűr és nem is tűrhet meg semmiféle komolyabb ellenvéleményt, mert ez léte alapját támadná meg. A személyi kultusz által létrehozott körülmények között a tudománypolitika irányítói a tudomány kérdéseit / így a marxi-lenini filozófia kérdéseit is / nem érdembeli nyílt elvi vitákkal, hanem vagy tekintélyelvi alapon, vagy ha ez nem áll rendelkezésünkre, akkor éppen a vélt vagy igazi ellenfél tekintélyének a lejáratásával akarják megoldani. Véleményem szerint ilyen jellege volt sok tekintetben az 1953-ban a Lenin Intézetben lefolytatott filozófiai vitának is, még akkor is, ha a dogmatikus irányzat hívei őszintén meg voltak győződve arról, hogy ők és csakis ők képviselik pártunk érdekeit. Az azóta eltelt időszak megmutatta, hogy a vezető filozófusok ellen akkor / és már korábban is / indított hangulatkeltés csak ártott a filozófia-oktatásnak, ártott a pártnak is.

A személyi kultusz azáltal, hogy az ellenvéleményeket elfojtja, az önálló gondolatokat félretolja - a pártvezetést éppen a valóság sajátosságainak mélyreható és sokoldalú ismeretétől fosztja meg. Ezáltal még inkább megnövekedik a szektarianizmus, még inkább mélyül a szakadék párt és tömegek között, mert a párt- és államapparátus egyrésze a párt politikáját a személyi kultusz és bürokratikus centralizmus következtében óvhat tőle belre toltatja el. A politikai szektarianizmusnak viszont éppen a személyi kultusz és a bürokratikus centralizmus következtében feltételek vannak egy olyan tendenciájára, hogy abszolúttá, uralkodóvá válják az élet minden területén. Ennek a tendenciának azonban utjában áll a marxizmus-leninizmus is. Ezért a szektás nézetek és módszerek igazolása nem képzelhető el a marxizmus lényegének meghamisítása és leegyszerűsítése nélkül, a marxizmusnak és pártosságának dogmatikus és szubjektivistá felfogása nélkül. A politikai szektarianizmus megteremt a maga "ideológusait", akik legtöbbször /szubjektíve talán jóhiszeműen/ a marxizmusban éppen a leglényegesebbet nem veszik észre: a marxizmus élő lelkét, a konkrét helyzet konkrét elmozdításának lenini követelményét. Ezek az élvitások a marxizmust tételek összegévé változtatják és tételeit is - enyhén szólva - impresszionista módon alkalmazzák, amennyiben mindig azt veszik elő a marxizmusból, amire pillanatnyilag nekik szükségük van. Mivel az ilyen típusú ideológusok a pártosságot is önkényesen értelmezik, álláspontjukat az egyedül pártos álláspontnak, a marxizmus álláspontjának tüntetik fel és minden törekvésük az, hogy az ellenvéleményeket elnémit-

sák a szektarianizmusra jellemző módszerekkel.

Véleményem szerint egészen világosan ez volt a politikai háttere az 1953-54-ben lefolyt filozófiai vitáknak is. Természetesen, a gyökerek mélyebbre, a felszabadulás előtti időszakba nyulnak vissza. Szeretném, ha majd Lukács elvtárs részletesebben is foglalkozna itt ezekkel a problémákkal, számunkra ez igen tanulságos lenne.

Lényegében két elvi irányzatról volt szó/ és talán még ma is van/ a magyar filozófiában. Lukácsék a filozófiát mint tudományt, mint alkotást fogják fel, míg a dogmatikus irányzat hívei azt lépten-nyomon összekeverték a propagandával és agitációval. Például Havas elvtárs az 1954-es vitán népi demokráciánk kérdéseinek filozófiai általánosítása alatt olyan cikkeket értett, amelyek pár hónap alatt elvesztik időszzerűségüket. Lukácsék a filozófia fundamentális kérdéseire irányították és irányítják a fő figyelmet, míg az őket bíráló elvtársak, például Szecsődi elvtárs, mindennel foglalkozni akartak, illetve mindazzal, amit a dialektikus materializmus segítségével kell megoldani. Az ilyen szakmai és politikai rövidlátás és az ebből fakadó gyakorlat még ha látszólag a pártot segíti is, lényegében súlyos károkat okoz a pártnak, mert elcségyesíti, tudománytalanná teszi a filozófiát és ezzel a marxizmust is. Joggal mondotta akkor Lukács elvtárs, hogy az ilyen álláspont / t.i. a filozófia tárgyának és pártosságának dogmatikus és szubjektivistá felfogása/ a gyakorlatban csak enciklopedikus tudatlanságot eredményezhet. /Derűtlenség és taps./ A személyi kultusz és politikai szektarianizmus légkörében szükségszerű volt, hogy ez az irányzat létrejöjjön és ez az irányzat lényegében nem is más, mint a politikai szektaritásnak a filozófiai változata. Nem véletlen például az, hogy a Lenin intézeti filozófiai tanszék vezetését megszemélyesítő elvtársak szektás módszerekkel dolgoztak a pártmunkában és a káderpolitikában is.

A Lenin intézeti filozófiai tanszék értekezletén Selmeczi elvtárs helyesen állapította meg, hogy például Szecsődi elvtárs régebbi helytelen álláspontját a filozófia pártosságával kapcsolatban még a XX.kongresszus után sem adta fel: formailag ugyan variálja, de lényegében védelmezi, sőt még talán élesebb megfogalmazásban adja, mint régen. Erről tanuskodik legújabb tanulmánya, a legújabb Rudas-kötethez írt bevezető, amelyben az objektív igazság feltárását tértől és időtől függetlenül is elképzelhetőnek tartja, vagy például az objektív igazság felderítését nem mindig tartja tettnek a dolgozó nép érdekében, vagy ezt csak Rudas elvtárs esetében engedi meg. /Derűtlenség./ Mindez bővebben olvasható a könyv 13-14. oldalán.

Mindezt csak azért tettem szóvá, mert tanszékünkön jóformán Szecsődi elvtárs az egyetlen, aki Kiss Arturral való közös fellépését lényegében még mindig helyesnek tartja. Még mindig nem látja, hogy ő és szerzőtársa akkor a dogmatizmus álláspontjáról bírálta Lukácsot, Fgarasit, hogy kritikájuknak ezért még viszonylagos jogosultsága sincsen. Kérdésfeltevésükben - hogy t.i. miért nem foglalkoznak Lukácsék népi demokráciánk kérdéseivel - volt egy jó adag demagógia is: köztudomásu már, hogy Lukácsék foglalkoztak és nem is keveset a népi demok-

rácia kérdéseivel ott, azokon a területeken, ahol erre illető-
 kessé voltak, vagy ahol a kérdések tudományos elenzéséhez adva
 voltak a feltételek. Nem Lukács György a hibás abban, hogy
 legtöbbször hiányoztak ezek a feltételek. Amíg lehetett, amíg
 ez összefért a tudományos lelkiismeretességgel, Lukács elvtárs
 szívesen nyújtott értékes elméleti és módszertani segítséget
 népi demokráciánk problémáinak elenzése szempontjából - és úgy
 gondolom, hogy szívesen nyújtja ezt ma is. 1947-es milánói elő-
 adásában rendkívül komolyan, filozófiai sikon vetette fel pél-
 dául a törvényesség kérdését az új demokráciák létrejöttével
 kapcsolatban. Nem ő a hibás abban, hogy intelme pusztába hang-
 zott kiáltás maradt. Nem ő a hibás abban sem, hogy az általa
 a szocialista realizmusról kifejtett mély gondolatok süket fül-
 lokra találtak az irodalompolitika egyes irányítóinál. Pedig
 ha figyelembe vettük volna az ő intelmeit, akkor számos területen
 elkerülhetők volna a sorozatos és egyre súlyosabb baklövészek.
 Nem vettük, nem vehettük figyelembe - éppen a szénlyi kultusz
 miatt.

Nem kötelező, de elvárható, hogy mindezeket ma már Szecsődi
 elvtárs is lássa. /Derűtlenség/. Selmeczi elvtárs elmondhatná, hogy
 a Lukácsék elleni hangulatkeltést hogyan "készítették" elő, ho-
 gyan "szervezték" meg 1953-ban a Lenin Intézetben. Ugy gondolom,
 hogy az ilyen filozófiai tatárjárásnak egy szerszámmal véget
 kell vetni! /Elénk taps és derűtlenség./ Van itten egy éni feléle-
 sége Szecsődi elvtársnak is, de szeretném leszögezni, hogy a
 történelemtől semmiképpen sem ő vagy Kiss Artur a főfelelős. A
 főfelelősök azok, akik elnőzték, sőt esetleg ösztönözték is a
 tanszéket arra, hogy ezt a provokációt végrehajtsa. /Taps./

Sok tekintetben tragédiája az utóbbi évtizedben a párt által
 felnevelt, a pártot a gyakorlatban is segíteni akaró nemzedék
 nagyrésznél, - és idesorolom magamat én is - hogy politikai
 éberségét, tisztánlátását tempitotta, fékezte, akadályozta a
 szektás politika. Sokáig nem ismertük fel, hogy a szektás poli-
 tika objektíva a párt és dolgozó népünk érdekeivel ellentétes
 politika. De felnyitotta szemünket az SzKP XX.kongresszusa. Mi
 nem a visszahúzó erők, az objektíva konzervatív oldal, a szek-
 tarianizmus, apologétái akarunk lenni, hanem az emberi haladás,
 a párt, a szocialista forradalom harcosai. A szocialista forra-
 dalomnak nincs szüksége a valóság megcsépítésére. A lakkozásnak,
 de a pesszimizmusnak is semmi köze a pártossághoz, a marxizmus-
 leninizmushoz. A szocialista forradalomnak létérdeke az objektív
 igazság feltárása, létérdeke azért, mert forradalmárok vagyunk,
 mert nem hátra, hanem előre akarunk menni. Talán nem egészen
 szerencsés fogalmazás, de a párttagság és a mi értelmiségünk szo-
 repe a XX. kongresszus előtt sok tekintetben arra korlátozódott,
 hogy a világot /pontosabban a mi kis világunkat/ megírja. A
 feladat azonban az, hogy megváltoztassuk! /Taps./ Ugy gondolom,
 hogy lényegében csak a XX.kongresszus után jött el az ideje annak,
 hogy a filozófusok tudományosan foglalkozhassanak népi demokráci-
 ánk kérdéseivel. Ha a filozófia számára a valóban tudományos mun-
 ka legfontosabb feltételeit megteremtjük, akkor különösebb un-
 szolás nélkül is foglalkozni fogunk népi demokráciánk aktuális
 filozófiai problémáival: csak engedjék meg, hogy ezt tudományo-

san esinéljük és akkor majd a pártunk gyakorlati harcát is segítő cikkeiben, tanulmányokban nem lesz hiány.

Ugyanakkor rá kell mutatni arra is, hogy a filozófiának az élettel való kapcsolata nem szükhethető le a napipolitikával való kapcsolatra. A jövőben is kell hogy legyen különbség tudományos munka, propagandamunka és agitáció között. Ugyancsak le kell szögezni, hogy Lukács és Fogarasi elvtársak munkássága az utóbbi időkben, vagyis az irracionális, a fizikai idealizmus, a logika, a marxista esztétika alapproblémáival való foglalkozás az élettel való kapcsolatnak egyik legfényesebb bizonyítéka.

Néhány szót még a Petőfi Kör vitáiról. Ugy hallom, hogy ma is még funkcionáriusok nálunk, akiknek a XX. kongresszus után is legfőbb gondjuk az, hogy hogyan tudják a végre megindult bírálatot visszaszeríteni, vagy a szabad vitákat megszüntetni. Ezek az elvtársak valószínűleg nem eléggé veszik figyelembe azt, hogy a XX. kongresszus után vagyunk, hogy ma már a hosszú évekig belénk fojtott igazságérzet és egészséges bírálat áradó folyamát nem lehet sem jelzőkkel, sem adminisztratív intézkedésekkel elintézeni. /Élénk taps./ Mi a szocialista forradalmat akarjuk hazánkban meggyorsítani és harcolni fogunk mindazok ellen, akik ennek a szocialista forradalomnak az útjában állnak. /Taps./ Mi nem esküdözünk a XX. kongresszusra, hanem a XX. kongresszus szellemében akarunk cselekedni. /Élénk taps./ Pártunk is, dolgozó népünk is ezt várja tőlünk. A mi vitáinktól csak azok félhetnek, akik félnek az igazságtól! Jó lenne, ha a XX. kongresszus szellemével szembállók egyszersmindenkorra figyelembe vennék azt a körülményt, hogy a mi pártunk munkáját hosszú évtizedekig bénító szektarizmus, akárcsak a jobboldali demagógia ideje is, ma már lejárt.

A szabad viták erősítik népi demokratikus rendünket és gyengítik az ellenséget, az ellenség pozícióit. Ha a politikai szektarizmust megszüntetjük, hamarabb végzünk az ellenséggel!

Az SZKP XX. kongresszusának szelleme dolgozó népünk, benne értelmiségünk és fiataljaink legjobbjainak fejében már győzött és ez a biztosítéka annak, hogy előbb vagy utóbb győzni fog életünk minden területén. Győzni fog, mert akarjuk, hogy győzzön, győzni fog, mert eszméi anyagi erővé válnak.

Nem szerencsés a hasonlat, de az ellenállóknak, a visszahúzó erőknak csak azt mondhatjuk: voltak már a mi népi demokráciánk történetében olyan személyiségek, akik a forradalomban a fő szerepét próbálták betölteni. A történelem arra tanít, hogy nem sikerült nekik. Miért kellene azt gondolnunk, hogy másoknak, most a XX. kongresszus után sikerülni fog? /Taps./

Egy olyan nemzedéket nevelt fel pártunk, amely érzi a felelősséget az ország és a nemzetközi munkásmozgalom sorsa iránt, amely ma már egyre inkább akar és tud is beleszólni az ország dolgaiba. Ma már elsősorban a pártban belül vannak a nemzedék legjobbjai. A XX. kongresszus teremtette meg annak a lehetőségét, hogy ez a nemzedék - akár csak egész dolgozó népünk is - vágyait, legszebb reményeit és törekvéseit most már valóra váltsa. Eltűnik ezzel a lehetőséggel és megalkuvás nélküli harcot kell folytatni azok ellen, akik akadályozzák azt, hogy ebből a lelkesítő lehetőségből valóság legyen!

Néhány kívánságon is lenne. Még kell teremtünk, helyre kell állítanunk a normális kapcsolatot a filozófiát oktató káderek és a vezető filozófusok között.

Fel kell számolni sürgősen a vezető filozófusok munkásságára iránt tanusított, helyenként még uralkodó káros nihilista álláspontot.

Szakítani kell a filozófia tárgyának és pártosságának dogmatikus és szubjektivistá felfogásával és elsősorban kell ezt megtenniük a tudománypolitikát irányító szerveinknek.

Kérni szeretném pártunk Politikai Bizottságától a filozófiai kutatóintézet létrehozását, amely az országban folyó filozófiai kutató és oktató munkát szervezné, irányítaná és összefogná.

Lukács György elvtárs eddig magyarul még nem jelent műveit is hozzáférhetővé kell tenni és talán ideje volna már megkezdeni Lukács elvtárs műveinek gyűjteményes kiadását. /Előnk taps./

Még egy kívánságon volna: a Petőfi Kör vitáit folytatni kell és nem megszüntetni! /Előnk taps./

T á n c z o s Gábor elnök: Mielőtt átadnám a szót Balogh Elenőr elvtársnak, egy-két mondatban szeretnék reagálni arra, amit Varga elvtárs mondott. Ugy érzen, hogy egy kicsit nyílt kapukat döngöt. A Petőfi Kör vitáit senki sem akarja Magyarországon beszüntetni. /Ellentmondások. Zaj./ A DISZ vezető szervei az elmúlt hetekben többször is határozatilag kimondták, hogy a Petőfi Kör vitái helyesek, egészségesek, tovább folytatandók. Semmiféle más szervek semmilyen intézkedést nem hozott, hogy a Petőfi Kör vitáit be kellene szüntetni. Felesleges dolog, úgy gondolom, a viták folytatását ilyen módon követelni, hiszen itt vagyunk, nem is kis számban, folytatjuk a Petőfi Kör vitáit és semmi jel arra nem mutat, hogy a vitákat abbahagyjuk. /Taps./

B a l o g h Elenőr / a Pártfőiskola tanszékvezetője/: Kedves Elvtársak! Örömmel üdvözlöm a DISZ-központ kezdeményezését, azt; hogy a filozófiai front kérdésciről szabad vitát kezdeményezett. Örülök neki, még abban az esetben is, ha egyikünknek - másikunknak itt ma keserű pirulákat kell lenyelnie. Az igazság ugyanis azt kívánja, hogy mindenki olyan keserű pirulákat nyeljen le, amilyeneket elkövetett hibáiért megérdemel. /Előnk taps./ Csak megjegyzem közbevetőleg, hogy minél hosszabban tapsolnak, annál rosszabb szolgálatot tesznek a XX. kongresszus ügyének, amelyet most mindannyian képviselnek remélhetőleg. /Zaj./

T á n c z o s Gábor elnök: Ennek eldöntése helyett folytassuk a vitát.

B a l o g h Elenőr: Minderre rá fogok térni felszólalásomban. Fontos tehát, hogy a problémákat bárdolatlan keménységgel és őszinteséggel, de ugyanakkor megfelelő higgadtsággal vessük fel és nagyon szeretném aláhuzni, hogy megfelelő higgadtsággal, hogy ne adjunk ürügyet arra a mai napon, hogy egyesek azon vitatkozzanak, - mert vitatkoznak róla egyesek, - hogy nem kellene-e megakadályozni a Petőfi Kör vitáit. /Zaj./ Szeretném hangsúlyozni, hogy felszólalá-

somban az az őszinte célkitűzés lebeg szemem előtt, hogy segítsek létrehozni itt a mai napon a hazai marxista filozófiai front egységét. A párt érdeke ezt kívánja és éppen ezért nagyon fontos, hogy higgadtak legyünk és ne meggondolatlanok. Az úgy nem azon fordul meg, hogy Lukács elvtárs mennyi tapsot kap és vigyázzanak az elvtársak, hogy /Közbeszólás: Nincs szükség figyelmeztetésre!/ a felszólalások jó irányban menjenek. Engedje meg a közbeszóló elvtárs, hogy megjegyezzem, hogy szerintem az előttem felszólalt elvtársak olyan hangot ütnek meg, amely nem alkalmas arra, hogy azok az elvtársak, akik a hibákat elkövették, beismerjék azokat. /Taps./ Ez odaszit becsületes elvtársakat a szektások karjaiba és ezt meg kell érteni, elvtársak!

Éppen azért, mert nem azt a célt tűzöm magam elé, hogy gunyolódjak, hanem azt, hogy létrehozzuk ezt az egységfrontot, nem azokról az ellentmondásokról kell ma elsősorban beszélnünk, ami nem akadály a együttműködésnek a filozófiai fronton, hanem ami annak akadály és hogy ezeket az akadályokat elhárítsuk, hogy a mai ülés jól sikerüljön annak szerintem két fontos és elengedhetetlen feltétele van. Az egyik saját hibáink mélyesges beismerése és azok mélyreható elemzése, a másik, aminek itt a filozófusok részéről meg kell történnie, ez Lukács György elvtárs teljes politikai rehabilitálása. /Elénk taps./ Ami a hibák beismerését illeti, az elvtársak meg fogják látni, hogy mi nagyon alaposan végiggondoltuk az elkövetett hibákat és meg vagyok győződve, hogy Szecsődi elvtárs, Havas elvtárs és a többi elvtársak is ugyanezt fogják tenni. Vannak azonban - és itt nem Havas elvtársra célok - akik úgy akarnak eljutni a XX. kongresszus üdvösségéhez, hogy nem oknak előbb szabályosan megkeresztelkedni és keresztülmenni a purgatórium tűzén. /Derűtség és taps./ Akad olyan is, aki évken keresztül velünk együtt - mondjuk meg - súlyos hibákat követett el, de most elfeledkezve ezekről a hibákról, hetvenkedve jelenti ki, hogy a XX. kongresszus őt igazolta. /Taps./ Szeretném tehát magam ettől a megtartástól elhatárolni és kijelenteni, hogy engem igenis nem igazolt, hanem sajnós, számos kérdésben megdöbbenett és elmarasztalt a XX. kongresszus és különösen megdöbbenett és gondolkodóba ejtettek legutóbb a Blum-tézisek és ma az a véleményem, hogy a magyar filozófiai fronton én követtem el a legnagyobb hibákat. A lelkiismeret arra kötelez bennünket, hogy számos kérdésben alapvetően véleményt változtassunk és ha egyszer véleményt változtatunk, fontos, hogy becsülettel megmondjuk, hogy most véleményt változtatunk és ne állítsuk azt, hogy mi már régen ezt az álláspontot képviseltük. /Elénk taps./ Es mivel a filozófiai fronton nem Rákosi Mátyás követte el a hibákat, hanem mi és elsősorban én, ezért nekünk és elsősorban nekem kell önbírálatot gyakorolnom, - és még egyszer hangsúlyozom, nem rossz hely ez a Petőfi Kör azoknak, akik elég erősek ahhoz, hogy hibáikat bátran beismerjék, csak azoknak kellemetlen ez a hely, akik kicsinyes kispolgári hiuságból nem hajlandók hibáik beismerésére.

Fontos Lukács elvtárs teljes politikai rehabilitálása. A "teljes" szót szeretném hangsúlyozni, ártatlan embereket rehabilitálni ugyanis csak egyféleképp lehet: teljesen! /Elénk taps./ A félig való rehabilitálás nem rehabilitálás. Nem lehet úgy rehabilitálni, hogy ahelyett, hogy magunk mélyesges önbírálatot gyakorolnánk, inkább másokon igyekezzünk rajta hagyni néhány pettyet, hogy rossz lelkiismeretünket ezzel megnyugtassuk, még mások esetleges meg-

rágalmazása árán is. /Taps./ Ezért ismételtén kérem az elvtársakat, hogy minél kevesebbet tapsoljanak. /Közbeszólás: hozzászoktunk az elmúlt években! / Mindenesetre nem én szoktattam hozzá az elvtársakat. /Közbeszólás: Valaki hozzászoktatott! - Másik közbeszólás: Ez a hozzászokás nem igaz. Most az egyetértésünket fejezzük ki! /

Azért kértem szót harmadiknak, mert úgy érzem, hogy nagyon sok hibát követtem el a filozófiai fronton, másrészt fontosnak tartom, hogy amikor beismerjük itt hibáinkat és Lukács elvtárs rehabilitálásában magam is szeretnék itt résztvenni, - szeretném leszegezni, hogy én nem tartozom Lukács György kritikátlan tisztelői közé, sőt, ma is számos fontos kérdésben ellenlábas, bírálója vagyok. Nem is azzal a szándékkal jöttem ide, hogy elvi bírálatomat elvtársak feladjan. Fontos, hogy a filozófusok körében Lukács elvtárs rehabilitálását ne olyan elvtárs kezdené, aki valóban csak kritikátlan tisztelője Lukács Györgynek, hanem olyan, akit nem lehet azzal megvádolni, hogy részrehajló Lukács György iránt. Ne értsük félre: Lukács elvtársnál, Fogarasi elvtársnál és tanítványaiknál is látok hibákat, amelyeket fel is fogok vetni, mindenesetre az árnyokra most, a mai napon szerintem nagyon vigyázni kell. Amikor a bírálatokat el fogom mondani - és nagyon kérem az elvtársakat, hogy azokat ugyanolyan türelemmel hallgassák meg az elvtársak - ne tartassák ezt a bírálatot, amelyet nagyon keményen fel fogok vetni Lukács elvtárs, Fogarasi elvtárs és tanítványaik felé, a rehabilitálás gyengítésének, mert ez két különböző, egymástól független dolog. Véleményem szerint jobb lesz, ha ki-ki maga veti fel a saját hibáit a közös ügy tisztázása érdekében.

A Blum-tézissel kell tehát kezdenem, hiszen évekkel ezelőtt erre való hivatkozással marasztalták el Lukács elvtársat és az így kialakított véleményt mi is elfogadtuk. Az események azóta elmarasztalták a Blum-tézisek bírálóit és igazolták a Blum-tézisek készítőit, elsősorban Lukács elvtársat. Lukács György elítélésének és rágalmazásának elvi alapja megszűnt, tehát az összes erre ráépített álláspontokat fel kell adni becsületesen. Elsősorban az enyémet.

Magam egy feljegyzésben, amelyet a párt titkárságához küldtem és amelyben "Az ész trónfosztását" bírálok, azt állítom, hogy a könyvben Lukács elvtárs régi hibáit ismétli, amelyeket hiába bíráltak évek óta. Ennek a levélnek hangja olyan volt, amely nem méltó hang elvi vitákhoz. Ezt a levelet teljes egészében visszavonom és érte Lukács elvtársától itt a nyilvánosság előtt bocsánatot kérek. /Taps./ Tartozom ezzel Lukács elvtárs becsületének csakugy, mint a saját becsületemnek. El kell ismernem, hogy ezzel a levéllel megrontottam a bizalmat köztem és Lukács elvtárs tanítványai között, bár ez a bizalom alakulóban volt. Fontos volt ezt beismerni, mert felháborodott lelkiállapotban írt levelemmel talán más elvtársakat rossz irányban befolyásoltam. Szükséges adót róttam le ezzel Lukács elvtárs felé és mag vagyok győződve arról, hogy nemcsak saját nevemben, hanem Rudas elvtárs nevében is, mert ha Rudas elvtárs élne, ma ugyanezt tenné a helyemben. Véleményem szerint fontos, hogy ebben a kérdésben Révai elvtárs is kellő önbírálatot gyakoroljon, mert rendkívül fontos, hogy ha Révai elvtárs újra bekapcsolódik az ideológiai munkába, amit mi mindannyian óhajtunk, nagyon fontos, hogy ne kövesse el ugyanazokat a hibákat az Írószövetségben és másutt, mint amelyeket elkövetett. Nem szabad megbírálatlanul hagyni ilyen jóindulatból elkövetett, de végeredményben súlyos károkat okozó hibák elvi alapját.

Hibáink gyökere - és ezt fontos elemezni - az a hibás, szektás szellem, amely mindeniben ellenséget szimatol. Fontos, hogy magunkkal együtt ezt is a vádlottak padjára ültessük, ugyanakkor félreértések elkerülése végett leszögezem, hogy Lukács elvtárs könyvéről szóló bírálatomat, amelyet egyik tanszéki ülésünkön fejtettem ki, a jelzők, tulzások és egyoldalúság nélkül továbbra is fenntartom, könyve bírálatát azonban jelenleg nem tartom időszeműnek, mert egyrészt erre most nincs időm felkészülni, márpedig erre alaposan fel kell készülni. Lukács elvtárs könyvéről Lukács Györgyhez méltó kritikát kell mondani, olyan bírálatot, amelyről ne mondhassa, hogy felületes, gyenge bírálat, hanem tényleg megköszönje a kapott szempontokat. Azt is hangsúlyozni kell a könyvvel kapcsolatban, hogy az az ellentmondás, ami köztünk van például az irracionizmus értékelése kérdésében, filozófiai kifejezéssel élve, marxisták egymás közötti nem antagonisztikus ellentmondása, a mai marxista filozófia keretein belül marad és ezért úgy is kell kezelni és nem szabad belőle levonni messzemenő következtetéseket, mint ezt főként én tettem.

Fontos, hogy kitérjek együttműködésünk egyik legfontosabb területére és ez az Írószövetség. Itt kijelenten, hogy csak saját nézeteimet fejtem ki. Az Írószövetségnek a filozófusok komoly munkaterületének kell lennie. Bennünket, pártfőiskolai tanárokat is nagyon - nagyon közelről, lelkiismeretünkben érint az Írószövetség, mert ha Heller Ágnes vagy Mészáros elvtárs nem ért valamivel egyet, akkor legfeljebb nem ír róla, de mi, pártfőiskolai tanárok kötelesek vagyunk elvileg igazolni a pártfőiskolán és másutt is az ideológiai munkáról szóló párthatározatokat mindaddig, míg a párthatározatot végre nem hajtották vagy vissza nem vonták. Ha jó a párthatározat, akkor nincs is semmi probléma, de ha komoly hibák vannak a párthatározatban, akkor lelkiismeretünkkel kerülünk ellentétbe. Csak gondolkozzunk rajta, mire nevel párttagokat lelkiismereti vonatkozásban az, ha sorozatosan olyan párthatározatokat kell végrehajtani, amelyekben olyan pontok vannak, amelyekkel nem értenek egyet.

Az irodalomról szóló párthatározat közel fél éve jelent meg. Megjegyzem, hogy az Írószövetség kérdésében a magam részéről a párthatározat megjelenése előtt és után illetékes szervek előtt világosan és félreérthetetlenül állást foglaltam. Nem mintha akkor már mindent tisztán láttam volna, de mindenesetre azt láttam, hogy az ottani problémákat mechanikusan osztálygyökekre vagy ellenséges tevékenységekre nem lehet visszavezetni. Meg kell mondanom, hogy illetékes elvtársak az én akkori véleményemmel nem értették egyet. A legenyhébb kritika, amit kaptam, az volt, hogy nem tanulmányoztam jól a marxizmust és nem látom, hogy az írók akkori magatartásának osztálygyökere van. Most itt az ideje, hogy továbbmenjünk és mélyebbre hatoljunk a hibák feltárásában. Az Írószövetségről szóló párthatározat elvi alapja az osztályharc éleződéséről szóló sztálini nézet. Idézem a párthatározatnak ezt a részét: "Amikor a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság szocialista átszervezése útján lerakjuk a szocializmus alapjait az egész nép-gazdaságban, az osztályharc kiéleződik. Ebben a helyzetben egyes kispolgári, paraszti, értelmiségi rétegekben az ingadozás erősebbé válik." Meg kell mondanom, hogy az "Anyag és tudat" című pártfőiskolai előadásomban magam is ezt a helytelen nézetet fejtettem ki. Az osztályharc szükségszerű éleződését a XX. kongresszus már elvetette, de az idézett részből a második mondat is nagyon hibás

a párthatározatban, mert arról beszél, hogy kispolgári szövetségeseink egy része szükségszerűen szorba kell hogy forduljon a szocializmussal. A valóságban ez csak akkor válik szükségszerűvé, ha rosszul politizálunk feléjük. Ez a határozat tehát, még ha minden író kispolgár lenne is, és így csak szövetségünk lehetne a szocializmus építésében, még akkor is éppen szövetségeseink egy részét nyilvánítja ellenségé.

Ugyanakkor, amikor politikánkban és irodalompolitikánkban is komoly szektás hibák voltak, az irodalomról szóló párthatározat a baloldali elhajlást csak formálisan enliti meg és ténylegesen nem harcol ellene.

Azért, mert az osztályharc éleződése nem szükségszerű, még nem következik belőle, hogy nálunk nem éleződhet a jelen esetben. Meg kell ezt vizsgálni. Éleződik-e nálunk az osztályharc? Sem a kispolgárság, sem a tőkések száma jelentős mértékben nem változik. A kulákság lényegében fel van számolva. Nemzetközi méretekben általános enyhülés van. A gazdasági nehézségek 1951 óta kétségtelenül súlyosak, de mégsem születtek ilyen tömeges jelenséget 1951-53-ban. Lehet-e beszélni tehát ideológiai gyökerekről? Ideológiai gyökerek bizonyára vannak, de egyrészt ezek évek óta megvannak, másrészt ebben elsősorban mi vagyunk hibásak, mert hiszen azok a problémák, amelyek az írók között mutatkoztak, nemcsak hogy nem rétegződés szerint fordulnak elő, hanem elsősorban a kommunista íróknál. Nem hiszen, hogy kommunista íróink a Szabad Európán keresztül kerültek volna fokozott burzsoá ideológiai befolyás alá. Fontosnak tartom, hogy legalább ennyire becsüljük íróink zömét és különösképp a kommunista írókat, tehát le kell vonnunk az elvi tanulságokat. Ha valaminek az elvi alapja megszűnik, akkor a következtetéseket meg kell változtatni. /Taps./ Ebből következik, hogy mindazt, ami elavult ebben a párthatározatban, ami nem jó, azt következményeivel együtt felül kell vizsgálni, ez a helyes és becsületes eljárás.

A következő kérdés, ahol önbírálattal tartozom, Hegel értékelése. Ebben én követtem el a legnagyobb hibákat és ezzel előmozdítottam a haladó filozófiai örökség egy részének lebecsülését. A hibáért teljes mértékben magamra vállalom a felelősséget. Hibáink a hegeli filozófia osztálytartalmának helytelen értékeléséből fakadtak és ezt fel kell számolni, tehát álláspontot szeretnék foglalni benne. Mai álláspontom a következő: Hegel nem az arisztokrata reakció filozófusa volt, hanem a fejletlen német burzsiáziáé, amely részben még a feudális osztályfejével gondolkodik és ennyiben reakciós vagy legalábbis bátortalan, részben a saját fejével és ennyiben közeledik a forradalomhoz. Ha ez nem így lenne, nem lehetne megmagyarázni, hogy Magyarországon hogyan válhatott a hegeli filozófia forradalmi törekvések leplévé, de mindenesetre a hegeli filozófiának két oldala van. A két oldal közül a pozitívról kell tenni a hangsúlyt, de a negatívról sem szabad elfeledkezni. Lukács elvtárs értékelését erről "Az ész trónfosztása"-ban továbbra is egyoldalúnak tartom.

A XX.kongresszus és a lenini filozófiai örökség problémája a következő: lenini filozófiai örökségen a filozófiai elméletnek a gyakorlat új tapasztalatai alapján való alkotó továbbfejlesztését, az elméletnek a gyakorlattal való magas színvonalu vulgari-

zálásmentes, dogmatizmustól mentes összekapcsolását értem. Magas szinten azt értem, hogy tovább kell fejleszteni a dialektikus materializmus és a történelmi materializmus fundamentális kérdéseit, amelyeket mi a múltban elhanyagoltunk. Összekapcsolva a gyakorlattal és az ellenséges ideológiák elleni harccal, ehhez feltétlenül szükséges, hogy alaposabban tanulmányozzuk a marxizmus klasszikusait, Marx, Engels, Lenin műveit. Mi, propagandisták ezzel sem állunk jól. Tanulmányoznunk kell a filozófia történetét is, ezen a téren is hibákat követtünk el. Meg kell mondanom, hogy erre a hibára első ízben Lukács elvtárs hívta fel a figyelmünket. Ne gondolják az elvtársak, hogy ezt a bírálatot mi eleresztettük a fülünk mellett. A vitában kétségtelenül nem, de a vita után rögtön levontuk belőle a lényeges tanulságokat. Ennek alapján vezettük be a filozófiatörténet oktatását a Pártfőiskolán. Természetesen lehetőségeink keretein belül, de igazában csak most látjuk a probléma jelentőségét. Sajnos, kevés a lehetőségünk rá, hogy ilyen jellegű hiányainkat, amelyek kétségtelenül megvannak, bepótolhassuk. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy továbbra is tanulmányozni kell a gyakorlatot, a valóságos életet és onnan kell levenni a tanulságokat. Az MDP. III. kongresszusa előtt mi helyesen foglaltunk állást olyan vonatkozásban, hogy meg kell szüntetni a filozófiának a hazai élettől, gyakorlattól való elszakadását. Hruscsov elvtárs referátuma, valamint a Voproszi Filozofii idei második száma ezt állítja be központi kérdésként és felveszi a harcot azok ellen, akik az elméletnek a gyakorlattal való egybekapcsolását gyakorlati-cizmusnak bélyegzik, de hiba lenne nem beismerni, hogy a gyakorlat fogalmát egyes elvtársak közülünk, sokszor magam is, esetenként erősen leszűkítették, nem értették bele a gyakorlatba az imperIALIZMUS gyakorlatát és nem hangsúlyozták eléggé, hogy a természettudományok is beletartoznak ebbe a gyakorlatba. Ezenkívül ebben a gyakorlatban a szocializmus építésének egész gyakorlatát kell érteni és nem lehet azt leszűkíteni a párt politikájára, a párt politikáját pedig nem szabad azonosítani a párt napi politikájával.

Meg vagyok győződve, hogy Szeecsődi elvtárs és a többi elvtársak ma mindezt ugyanolyan jól tudják és látják, mint én és nincs helye az olyan tulzásnak, mint amelyet Gondi elvtárs mondott, mert csak nehezíti azt, hogy az elvtársak hibáikat felismerhessék, ha rágalmozunk és eltulozzuk a bírálatokat, ha azt mondjuk, hogy csak a napi párthatározatok feldolgozásával akartak foglalkozni. Ne mondjunk ilyeneket, mert erre semmi szükség nincs. A gyakorlattal való egybekapcsolás nem azt jelenti, hogy a filozófiát fel kell higitani, össze kell keverni a politikával. Szeretném megmondani, hogy ilyet elvileg nem is mondtunk, ilyen elveket állt előben nem képviseltünk, de ugyanakkor meg kell mondanunk, hogy a gyakorlatban ezt gyakran csináltuk és éppen ezért ez volt az a terület, ahol a legkétségbeesettebb ismertük fel ebben az évben hibáinkat. Ennek figyelmeztetésével már a jövő évben magasabb szintre fogjuk felemelni filozófiai oktatásunkat. A hazai ellenséges nézetek elleni harcban és a haladó hagyományok feltárásában véleményem szerint elvileg már megvan a filozófusok között az egyetértés. Lukács elvtárs tanítványai ilyenirányú bírálatunkat megszívlelték és azóta többet tettek ezen a területen, mint mi, ezt be kell ismerni. /Lukács György: Azelőtt is!/
..

A köztünk lezajlott alapvető vitakérdésekben nem belenyagarázástól volt szó és ismételtén nem érték egyet az előttem felszó-

lалókkal, akik egyszerűen azt a vitát, ami lezajlott itt, Lukács elvtárs elleni rágalomhadjáratnak akarják minősíteni. Legyenek türelmesek az elvtársak, még vissza fogok rá térni, hogy ez mennyire nem helyes és mennyire akadályozza Magyarországon a problémák megoldását.

Lehet, hogy mi félreértettük Lukács elvtársnak a hazai haladó hagyományok kérdésével kapcsolatos álláspontját, de ha félreértettük, meg kell mondanom, hogy ennek nem mi voltunk az okai, ennek az volt az oka, hogy Lukács elvtárs nagyonis félreérthető álláspontot foglalt el a hazai hagyományok kérdésében a vitán és ehhez más nem kellett, csak képzeljük bele magunkat a mi akkori szektás álláspontunkba: egy kis szektás gyanakvás kellett hozzá, ami persze bennünk akkor jócskán megvolt és kész volt a vonal. /Közbeszólás: Miért volt félreérthető?/ Akkor a jegyzőkönyv alapján kellene vitatkozni. Így nagyon helytelen lenne részletekbe bemeneni. Semmi akadálya, elvtársak, utána, ha az elvtársak kívánják, nagyon szívesen vitatkozom. /Felkiáltások: Halljuk Balogh elvtársat!/
Szeretném aláhuzni, hogy az elvtársak világosan lássák, hogy nálunk a Pártfőiskolán a fővesztély jelenleg a praktikizmus. Az igazgatóság még az aspiránstónák kiválasztásánál is ebbe a szűk praktikista irányba nyomja az aspiránsokat. A praktikizmus elleni harcban jelenleg tanszékeink álláspontja teljesen egységes, de az élettől való elszakadás továbbra is nagy veszély a filozófiai kutatómunkában és ezt szeretném hangsúlyozni, nemcsak a most tanuló aspiránsoknál, ahol az aspiránstónák kiválasztásánál szintén vannak praktikista tendenciák, hanem az eddig megjelent tudományos műveknél, amelyeknek csak csekély százaléka jut el a jelenhez. A népi demokrácia és a szocializmus építése által felvetett problémák magas színvonalú filozófiai általánosításában eddig nagyon kevés történt. Voltak persze bizonyos körülmények, amelyek ezt megnehezítették, de ma ehhez megvannak az előfeltételek és fontos, hogy mielőbb mi is éljünk ezzel a lehetőséggel.

Szólok röviden a konjunktúreszinéről, amelyet az elvtársak felhoztek. Ezen a téren tényleg történtek nálunk hibák és nem is egy ilyen jellegű hiba volt, de az a véleményem - és ezt szeretném hangsúlyozni - hogy különösen az utóbbi két évben oktatási elméleti munkánkat szerintem általában azért nem ez jellemzi. Itt látni kell a valóságos helyzetet. Lukács elvtárs nem foglalkozott a magyar népi demokrácia problémáinak részletes elemzésével. Tudom, az elvtársak ezt vitatják, ezért alá szeretném huzni, hogy legalábbis az utóbbi években nem, így tehát nem is követhetett el konjunktúreszinát, amit mi elkövettünk. Nekünk viszont a pártfőiskolán állandóan foglalkoznunk kellett ezzel és óvhatatlan volt, hogy ezt a hibát ne kövessük el.

Mi az elmélettel igenis el akarunk jutni a jelenhez, ezt továbbra is vezéresziliagunknak tartjuk. Nagyon fontosnak tartjuk továbbra is a burzsoá ideológiák elleni harcot is és az bíráljon bennünket konjunktúreszinával /Felkiáltások: Mi az?/... Konjunktúreszina az, ha az elméletet önkényesen magyarázzuk, úgy, hogy vele a gyakorlatot hamisan alátámasztjuk. Tehát az bíráljon bennünket az elmélet konjunkturalásáért, aki ugyanabban az időpontban a népi demokrácia kérdéseiben állást mert foglalni és helyesebben foglalt állást, mint mi.

Áttérek a személyi kultuszra. Most nagyon nagy türelemre kérem az elvtársakat, hogy most én is elmondhassam azt, ami nekünk, pártfőiskolai tanároknak fáj, ami nekünk nem tetszik és amely hibák felszámolása nélkül nagyon nehéz lesz a filozófiai front kettőszakadásának felszámolása. Ezek a problémák azok, amelyekkel részletesen akarok foglalkozni: a filozófiai fronton megnyilvánuló személyi kultusz, az az elvtársi szolidaritás, amely Fogarasi, Lukács elvtárs és tanítványai között tapasztalható, az a durva és gőronba bántás, amely nagyon sokszor kimeríti a bíráló elfojtásának fogalmát, a pártiskolai és főiskolai propagandisták ócsárlása és becsúrlése.

Kezdeném a Sztálin körül kialakult személyi kultusszal és itt talán azzal, hogy a Sztálin kultusznak propagandaszínvonalon nagyon is vezérképviselője voltam és ez súlyos hiba volt részemről. Ezt szükségesnek tartom itt elmondani, de úgy gondolom, nem árulok el titkot azzal, ha megmondom, hogy tudományos színvonalon a sztálini személyi kultusznak más kiemelkedő dicsőítője és citatológusa is volt, és megmondom, hogy itt nem Havas elvtársra gondolok, mert meg vagyok győződve, hogy Havas elvtárs itt önbírálatot fog gyakorolni, hanem Fogarasi elvtársról van szó. Nemcsak a Sztálint dicsőítő cikkekről és egyéb írásokról van szó, amelyeknek megírására Fogarasi elvtárs nem volt kényszerítve, hanem arról is szó van, ahogy Fogarasi elvtárs a saját személyét kultiválja, de erről véleményem szerint beszélni sem érdemes, annyira közismert és annyira visszatetszést szül. /Felkiáltások: Ugy van! Ugy van! /Közbeszólás: Tények is kellene lenniük! /

Itt kell foglalkoznom Nádor elvtársnak azzal a kijelentésével is, hogy nálunk eddig a propagandamunkában metafizikát és idealizmust tanítottak. Fontosnak tartom ezt a nagyképi kijelentést, amely nihilista módon lebecsüli a propagandamunka összes hazai eredményeit, határozottan visszautasítani. Az ilyen kijelentés alapja Nádor elvtárs részéről az, hogy tulbecsüli saját jelentőségét a filozófiai fronton. /Taps./

A személyi kultusz másik része Lukács elvtárs és Fogarasi elvtárs, másrészt tanítványaik között áll fenn. /Zaj./ Nagyon fontos, hogy meghallgassanak, mert hogy filozófiai fronton az egység létrejöhesse, ahhoz nyíltan be kell ismernünk a hibákat. /Halljuk! Halljuk! / Erdei László elvtárs 1954-ben tartott akadémiai vitánkon azzal tanasztotta alá Lukács és Fogarasi elvtárs igazát, hogy mi egymással sem értünk egyet, viszont Fogarasi és Lukács elvtárs tébora teljesen egységes. Nekem az a véleményem, hogy ez az idézőjelbe tett egység nagyon is rossz fényt vet erre a szolidaritásra. A szolidaritás ugyan igen tiszteletreméltó, ha valóban elvi, de ha nem elvi, akkor korántsem az és ez a szolidaritás számos vonatkozásban nem elvi. Ezt nagyon könnyű lenne bizonyítani, de remélem, hogy erről az elvtársak maguk fognak majd beszélni. Én nem szeretnék itt erről beszélni, szerintem ez nem is tartozik a nyilvánosság elé. /Közbeszólás: Bizonyítékokat! / Lukács György: Ha igaz, akkor a nyilvánosság elé! - Élénk taps./

Akkor engedjék meg az elvtársak, hogy egy gyakorlati példát mondjak, ami ezt alá fogja támasztani. Fogarasi elvtárs annakidején abban a vitakérdésünkben, hogy a történelmi materializmus beletartozik-e a filozófiába különböző helyeken a legkülönbözőbb

álláspontokat foglalta el. A Filozófiai Évkönyv első ankétján koreken kijelentette, hogy a történelmi materializmus nem tartozik bele a filozófiába. A második vitán kijelentette, hogy csak bizonyos mértékig tartozik bele a filozófiába, utána irt az agit. prop. osztályra egy levelet, amelyben egy Sztálin-idézetre való hivatkozással, amely Sztálin-idézet azt látszik elátom szteni, hogy csak a dialektikus materializmus tartozik bele a filozófiába, lényegében ugyanezt az álláspontot fejtette ki, majd utána egy teljes cikket irt a Társadalmi Szemle számára, amelyben szintén olyan álláspontot fejtett ki, hogy a történelmi materializmus nem tartozik bele a filozófiába, amikor pedig utána az Akadémián elmondta beszédét, ott már enyhített álláspontján, amikor Moszkvában beszélt; ott pedig lényegében véve a mi álláspontunkat mondta el, hogy t.i. a történelmi materializmus beletartozik a filozófiába. /Közbeszólás: Egy szó sem igaz! / Most a Filozófiai Főbizottság jelentésének második változata viszont határozottan elmarasztal bennünket - Mészáros elvtárs, dokumentumok alapján fogjuk igazolni - /Közbeszólás: En is ismerem ezeket a dokumentumokat! /, amikor azt állítja, hogy mi Moszkváig terjedő rágalmat szórtunk. Ez nem igaz. Itt az volt a helyzet, hogy Fogarasi elvtárs álláspontját megváltoztatta, Lukács elvtárs pedig teljesen egyetértett ezzel a jelentéssel.

Ennek az elvtelen szolidaritásnak másik példája volt Az észtrónfosztásának ankétja. Véleményem szerint nem volt szóp és nem volt méltó Lukács elvtárs tanítványaihoz az a viselkedés, amelyet ott a vitán tanúsítottak. Ami ott volt, az tökéletesen kimeríti a személyi kultusz, az elvtelenség és a bírálat elfojtásának minden ismérvét. /Közbeszólás: Az, hogy egyetértettünk a könyv elveivel? / Állítom, ha nem tapasztaltam volna ilyen jelenségeket Lukács elvtárs és tanítványai részéről, talán nem fajult volna el a helyzet ideig. Kétségtelen, hogy durvaságban és gyanúsításokban mi is sok hibát követtünk el, de ugyanakkor nagyon fontos, hogy ezt az elvtársak is belássák, hogy sok kérdésben nem követtünk el nálunk kisebb hibákat. A Pártfőiskolán nagyon éles viták szektak kialakulni, megcsúsznak, hogy olykor eltulozunk bizonyos dolgokat és kategorizáljuk az elvtársakat, ezt a hibát ma már tisztán látjuk és harcolunk is ellene. Számunkra azonban Lukács és Fogarasi elvtárs és tanítványainak vitatkozási módja szoros taszító hatású, mert véleményünk szerint nagyon hasonlít a bírálattal szembeni kispolgári érzékenységhöz. A vitatkozót tudatlansággal, tudatos hamisítással, demagógiával vádolni nem helyes és nem szép dolog és ez lépten-nyomon előfordul. A vitatkozóval sértő, bántó, gúnyos hangnemen vitatkoznak, amelynek ki nem mondott célja nagyon sokszor a vitatkozó ellenbeli megbélyegzése és teljes lejáratása. /Közbeszólás: Maguk is csinálták! / Engedjék meg, hogy leszögezzem, hogy az előttem felszólalók hangjában is voltak ilyen tendenciák és értsék meg az elvtársak, hogy ez nem viszi előre a XX.kongresszus ügyét, súlyos károkat okoz a XX.kongresszus ügyének, ha az elvtársakat sértetjük és bántjuk, mert megnehezítjük nekik, hogy hibáikat beismerjék. Ez nem helyes. /Közbeszólás: Érzékenyek? /

T á n c z a s Gábor elnök: Arra szeretném kérni az elvtársakat, hogy az ilyen és hasonló gorenba, a mi vitánk színvonalához és szelleméhez nem méltó közbeszólásoktól tartózkodjanak. /Elénk taps./

B a l o g h Elenőr: Ezek a vádak nem tartoznak a nyilvánosság elé, hogy itt ezeket egyenként megvizsgáljuk, mérlegeljük vagy visszaautasítsuk; erre majd másutt kell módot találni. Azt is meg kell mondanom, hogy ugyanakkor mi egyetlen, még nyilvánvalóan helytelen vádat sem dobunk ki egyszerűen az ablakon, mert az a véleményünk, hogy a leggőribább bírálaton is el kell gondolkozni, hátha abban is van reacionális mag, mégis az a mód, ahogy az elvtársak sorozatosan felvetik ezeket a dolgokat, nekem az a véleményem, hogy ez nem méltó Lukács Györgyhez és tanítványaihoz. Az a bonyolításunk, hogy ezek kicsinyes, személyeskedő módszerek és ezeket feltétlenül fel kell szánolni, mert nagyon súlyos károkat okoznak. Mint már mondtam, egyrészt megnehezítik az elvtársak számára hibáik beismerését, másrészt: lehet-e ilyen szarkasztikus modorral szövetségeseket szerezni annak a helyes ügynek, amelyet mindannyian harcolunk? Ezen gondolkozzanak el. Az ilyen magatartás akadályozza azt, hogy az SzKP XX.kongresszusának táborát minél gyorsabban növeljük.

Ahhoz, hogy együttműködhessünk, nem feltétlenül szükséges, hogy az irracionalizmus értékelésében egyetértünk, de feltétlenül szükséges, hogy kiküszöböljük az egymással szembeni durva és gőribb bántásmódot. Különösen Heller Ágnes és Mészáros elvtársaknál nyilvánul meg nagyon kirívóan ez a durvaság és éppen azért, mert a jövőben az elvtársakkal sokkal szorosabban együtt akarok dolgozni, feltétlenül szükségesnek tartottam, hogy ezt őszintén megmondjam. Ez a megnyilvánulás nem egyéb, mint pökhendiség, felfuvalkodottság. Széltében terjesztik az elvtársak azt a rágalmat, hogy a pártpropagandisták nem azért nem fejlődnek és nem írnak, mert nincs idejük, hanem azért, mert ostobák és tehetségtelenek. Ezt vissza kell utasítani. Eppen azért, mert a jövőben szorosabb együttműködést szeretnék kialakítani az elvtársakkal, meg kell mondanom nyíltan, hogy szerintem ennek a magatartásnak elvi alapja nem más, mint a pártfunkcionáriusok lebecsülése és saját személyük mértéktelen tulbecsülése. Lehet, hogy egyes írók durva hangjában mi is hibásak vagyunk, mert esetleg tőlünk tanulták, elismerem, de Heller és Mészáros elvtársakat nem mi neveltük a hibákra, hanem az a kritikátlan légkör, amely Lukács elvtárs és tanítványai körében honol. Ezt fontosnak tartom megmondani. Pontosan ez a pökhendi hangnem és durvaság az, amire a szektások vadásznak, amire saját hibáik igazolásához a legnagyobb szükségük van. Ez a durvaság, ez a kispolgári anarchia, hetvenkedés végeredményben maga is szektás jelenség, mert szektás álláspontra dobja vissza a helyesen közeledőket. /Élénk taps./ Mert szektások azok - és az elvtársak tudják, hogy ilyen szektások országos méretben vannak - akik feleslegesen gyártanak az ügynek ellenségeket, ott is, ahol erre nincs szükség. Szektás az is, aki abban is ellenséget és spiclit szimatol, akinél ez nem igaz.

Lukács elvtárs nagyon sok, valóban meglévő hibánkra hívta fel már évekkkel ezelőtt a figyelmünket. Nagyon fontos, hogy ezeket mi figyelembe vegyük. Meg kell mondanom, elvtársak, hogy nagyon sok olyan hibának felismeréséhez, amire Lukács elvtárs évekkkel ezelőtt felhívta a figyelmet, azért nem jutottam el, mert olyan módon vetette fel a bírálatot, hogy az ember megsértődött, elborult az agya és nem tudott gondolkozni.

Az utóbbi évek hibái nagyon sok elterzülést eredményeztek az emberek magatartásában. Pártfunkcionáriusoknak és másoknak is számos vonatkozásban meg kell változniuk, meg kell szabadulniuk az évek során magukra szedett hibáiktól, belcőrtve természetesen magukat is, de látnunk kell világosan, hogy nemcsak becsületes és becsületlen emberek vannak, hanem tömegével olyanok is, akik hibákat követtek el és követnek el becsületes jószándékkal, sőt olyanok is, akik megengedhetetlen, a kommunista erkölcsbe ütköző módszereket alkalmaznak jóhiszenűen. Ezt magunkon tapasztaltuk nem egy ízben. Nagyon vigyázni kell az emberek megítélésére különösen olyan bonyolult és ellentmondásos helyzetben, mint amilyen 1953 óta nálunk is kialakult. Nemcsak a filozófiai tudományban, hanem az emberek erkölcsi magatartásának megítélésében is vigyázni kell a merev és igaztalan kategorizálásokra. En is azt mondhatom Lukács elvtársnak, amit Kátai Miklós elvtárs mondott nekem egy vitánk alkalmával, amikor azt mondta, hogy "biztos vagyok benne, elvtárs, hogy a maga elmélete nem igaz, mert túl egyszerű, túl egyszerűek ezek a sorozatos megítélések és ezért nem igazak". Szeretném nagyon aláhúzni a közös ügy, a XX. kongresszusért való harc érdekében, hogy új életet kezdeni, a XX. kongresszus utmutatásait a pártfunkcionáriusok zömének életjáró támogatása nélkül nem lehet megvalósítani. A fenti durvaságok a Lukács elvtárs személye körül kialakuló kultusz pusztá megnyilvánulásai. Fontosnak tartom, hogy nyíltan és félreérthetetlenül kiálljak ez ellen a kialakuló személyi kultusz ellen. Lukács elvtársat tisztelni és becsülni kell, meg kell mondani, hogy jobban, mint ahogy mi eddig becsültük, mert nem becsültük eléggé, de a Lukács-kultusz, még hozzá a kritikátlan Lukács-kultusz, ami már most is van, nem kell, ez ellen harcolni kell. A marxizmus azt tanítja, hogy ahol kialakul a személyi kultusz, ott előbb-utóbb megjelennek a gerinctelen emberek is, akik félelemből vagy szánításból kritikátlanul és elvtelenül hajbókolni kezdenek. /Közbeszólás: A ti kezetekben van a hatalom! / Ott előfordul, hogy például a Szabad Népnél a Lukács-tanítványok és mások könyveit ismertető cikkekből szándékosan önkényesen kihagynak bíráló részleteket és csak a dicsőítet hagyják benne. Erről majd az illető elvtárs, aki a cikket írta, itt beszámolhat. El kell ítélnem az ilyen módszereket éppen a mi jövőbeli elvi együttműködésünk érdekében. Az a véleményem, hogy az ilyen emberek, akik ezt csinálják például a Szabad Népnél, elvtelen, helyzkedő, óvatos emberek, akik mindkét oldalra biztosítani akarják magukat és nem azért húzzák ki a cikkből a bíráló részleteket, mert nem értenek vele egyet, hanem azért, mert nem értenek hozzá és félnek a felelősségtől.

Együttműködésünk előfeltétele az, hogy megszűnjék az a jelenség, hogy a filozófusok egymást elvtelenül védelmezik. Nálunk a Pártfőiskolán ilyen nincs. A bátor, harcos, bíráló légkört illetően, merem állítani, a Pártfőiskola magasán felette áll Lukács és Fogarasi elvtárs tanítványainak. A filozófia tudománya csak akkor fog tovább haladni /Havas Ernő: Hagyd már abba!/, ha szabad kutatási lehetőség lesz, ha a szabad elvi bírálat légkörében vitatkozhatunk, ha egy filozófiai irányzat, amely ugyanúgy megőli az elméleti munkát, mint a Sztálin - vagy a Rákosi-kultusz...

Lukács György: Csak egy szót legyen szabad közbeszólnom. Miféle hatalom áll nekem rendelkezésemre, hogy bárkinak egy szavát megkádályozzam? /Viharos taps./

Balogh Elenér: Pártéletünkben éveken keresztül súlyos hiba volt... /Közbeszólás: Választ! / En egy konkrét példát említettem, hogy a Szabad Népnél volt egy elvtárs, aki egy könyvet ismertető cikkéből kihuzta a bíráló részeket. Hol van az előírva, hogy a személyi kultusz csak abban az esetben lehetséges, ha hatalom van körülötte. /Közbeszólások: Csak abban! / /Közbeszólás: Marx is hadakozott a személyi kultusz ellen és ugyanakkor Marxnak nem volt hatalma! /

Pártéletünkben éveken keresztül súlyos hiba volt az elmélet és a gyakorlat, a szó és a tett kettészakadása. A kettő egységének helyreállítása jelenleg pártunk egyik legfontosabb feladatát jelenti, de szerintem ez reánk, filozófusokra is vonatkozik. Ha azt hangoztatjuk, hogy az elméletben tárgyilagosságnak kell lenni, ezt tartjuk meg az elméleti vitákban is. Ha követeljük az alulról jövő bírálatot és harcolunk a bírálat elfojtása ellen, akkor magunk se tűrjük a kritikátlanság légkörét. Nem azt mondom, hogy Lukács elvtárs ezt hatalommal kényszeríti ki, de megtűri, eltűri és azt hiszem, ez nem volt jó fényt megatartásunkra. Lukács György, aki olyan következetes volt a sztálini személyi kultusz al szében, mint a mi országunkban nem sok ember, ezt el kell ismerni, vajon ugyanilyen következetességgel harcol-e a saját személye körüli kultusz ellen? /Havas Ernő: Hagyd abba, Balogh elvtárs! / A személyi kultusz nagy veszély, árnyékában sok feléltlenség és basáskodás huzódhat meg. /Közbeszólás: Alljon fel és mondja, hogy ne higgyünk neki? / Szeretném meggyőzni az elvtársakat, hogy igenis van ilyen személyi kultusz. Lukács elvtárs tekintélyét kihasználják arra, hogy mögéje huzódva hibákat kövessenek el. /Közbeszólás: Milyen hibákat? / Konkrét példát említettem. Nézzon szőj-jel például Lukács elvtárs az Akadémia II. osztályán. Hangsúlyozni szeretném, hogy nem Szabó Imre elvtársról szeretnék beszélni, mert ebben nem ő a hibás. Nézzon meg, hogyan bánnak ott sorozatosan a régi filozófus-gárda olyan becsületes tagjaival, mint Mátrai László elvtárs, Alexits elvtárs, a régi értelmiség olyan illusztris és tehetséges tagjával, mint Szabó Árpád elvtárs és így tovább. Tudom, hogy Lukács elvtársnak nincs tudomása arról, hogy ott mi megy, de kétségtelen, hogy egyesek kihasználják Lukács elvtárs tekintélyét és mögéje huzódva zsarnokoskodnak. /Zaj. / Nem tartoznak ide a részletek, de szeretném megjegyezni és javasolni, hogy nézzon körül a filozófusok frontján, mert azok a hibák, amelyek ott előfordulnak, Lukács elvtárs tekintélyét csorbitják, bár ő nem hibás benne. /Élénk zaj. /

Nagyon fontosnak tartom mindezt elmondani a nyilvánosság előtt és megmondani, azért szeretném ezt elmondani, mert nem tartozom a hosszú tapsolók közé, tanulom 1953 tapasztalataiból. Feltétlenül fontos volt ezeket elmondani a nyilvánosság előtt, bármennyire tisztelen és nyugodt lelkiismerettel merem mondani az elvtársaknak - tudom, hogy ugysen fogják elhinni - szeretem Lukács elvtársat. /Közbeszólás: Nem hisszük el! / Nem tartozom és nem is fogok tartozni Lukács elvtárs kritikátlan tisztelői közé és nem akarom odaacsapózni magam. A filozófusok együttműködésében minden erővel közre akarok működni. Az együttműködéshez, elvtársak, elvi

alap kell. Ez nálunk kialakulóban van. Kétségtelen, hogy politikai vonatkozásokban alapjában véve kezd kialakulni a pártegység. /Közbeszólás: A személyi kultusznak nincs elvi alapja!/, és ezt akadémiai vonatkozásban is biztosítani kell. Ilyen feltételek között meg lehet teremteni a filozófusok együttműködését és ennek érdekében a magam részéről mindent el fogok követni.

El kell fogadnom Lukács elvtárs tanítványaitól és Lukács elvtárustól azt a bírálatot, hogy mi, pártaktatók még nem vagyunk elég műveltek és képzettek. Nem tudom elfogadni az "enciklopedikus tudatlanság" kifejezést, a leghatározottabban és ismételtén vissza kell utasítani azt a szövegben terjesztett vádat, amely szerint a pártaktatók általában ostobák és tehetségtelenek. /Lukács György: Ezt senki sem mondta! / Terjesztik. /Közbeszólás: Ez rágalom! / Abban, hogy mi nem vagyunk elég műveltek és képzettek, meg kell mondanom, hogy nem mi vagyunk a hibások, hanem azok a körülmények, amelyek között dolgozunk a pártfőiskolán. Tul vagyunk terhelve munkával, nem jutunk hozzá ahhoz, hogy a filozófiai szakirodalmat behatóan tanulmányozzuk.

A filozófiai frontra vonatkozó javaslatainkat, amelyeket újra alaposan át kell gondolni és véleményem szerint számos vonatkozásban módosítani kell, én a magam részéről az illetékes pártszervezetekhez külön fogom majd megtenni. E javaslatokkal igyekeznék majd biztosítani azt, hogy Lukács, Fogarasi elvtárs és tanítványaink ne csak tudományos munkát tudjanak végezni, hanem minél alaposabban bekapcsolják Lukács és Fogarasi elvtárs tanítványait a propagandamunkába, mi pedig, akik már évek óta véghezvük a propagandamunkát, lehetőséget nyerjünk filozófiai ismereteink kiszélesítésére, úgy, hogy leváltanék bennünket pozíciónkról.

Ugyanakkor hangsúlyozni szeretném továbbra is, hogy a filozófiai tudományos kutatóintézet ügyét újra meg kell vizsgálni, újra el kell vennünk és higgadtan, alaposan meg kell gondolni. Lehet, hogy mi ebben a kérdésben helytelenül foglaltunk állást. Mégis szeretném leszögezni, elvtársak, azt, hogy a továbbképzésben előtérbe szeretném helyezni a volt illegális kádereket, akiket mi kiszorítottunk különböző helyekről, - ebben mi is segítettünk - és előtérbe kell helyezni a továbbképzésben a több éve dolgozó propagandista kádereket. Abban látom az alapvető feladatot, hogy mindenütt, minden tanszéken és minden egyetemen szüntessük meg az embertelen munkakörülményeket, hogy ne fordulhasson elő az, hogy az elvtársak annyit legyenek kénytelenek dolgozni propaganda-munkákon, hogy egyáltalán nem marad idejük továbbképzésre, csak azoknak, akiket külön kiemelnek. Szerintem igenis biztosítani kell, hogy külön kiemelés mellett a többi propagandistának is nagyobb mértékben legyen módja a továbbképzésre és ezt látom alapvetőbb feladatnak, ezt fontosabbnak látom, meg kell mondanom, mint a tudományos kutatóintézet felállítását, mert én nem abban látom a döntő hibát, hogy az elvtársaknak nincs aspiránevészőjük, hanem, hogy nincs idejük olvasni. /Nagy Tanács: De te jól tudod, hogy a kutatóintézet kérdése politikai kérdés! /

Végül még csak egyet. Most, hogy már világosan elhatároltam álláspontomat és azt hiszem, az elvtársak nem vonják kétségbe, hogy őszintén és bárdolatlan nyíltsággal fejtettem ki ezt, valamit mondanom kell személy szerint Lukács elvtársnak. Azt, hogy mi, pártfőiskolai tanárok, bár bíráljuk Lukács elvtárs hibáit, nagyon alaposan átrágtuk vele kapcsolatban elkövetett hibáinkat, nagyon őszintén és alaposan megnéztük, hogy

melyek azok a területek, ahol bennünket nagyon súlyos felelősség terhel, levontuk belőle a tanulságokat. Mi mindannyian nagyon tiszteljük Lukács elvtársat és Lukács elvtárs munkásságát, különösen a Blau-tézisek megjelenése óta. Szeretném, ha Lukács elvtárs el is hinné, hogy amilyen őszinte és jó szándékkal veszekedtünk a múltban Lukács elvtárral, most ezt ugyanúgy szívből és nem taktikából nyilvánítottan ki.

H a v a s Ernő /kandidátus/: Elvtársak! Közel két és fél év óta nem veszek részt a filozófiai oktatásban és kapcsolatomban a filozófiai élettel lényegében a főbizottsági üléseken való részvételre és arra szorítkozik, hogy mint a Társadalmi Szemle szerkesztője próbálok - sajnos, nem sok sikerrel - a folyóiratnak filozófiai cikkeket szerezni.

Ha most mégis szót kértem, azért tettem, mert annakidején én is résztvettem a Filozófiai Évkönyv vitájában, amely ezuttal a XX. Kongresszus fényében kerül megvilágításra, nos és azért is, mert a filozófia ügye ennek az elszakadásnak ellenére is szívügyem maradt.

Eredetileg jóval később szerettem volna hozzászólni, mert éppen az elszakadás miatt nem tudhattam előre, hogy milyen kérdések merülnek fel. Valószínűleg, hogy sok tekintetben nem azt fogom elmondani, amit az elvtársak várnak tőlem. Balogh elvtárs hozzászólása késztetett arra, hogy közvetlenül utána hozzászóljak, az késztetett arra, hogy ugyanakkor, amikor nagyon helyesen kezdte el hozzászólását, nagyon rosszul folytatta és fejezte be. /Taps/. Nekem az a véleményem - és erre még visszatérek, hogy most nem ezek a kérdések vannak napirenden, amelyeket hosszasan elémzett itt Balogh elvtárs, talán nem is lesz arra szükség, hogy ezeket a kérdéseket napirendre tűzzük, legalább is azon kellene dolgozni, hogy ne legyen rá szükség.

Hozzászólásomat Thomas Mann egy mondatával szeretném kezdeni, amit a most megjelent tanulmánykötetében olvastam. Azt írja Thomas Mann:

"Az embernek általában szüksége van arra, hogy önmagára emlékeztesék." Rendkívül mélyenszántó gondolat ez, és úgy vélem, hogy sokmindent megmagyaráz abból, hogy a XX. Kongresszus jelentőségében ennnyit túlnőtt az SzKP egész sor más kongresszusán. A XX. Kongresszus világméreteiben végezte el ezt a feladatot, millió és millió kommunikatát ébresztett önmagára. Még azt is megkockáztatom, hogy nincs is olyan kommunista, aki a kongresszus nyomán nem érezte szükségét ennek az önmagára emlékezésnek, egyfajta önvizsgálatnak.

Ez az önvizsgálat nem mindenkinél kezdődött azonos időben és nem is hatolt egyformán mélyre mindenkinél; a többség azt hiszem, és magam is ezek közé számítom - nem is végzett még vele, de meggyőződésem, hogy minden párttagnál és higgyék el, közöttük a funkcionáriusoknál is elkezdődött. Gondolom, ezt nem felesleges aláhozni.

Az önvizsgálat nem állhat és nem is áll meg annál a kérdésnél, hogy miért hittünk el mindent, amit a múltban Sztálinról írtak vagy mondtak, hogy miért hittük el, hogy a Rajk-ügy igaz és több hasonlót. Ez tulságosan felszínes volna és nagyon könnyen megadhatnánk

a felmentvényt magunknak. Többről van itt szó, önmagunkra kell emlékeznünk, és ezt aláhuzom, attól a perctől kezdve mégpedig, amikor a kommunizmus eszméjének vonzó körébe kerültünk, párttagokká, kommunistákká váltunk. Azt kell felidézni magunkban, hogyan váltunk olyan kommunistákká, amilyenekké lettünk, hogyan alakult ki bennünk az a magatartás, amely a pártfegyelem, a szocializmusért folyó harc, a párttagság és a pártérettel összefüggő számos más jelenség fogalmát arra az egyetlen lehetséges változatra szűkítette, amit a közvetlen gyakorlatunkból megismertünk és mi magunk is képviseltünk.

Nehéz, sokszor fájdalmas, de nélkülözhetetlen önvizsgálat ez, mert nélkül a "XX. Kongresszus szellem" üres jelszó, idézőjelbe tett frázis marad. Ezt a vizsgálatot a felelősségnek és a bátorságnak csak azzal a teljességével lehet elvégezni, amely nem fél megdönteni véglegesnek hitt értékeket, felszámolni megváltoztathatatlannak hitt gondolkodás és magatartásbeli normákat, de egyben arra is ügyel, hogy a nagy átértékelés hevében ne rugaszkodjék el könnyelmű könnyedséggel olyan értékektől és normáktól is, amelyek a XX. Kongresszus után is változatlan értékek és normák maradtak.

Mi köze mindennek a filozófusok vitájához? Reméltem egyetértene velem mindannyian abban, hogy nagyon is sok köze van. Nemcsak azért, mert kommunista filozófusok gyűltek itt össze, akiknek ezt az önvizsgálatot a maguk sajátos munkaterületén is feltétlenül el kell végzeniük, hanem elsősorban azért, mert ha az előbb vázolt folyamat valóban általános, akkor ebben a marxista filozófusoknak különösen fontos szerepük van.

Mennyire állunk készen erre a feladatra? Sajnos - azt hiszem - ma még nagyon kevésbé. Elsősorban azért nem, mert már a XX. Kongresszus előtt is sokminden meggátolt bennünket abban, hogy két markokkal tudjunk hozzáfogni egy ilyen jellegű munkához.

Itt van elsősorban munkánk egyik legsúlyosabb rákfeneje, a dogmatizmus.

Szeretném előljáróban hangsúlyozni, hogy a dogmatizmus filozófiai életünknek nem minden területét jellemzi. Sőt - azt hiszem - nem követek el súlyos értékelési hibát, ha azt mondom, hogy kutatóink munkássága, megjelent nagyobb munkái általában mentesek a dogmatizmustól, sokkal inkább a bátor, önálló következtetések, a gondolatgazdagság, a marxizmus fegyverének merész felhasználása jellemzi őket. Nem kis dolog ez, elvtársak és méltán büszkéek lehetünk rá mindannyian, de természetesen főleg azok, akik ezeket a munkákat létrehozzák. /Közbeszólás: Például?/ Ezalatt nem magamat értem, hanem természetesen elsősorban Lukács elvtársat./Taps/.

Annál vadabban burjánzott viszont a dogmatizmus a propaganda és az oktató munkában. Sajátos helyzet ez - és egyben filozófiai életünk fonákságát is jelzi.

Hogyan váltunk dogmatikusakká? Mert gondolom, az ember nem születik dogmatikusnak, hanem csak azzá válik. /Derűtség./ Azt hiszem,

a dogmatizmus nem szándék kérdése. Én például biztosíthatom az elvé társakat, hogy előadásaim szövegében, cikkeimben, például a "Filozófiai Évkönyv"-ben megjelent tanulmányomban is, azzal a szubjektív érzéssel irtam le parafrázisaimat egy-egy dogmára, hogy ezek nagyon eredeti gondolatok. /Derűltség./ És az a tapasztalatom, hogy ezzel mások is így voltak. Persze, ahogy mondani szokták, a szándékokról nem szavazunk, ez a jószándék nem mentesít bennünket semmiféle felelősség alól.

Sokkal nehezebb kérdés ez, mint ahogy az első pillanatra tűnik, mert a dogmatizmus meaculpázva hangoztatása még nem biztosíték arra, hogy ki is tudunk jutni belőle. Sok tényezőt feltártak már és a legfontosabb közöttük nyilvánvalóan a személyi kultusz uralma. Itt van azután a konkrét elemzés hiánya, a szektaszellem, az a fel fogás, hogy a dialektikus materializmus befejezett egész, képzetlenség, ideológiai bátortalanság, ami nem is mindig esik egybe a személyi gyávasággal és tovább lehetene sorolni még, de én most ezt nem is merném vállalni, hogy teljessé tegyem ezt a felsorolást, de meggyőződésem az, hogy a filozófusoknak fontos feladata, hogy feltárják a dogmatizmus valamennyi forrását és ne hagyják figyelmen kívül a jelentéktelennek tűnő mozzanatok sem, mert címszavak hangoztatásával nem jutunk messzire.

Engedjék meg, hogy csupán kettőt említsek közülük pártfőiskolai oktatói gyakorlatomból, olyanokat, amelyeket magam követtem el, vagy pedig olyanokat, amelyekkel nem tudtam elég eredményesen felvenni a harcot és amelyek mihtegy előkészítették az évkönyv vitájában felmerülő szektás és dogmatikus álláspontokat.

Az egyik a merev alkalmazkodás a szovjet előadásokhoz. Az én időmben, amikor még kétéves volt az iskola, a rövidebb tanfolyamokról nem is beszélve, nem tanítottunk filozófiatörténetet. De előadásainknál a hároméves szovjet pártfőiskola anyagát vettük alapul, ahol filozófiatörténeti kurzust is tartottak. A polgári filozófia képviselői ilyen módon csak annyi időre bukkantak fel az ismeretlenség homályából, amíg egy-egy kérdés kapcsán röviden ismertették helytelen nézeteiket. Ennek nyomán terjedt el az a helytelen tendencia - ami ellen hiába küzdöttem - hogy cáfolatul elég volt elmondani, hogy milyen osztályérdeket képviseltek és milyen reakciós cél szolgálatában állottak. Én elvben kitartottam amellett, hogy még a helytelen nézeteiket is részletesebben ki kell fejteni és előbb azt kell bebizonyítani, hogy miért nincs igazuk és csak azután azt, hogy miért károsak. Gyakorlatban aztán a szerencsétlen idealista jellemzése olyan egymondatos értelmetlenséggé töpörödött, hogy már valóban nem volt rajtuk megcáfolnivaló. Csoda-e azután az, hogy hallgatóink ezeket a filozófusokat mind tökkelütött hüléknek tekintették és a végén már azt kellett valahogy megmagyaráznunk, hogy hogyan is juthattak ilyen abszurd következtetésekre. /derűltség./ Csoda-e, hogy a materializmus és az idealizmus harca valami macskaegérharccá kordosult, hogy sohasem tudtuk kielégítően megmagyarázni, miért jelent forradalmi változást a marxizmus megjelenése a filozófia fejlődésében, hogy üresen puffogtak a stereotip mondatok arról, hogy csak a "dialektikus materializmus" segítségével lehet ezt meg azt a kérdést megoldani. Lehet-e tagadni, hogy ez a módszer tette le a vizsgát

az évkönyv vitájában, Lukács és Fogarasi elvtársak tanulmányainak bírálatában?

Még egy kérdésről szeretnék beszélni a dogmatizmussal kapcsolatban. Egyetlen kérdésről szeretnék még a dogmatizmussal kapcsolatban beszélni: a tudományos igényességről. Azt hiszem, az ember tevékenységének értékét jelentős mértékben meghatározza az a feladatküszöb, amit maga elé állít. Aki megelégszik a könnyű megoldásokkal, aki nem a lehető legjobban akarja az adott feladatot megoldani és főleg, aki filozófus, még hozzá fiatal filozófus létére nem érzi tudásbeli hiányainak nyomasztó és egyben állandóan tanulásra ösztökélő terhet, az aligha fog értékeset alkotni. Ebben a tekintetben a mi tanszékünkön bizony nem volt minden rendben. Amikor tanítani kezdtek, valamilyen tanárunknál tapasztaltam ezt a sokatigérő megrettenést a feladat nagysága előtt. Persze ez nem is lehetett másképp. Legtöbbjük legfeljebb érettségivel és azzal az igazán nem súlyos filozófiai csőfővel indult el, amit a pártfőiskolai oktatás nyújtott. Valóban hősi erőfeszítéssel igyekeztek helytállni ebben a nehéz, kényszerteremtette helyzetben. És a munka ment is valahogy, segített ebben a tanszék, de talán még ennél is többet a tapasztalt pártmunkás hallgatók fegyelme és bölcs megértése. /Derűtlenség./

Talán az ilyenmódon keletkezett optikai csalódás tette, de egy-két évi oktatás elég volt ahhoz, hogy ezt a jótékony bizonytalanság felszámolja. Engem, aki szintén nem kaptam az egyetemen filozófiai szakképzést és máig is érzem ennek ezernyi gátló nyavalyáját, mindannyiszor meglepett az a hályogkovácsi biztonság, amellyel az elvtársak egyre nagyobb feladatokra vállalkoztak. Gyakran figyelmeztettem, nem is egyszer lebeszéltem őket a túlméretezett vállalkozásokról. Hangsúlyozom, hogy a túlméretezett vállalkozásokról, mert propagandacikkek, kis tanulmányok írására, amelyeket csak előkészíthetnek nagyobb lélegzetű munkákra, mindig biztattam őket. Az eredmény az volt, hogy sorozatosan bíráltak gyávaságomért és "helytelen nézeteimnek" tulajdonították, hogy a Pártfőiskola filozófiai tanszéke nem folytatott a Pártfőiskolához méltó tudományos tevékenységet. Balogh elvtárs megemlíthette volna, hogy erről is küldött jelentést a pártközpontba. /Derűtlenség./

Mindezt nem valami személyi sérelem mondatja velem. Ha valami bántott és ma is mélységesen bánt, az az, hogy a tudományos igényesség és szerénység szerintem kötelező szempontjait nem tudtam elfogadtatni az elvtársakkal. De el kell ezt azért is mondanom, mert csak így válik érthetővé az, hogy hogyan is vállalkozhattak Kiss és Szecskődi elvtársak a Filozófiai Évkönyv bírálatára. Ne gondolják azt, hogy erre a XII. Kongresszus döböntött rá engem, maguk a szerzők tanúsítják, hogy már akkor megmondtam ezt nekik.

Az elvtársak megkérdézhetik tőlem, ha én ezt így láttam, miért álltam mégis melléjük a vitában? Azért, mert egy csomó égetően fontos kérdésben nekik volt igazuk. Népszerűtlen feladat ezt itt elmondani, de ki kell hangsúlyozni. Én itt egy néhány példát elmondtam arra, hogy a dogmatizmus hogyan érvényesült a munkánkban és ha vissza akarnék élni az elvtársak türelmével még egy további csokorra való példát prezentálhatnék. De ennek ellenére állítom, hogy

nincs igazuk Lukács elvtárséknak, amikor az évkönyv körüli vitát a dogmatizmusnak a tudomány elleni harcára akarják egyszerűsíteni.

Engedjék meg az elvtársak, hogy beszéljek arról, hogyan ítélem meg ma az évkönyv vitájában vitt szerepemet. A napokban ismét elolvastam azt a cikket, amit erről a vitáról a Társadalmi Szemlében irtam - és ma sem látok okot arra, hogy ezt a cikket megtagadjam. Az ott felvetett követelményeket ma is helyeseknek, a helytelennek ítélt nézeteket ma is hibásaknak tartom. Hadd mondjam el ezzel kapcsolatban, hogy a Filozófiai Főbizottság a közelmúltban egy jelentést készített a filozófia tudományának helyzetéről és feladatairól. Mivel a bizottság tagjai nem tudtak közös nevezőre jutni, többségi döntés alapján a jelentést az évkönyv szerkesztői, illetőleg védői készítették. A jelentés önkritikusan megállapítja, hogy a "marxista-leninista filozófia tematikájának néhány igen fontos területe csak kevésbé vagy pedig egyáltalában nincs a hazai filozófiai irodalomban képviselve, - ezzel kapcsolatban külön megemlíti a népi demokratikus fejlődéssel és a szocializmus felépítésével kapcsolatos problémákat, megállapítja továbbá, hogy a főbizottság nemigen támogatta szervezetileg a fiatal kutató kádereket, a hogy többet tehetett volna a propaganda munka támogatásában. A fair-play szabályai azt is igényelnék, hogy azt is elismerjék, hogy ezeket a kérdéseket először az évkönyv vitája vetette fel.

Cikkem hibájának nem azt tartom, ami benne volt, hanem ami hiányzott belőle. Ezeket a hiányosságokat két csoportba foglalnám össze:

Mindenekelőtt élesebben és részletesebben kellett volna megbírálnom azokat a helytelen nézeteket, amiket az évkönyv kritikusi írásban és szóbeli vitákon kifejtettek. Erre nem azért lett volna szükség, hogy az igazság bajnokaként két lépcsővel magasabbról ítélkezhessen, hanem azért, hogy minél kevesebb ideig érvényesülhessen a hibák kibontakozást gátló szerepe. Annál inkább meg kellett volna ezt tennem, mert - és sajnos ezt akkor nem vettem egyáltalán figyelembe - a cikk a párt elméleti lapjában jelent meg; ráadásul éppen ebben az időben lettem a lap felelős szerkesztője és így a cikkben foglalt megszorítás ellenére /hogy tudniillik ez hozzászólásnak és nem a vita lezárásának készült/ óhatatlanul a párt szócsövévé toltam magam előre. Ezzel akaratlanul is hozzájárultam ahhoz a fura helyzethez, hogy a vitában mind a két fél elnyomottnak érezte magát.

S ehhez kapcsolódik a cikk második hiányossága.. Engem elképesztett az évkönyv bírálatának hatása. Az évkönyv szerkesztői úgy szisztereztek fel, mintha kígyó marta volna meg őket. Ebben az elképedésben és - megvallom - felháborodásban is, amellyel a bírálat ilyen visszautasítását fogadtam, ma már látom, volt egy jó adag naivitás és felületesség is. Ha jobban meggondoltam volna, hogy milyen helyzetben érte az elvtársakat ez a bírálat, akkor - annak ellenére, hogy az ilyen feltétlen visszautasítás objektíve helytelen volt - sok mindent jobban megértettem méltányoltam és kifejezésre is jutattam volna.

Jobban meg kellett volna gondolnom azt, hogy a Lukács és Fogarasi elvtársakról 1948-50-ben megjelent bírálatok - most már függetlenül attól, hogy helyesek voltak-e vagy sem - teljesen elszigetelték az egyetemen és gyakorlatilag lehetetlenné tették, hogy a fiatal filozófus nemzedék szélesebb rétegeivel foglalkozzanak. Azt pedig már akkor is világosan láttam, hogy képtelenség, az öt világrészen egyeduralkodó jelenség, hogy van egy bölcsészkarunk, de ott nem folyik filozófiai oktatás. En nem tudom, hogy az egyetemen milyen volt a filozófiai oktatás. /Közbeszólás: Majd mi beszélünk róla!/ Abból a kevésből, amit hallottam róla, úgy tudom, hogy rengeteg volt a hiba mind a tematika, mind a káderkiválasztás terén. Mindent el kellett volna követni, hogy ezeket a hibákat felszámoljuk. Sajnos, nem ez történt s ez olyan barbár luxus volt, aminek következményeit még sokáig fogjuk érezni. Ezt is meg kellett volna írnom ebben a cikkben és súlyos hiba volt, hogy nem tettem meg.

S végül azt is meg kellett volna írnom, hogy a filozófiai intézet kérdésében ebben az időben már nem tartottam fenn többé a régi elutasító álláspontomat. A Filozófiai Főbizottságban már előzőleg is megindokoltam, hogy miután már megnőtt a filozófiával foglalkozó káderek száma, igenis lehetségesnek és szükségesnek tartom, hogy a legtehetségesebbeket közülük vonjuk el a közvetlen oktatástól és tegyük lehetővé számukra, hogy erejüket elsősorban kutatómunkára fordítsák. Hiba volt, és félreértésekre adhatott alkalmat, hogy ezt nagyobb nyilvánosság előtt, a cikkben is nem szögeztem le.

Mindamellet az a gyanum, hogy az adott helyzetben ezek a kiegészítések nem sokat változtattak volna a cikk hatásán. Olyan légkörben folyt a vita, hogy a nézetek és különösen az ellenfél álláspontjának jellemzése a legvégletesebb formában jelentkezett. Mégis az említett hiányosságok nélkül a cikk kevésbé lett volna egyoldalú.

Beszélnem kellett volna arról, hogy a Pártfőiskola tanszéke minden hibája ellenére nagy munkát végzett. Olyan feltételek mellett végezte a munkáját, amelyeket kevésen vállaltak volna. És jól tett, hogy vállalta, hogy megpróbált urrá lenni a nehézségeken. A káderek ezrei és ezrei ismerték meg és sajátították el a marxizmus-leninizmus filozófiáját - nem magas fokon, nem a tudományos színvonal igényeit kielégítő módon - de annyira mindesetre, hogy megértsék a kommunista világnézet alapelveit, hogy legyőzzék magukban - és másokban is - a mult világ babonáit, a burzsoá ideológia rothadt elemeit.

Nemcsak a pártfőiskola filozófiai tanszékén és a Lenin Intézetben dolgozó elvtársak követtek el hibákat. Lukács, Fogarasi, Szigeti és a többi elvtársak is tettek és mondtak sok oly asmit, amivel nem lehet egyetérteni. Erről szintén sokat beszélhettem volna. Ezuttal azonban szándékosan vállaltam ezt az egyoldalúságot. A filozófiai front helyreállításának legfőbb akadályát a kölcsönös bizalmatlanságban látom. Ez a magyarázata szűzintem annak, hogy bár az álláspontok objektíve közeledtek egymáshoz, szubjektíve az ellentétek merevebbnek tűnnek, mint valaha. Előbb ezt a bizalmatlanságot kell felszámolni, hogy végre nyugodt légkörben és valóban tudományos szellemben vitathassuk meg azokat a kérdéseket, amelyekben eltérnek a vélemények. Ezt a célt azzal szolgáljuk a legjobban, ha most elsősorban a saját hibáinkkal foglalkozunk.

A XX. Kongresszusról van szó. Nem lehet eléggé komolyan venni, hogy a XX. Kongresszus milyen nagy feladatokat ró a magyar filozófusokra. Semmi értelmét nem látom annak, hogy mint ahogy ezt pártunk határozatai és a Szovjetunióban lefolyt viták után megtörténni szokott ismét azt kezdjük vitatni, hogy a XX. Kongresszus kit igazolt. Aki valóban becsületesen magáévá tette a XX. Kongresszus szellemét, nem állithatja jó meggyőződéssel, hogy a XX. Kongresszus őt igazolta. A XX. Kongresszus beszélt a dogmatizmus elleni harcról, a lenini örökség megőrzésének fontosságáról és beszélt arról is, hogy az ideológiának jobban a gyakorlat felé kell fordulnia. A magyar filozófusoknak nagyon komolyan meg kell vitatniuk ezt a kérdést is. Én nem akarok itt valami programot adni, de azt megszeretném mondani, hogy a gyakorlat felé fordulást vagy azt a tételt, hogy most a marxizmus gazdasági oldala áll előtérben, nem úgy értem, hogy most a technológia dialektikáját kell kidolgoznunk. /Derűltség/.

A demokratizmus kiszélesítéséért harcolunk. Ezt a filozófusok azzal segíthetik elő legjobban, ha segítenek minél műveltebbé tenni népünket. Ennek ezernyi módja van és éppen úgy része a fundamentális kérdések kidolgozása, mint a filozófiai műveltség terjesztése. Igenis szükség van a filozófiatörténet tanulmányozására, de tegyük lehetővé minél több embernek, hogy ezt megtudják tenni. Szigeti és Heller elvtársak úgy tudom most fejezik be a filozófiatörténeti tanulmányaikat. Mind a kettőt szeretik a hallgatók, színvonalasnak, érdekesnek tartják. Nem tudom, hogyan fogalmazzam meg, hogy ne vegyék beleavatkozásnak a munkájukba, de tényleg nagyon jó volna, ha valamelyikük könyv formájában is elkészülne.

Azt is tudomásul kell venni, - és eddig ezzel nem sokat törődünk, hogy a filozófus munkáját nemcsak a feladat, hanem a hajlam, az előképzettség, az érdeklődési kör is meghatározza, és hogy a tudományos munkáknak is megvannak a maguk műfaji sajátosságai. A népszerűsítő munkák legyenek érdekes, vonzó, a lehetőség szerint könnyű olvasmányok - ebben például nem árt egyik-másik nyugati filozófustól tanulni. Ha viszont valaki az "Ész trónfosztását" akarja elolvasni, ne beszéljen mindjárt arisztokratizmusról, ha egy-egy mondatot vagy szakaszt csak a második olvasásra ért meg.

A XX. Kongresszus után az emberek most minden jelenséget, minden fogalmat újra mérlegre tesznek és az nagyon jó dolog. Valóságos nagytakarítás folyik most a fejekben. Márpedig minden nagytakarítás rendetlenséggel jár. A filozófusok nagyon sokat tehetnek azért, hogy a nagytakarítás során a kommunisták minél alaposabb munkát végezzenek és végül mégis minden a maga rendes helyére kerüljön. /Taps./

H e r m a n n István /kandidátus/: Kedves Elvtársak! Igen nehéz ezen a filozófiai vitán néhány kérdéshez hozzászólni azután, hogy Balogh elvtárs jó néhány argumentatio ad hominem - et vagyis személyes kérdést vetett fel, mégpedig olyan személyi kérdéseket, amelyek nem elviek, hanem elsősorban modorbeli, külsőleges jellegűek. Balogh elvtárs önkritikája valóban úgy kezdődött, mint Havas elvtárs mondta és valóban azt hiszem, igen komoly lépés volt előre, de ennek a lépésnek jelentőségét Balogh elvtárs kissé eltulozza. Amit én úgy értékelek, hogy elsősorban lépés előre, az az, hogy belátja, hogy tényleg hibásan, rosszul oktatták a filozófiát, tényleg alapvető hibák voltak a filozófiai oktatásban. Azt is meg kell azonban mondanom, hogy

valóban rossz helyzet állt itt elő a filozófiai oktatók és oktatás számára. Igen sokan beszéltek itt arról, hogy két front volt és ez rendkívül egészségtelen. De minék következtében alakult ki ez a két front? Nyilvánvalóan annak következtében, hogy más elvek voltak az egyik fronton és más elvek a másik fronton és ennek a két elvi állásfoglalásnak voltak meghatározott gyakorlati következményei. Csak egyetlen ilyen gyakorlati következményt említek. Ha komolyan a tudományos filozófia alapjára helyezkedünk, ha arra az alapra helyezkedünk, hogy legalábbis csak az nyilatkozzon Hegelről főiskolai fokon, aki elolvasott valamit belőle - és ez véleményem szerint a minimum, abban az esetben természetes az, hogy az elvtársaknak időt kell adni arra, hogy előadásukra felkészüljenek, hogy komolyan tanulmányozzák azt az anyagot, amelyről előadást fognak tartani. Ez az időkérdés nagyon szorosan összefügg az általános elvi kérdésekkel. Nem hiszem, hogy szabad ezt az idő-kérdést, amit itt Balogh elvtárs is felvetett, az elvi kérdésektől különválasztani, elszigeteltten felvetni. Azt hiszem, hogy számos ilyen kérdés van, csak ezen próbálom ezt illusztrálni. Nyilvánvaló, hogy igen sok elvtársnak valóban nem volt ideje arra, hogy alapvetően képezze magát, hogy felkészüljön előadásaira. Ez nagyon kiros helyzet volt, ezek az elvtársak szenvedtek attól a feladattól, amelyet pártfőtelességeként mértek rájuk, hogy majdnem naponta 8 órán keresztül előadjanak. Ez nem lehetséges, ezt teljesen lehetetlen megoldani. Ugy gondolom, hogy az ilyen problémákat is az elvek döntik el, ha elvileg a tudományos módszerek, a tudományos oktatás alapjára helyezkedünk, akkor megfogjuk erről győzni az illetékes szerveket és erről egységesen kell meggyőzni őket, és akkor nyilvánvaló, hogy ugyanazok az elvtársak, akik igen sokat panaszkodtak az időhiányról, megfogjuk kapni azt az időt, ami a felkészüléshez, továbbképzésükhöz szükséges. Ezért azt mondom, hogy valahogy igen sok elvtárs az elmúlt idők vitáiban önmaga ellen harcolt, szinte örült annak, ha maga alatt fűrészeli el a fát. Ezt igen sokan bizonyos részletkérdésekben már látják, de a szabad idő kérdése is az egyik ilyen részletkérdés. Önmaga ellen harcolt, amikor úgy nyilatkozott, ahogy nyilatkozott. /Balogh Elemér: Egyetértetek vele! A bürokratikus állandó lekötöttséggel, a teljesen felesleges értetelzetességgel - mert vannak hasznos értekezletek is - velejár az, hogy az emberek komoly, jelentős munkájukra nem tudnak elegendő időt és energiát fordítani. En csak egy ilyen részletkérdést szerettem volna annak kapcsán elmondani és nyilvánvaló, hogy az elvtársak egy része ezt belátja.

Viszont az elvtársaknak egy más része még nem látja be vagy csak bizonyos problémákat lát be. Heinének van egy nagyon szellemes mondása arról a költőről, aki egyik nap Napoleont dicsőíti és a másik nap Wellingtont, hasonlatos ahhoz a püspökhöz, aki reggel 8 óráig a székesegyházban misét pontifikál, de rohan, mert 1/11-kor már kántor a zsinagógában. /Derűltség./ Azt hiszem, nekünk nem ilyenfajta magatartásra van szükségünk. Nyilvánvaló, hogy nagy türelmemmel kell lennünk addig, míg minden elvtárs, aki most a helyes álláspont felé közeledik, elfogja sajátítani a helyes álláspontot, mert ez elsősorban munka, tanulás kérdése.

Reflektálni szeretnék Balogh elvtárs néhány nézetére. Természetesen nagyon olcsó eljárás lenne, ha a módszertani dolgokat pécéz-

nénk ki beszédéből, mert Balogh elvtárs ezen a téren sorozatosan ejtett hibákat. Amikor az írószövetségi ellenállásról beszélt, akkor azt mondta, hogy ott ne az osztálygyökereket keressük. Most más kérdés, hogy ezzel egyetértünk-e vagy sem, de ugyanakkor abban a pillanatban, ahogy a filozófiai kérdésre került sor, máris kispolgári anarchiát és még jónéhány ilyen jelzót emlegetett. Vagy például azt mondta Balogh elvtárs, hogy ne legyünk durvák. A durvaságnak különböző fokozatai vannak és ezeken nem értünk egyet, mert úgy éreztem, hogy Balogh elvtárs eléggé durva volt. Nagyon helyeslem, hogy ne legyünk durvák, ne vitatkozzunk durván, de akkor az is, aki ezt követeli, próbáljon elvi módon és helyesen vitatkozni.

A legfontosabb kérdés véleményem szerint az, hogy Balogh elvtárs itt a személyi kultuszról beszélt Lukács elvtárrssal kapcsolatban. Már most függetlenül attól, hogy Lukács elvtárs egy mondattal rávilágított ennek a dolognak alaptalanságára és helytelenségére, azt hiszem, erről még egy-két szót kellene mondani. Nálunk 1949-ben játszódott le a Rajk-perrel párhuzamosan és azt kiegészítve a Lukács-vita. A Lukács vita számolta fel a marxizmust, a realizmus konkrét, igazi követelését az irodalomban és a tudományos kutatásra való törekvést, az igazi marxizmust a fikozófiában. /Közbeszólás: Nem csak! / Természetesen nem csak Lukács-vita volt, követte ezt néhány más is. Gondolom, mindenki látja, hogy

mennyire a marxizmus ellen ment a dolog, hogy Marx legfontosabb filozófiai műveit a mai napig nem lehet megkapni, csak egyes filozófiai műveket, fiatalkori filozófiai műveit teljesen negligáltuk. A német ideológiának is pusztán egy kis részletét adták ki, a "filozófiai - közgazdasági kéziratok"-ból pedig semmit. Azt hiszem, hogy ez egyáltalán nem véletlen. Itt egy általános politikai tendenciáról volt szó: a marxizmust egyszerűen helyettesíteni egy dogmatizmussal. Kétségtelen, hogy voltak egyes elvtársak, akik ennek a tendenciának szekerébe fogták magukat és kétségtelen az is, hogy nemcsak kényszerből tették, amit tettek, hanem igen sokszor a legujabb párthatározatok hibáit még hibásabban tullicitálták. Nem lehet csak arra szűkíteni a kérdést, hogy egyes funkcionáriusok felsőbb utasításra, irányításra hibákat követtek el, hanem igenis tultettek ezeken a hibákon, még sokkal hibásabb vonalra álltak. Erről nagyon helyesen beszélt itt Havas elvtárs. Természetes, hogy ezek a hibák nem szubjektív rosszindulatból fakadtak, hanem abból, hogy az egész légkör, amely itt történetileg kialakult, mindenféle szempontból, az egyes személyek és a kutatás egésze szempontjából is nem volt hasznos a tudományos kutatás, a marxizmus igaz felfedezése tekintetében.

Balogh elvtárs jónéhány állítása teljes mértékben téves. Például az az állítása, hogy Lukács elvtársat sohasem rágalmazták. Ezekkel a személyes kérdésekkel nem szívesen foglalkozom, de aki ott volt ezeken a vitákon, az többször hallotta saját két fülével, hogy ezt nem lehet letagadni.

Hozzá kell tennem azt, hogy ugyanakkor Balogh elvtárs valószínűleg tudja, de ugylátszik, mégsem tudja azt, hogy ez a filozófia egységfront, amelyről beszélt, ez a teljes egység a Lukács- tanítványok és Fogarasi elvtársék között, Lukács elvtárs és Fogarasi elvtárs között nincs meg minden kérdésben. Igen sokszor előfordultak igen komoly nézeteltérések és viták, természetesen a vitát minden esetben marxista alapon folytatták. Én például emlékszem arra és Balogh elvtárs is valószínűleg tudja, de mégsem tudja, hogy Fogarasi elvtárs Nádor elvtárs disszertációját nem tartotta jónak és mint opponens visszautasította. Nyilvánvaló, hogy itt egy egységről, teljes kritikátlanságról beszéltek. Nem hiszem, hogy ez például a kritikátlanság bizonyítéka volna. A tények egész sorát lehetne felhozni, amikor Fogarasi elvtárs valamely véleményével szemben Lukács elvtárs más nézetet képviselt, bár meg kell vallani, hogy a lényeghez képest csak részletproblémákkal, jelentéktelen problémákkal kapcsolatosan. Azt is meg kell azonban mondani, hogy ugyanakkor, amikor Fogarasi elvtárs számos hibát, tévedést követett el egyes propagandisztikus cikkekben, kétségtelen, hogy Fogarasi elvtárs az egész filozófiai vitában, munkásságában az elméletileg tudományos vonalat képviselte. Igaz, hogy tévedett Fogarasi elvtárs, talán fel fogják olvasni, hogy melyik cikkében tévedett, de az vesse rá az első követ, aki nem tévedett. Viszont Fogarasi elvtárs egész tudomány vonala arra irányult, hogy a logika, a társadalmi tudományok alapvető,

konkrét tudományos kérdéseit dolgozza ki, és ebben a kérdésben valóban nem volt eltérés sem Fogarasi elvtárs, sem Lukács elvtárs, sem tanítványaik között. Itt a fő ellentét valóban a tudományos kutatás és a tudatos megkérdőjelezés ellentéte volt, az utóbbi igen sok brosurában és egyéb írásban megnyilatkozott. Természetesen itt nem a szerzők tudatáról beszélek, akik esetleg maguk is elhitték, amit leírtak. /Derűltség / Volt eset rá, láttam egy jegyzőkönyvet, ahol a szerző azt vallotta, hogy maga sen hitte el, amit leírt de leírta. Az esetek többségében a szerző elhitte azt, amit leírt, mégis ezek a művek az igazság, a tudomány nem ismeretében az igazság félrecsavarásához, cáfolatához, degradálásához vezettek ennek megvoltak bizonyos ideológiai formái.

Vannak elvtársak, akik azt mondják, hogy közvetíteni kell a két tábor között. Ez a közvetítés így véleményem szerint nevetséges, mert elvi szempontból nem lehet közvetíteni az igazság és a megkérdőjelezés között. /Élenk taps./ Ha végignéznék az elvtársak az utóbbi évek politikai, irodalmi és filozófiai irodalmi termésén, akkor néhány ujjukon megszámlálhatják azokat a műveket, amelyek az idők folyamán igaznak bizonyultak. Azt hiszem, ha ezeket végigszámlálják ujjukon, akkor azt fogják látni, hogy itt, ebben a kérdésben ütközött össze mereven a két vonal. Más kérdésekben merev összeütközésről szó sem volt és nem is lehetett. Természetesen itt egységes frontra van szükség, de az igazság alapján, azon az alapon, hogy mindenki elismeri azt, ami az egyes dolgok természetéből következik, mert ha nem ezen az alapon csinálunk egységfrontot, akkor az tulajdonképpen teljesen humbug.

Azt is meg kell mondanom, hogy nem érdekel az na senkit hogy valaki 1950-ben vagy 1951-ben mit mondott, feltéve, ha az illető becsületes ember volt akkor is, becsületesen igyekezett a marxizmus ügyéért valamit tenni, még ha éppen az ellenkező ügyért tett is valamit. Senkit a világon nem érdekelhet 1956-ban, hogy valaki mit mondott 1951-52-ben, itt nem személyekről van szó. Ezért keserített el nagyon, amit Balogh elvtárs a személyekkel kapcsolatban mondott. Nem személyekről van szó, hanem aki helyes elveket vall, az fogja továbbvinni a filozófiai munkát. /Élenk taps ./

K á d á r Iván/ közgazdász kandidátus /: Kedves Elvtársak! Engedjék meg, hogy mint laikus szóljak hozzá a filozófiai vitához. Tekintve, hogy az élet más területén is előfordul, hogy laikusok szólnak hozzá egyes kérdésekhez, remélem, nem lesz olyan nagy baj / derűltség./

Két kérdéshez szeretnék hozzászólni: a társadalontudományi munka és benne a filozófiai munka megbecsülésének kérdéséhez egyrészt, másrészt a dogmatizmus és a személyi kérdés összefüggéséhez.

Először a társadalontudományi munka megbecsüléséről szólok. Ami ennek anyagi oldalát illeti, nem a fizetések problémájáról akarok beszélni, csak a tudományos munka egyéb anyagi feltételeiről.

Világos, hogy nemcsak az üzenetekben van szükség bizonyos szerszánokra a munka eredményes vitéléhez, hanem a tudományos munka területén is. Mi azonban a helyzet? Egyes megjelent művek, főleg a külföldi kiadványok beszerzése szinte leküzdhetetlen akadályokba ütközik, márpedig világos, hogy megfelelő tudományos munkát végezni. a tudomány új eredményeivel lépést tartani úgy nem lehet, hogy a könyvbeszerzés egyik fő forrása az illető tudományos káder zsebpénze legyen, ami köz-tudomásunk: az illető feleségének jóindulatától is függ.
/Derűtlenség./

Ennél a kérdésnél azonban még fontosabb a probléma személyi oldala. Azt gyakran lehet hallani, hogy valaki jó fizikus vagy jó kohász, de hogy valaki jó filozófus vagy közgazdász, az igen ritkán használt fogalom és általában csak temetési gyászbeszédekben lehet hallani./ "aps és derűtlenség/

Engedjék meg, hogy a kérdés személyi részével kapcsolatban néhány szóval hozzászóljak Lukács elvtárs megbecsülésé-nek kérdéséhez a laikus szemével. Jelenleg az a megengedhetetlen helyzet állt, elő, hogy Lukács elvtársnak tudáson szerint olyan tanszéke van a bölcsészkaron, amelynek egyetlen kötelező kollégiuma sincs, tehát hallgatása egyetlen hallgató számára sen kötelező. Enyhén szólva kétslen, hogy filozófiai frontunk olyan jól állana, filozófiai kérdésekben olyan bővében lennénk, ami ezt indokoltá tenné. Valóban igaz az, hogy Lukács elvtársat nemzetközileg sokkal jobban megbecsülik mint saját hazájában./ Ugy van! Ugy van!/ és azt hiszen, mégsem lehet helyes ebben az esetben olyan helyzetet teremteni, ami az ismert közmondásnak felel meg, hiszen filozófiáról és nem proféciáról van szó. A kérdést súlyosbítja az is, hogy Lukács elvtárs politikai szerepét a munkásmozgalomban is elhallgatták. Az itt már többször említett Blun-tézisekre gondolok, amelyeknek nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából is igen nagy jelentőségük volt, hiszen körülbelül tíz évvel a Komintern kongresszusaelőtt jelent meg; ezeket a téziseket elhallgatták, sőt negatívan értékelték. Ugy gondolom, hogy Lukács elvtársnak, a párt alapító tagjának, a Tanácsköztársaság egyik vezető személyiségének, aki a párt elméletében és gyakorlatában egyaránt az illegalitás és a legalitás is kivette a maga részét mind a filozófiában, mind a munkásmozgalom terén, el kell foglalni azt a helyet, amely őt méltán megilleti./Taps./

A második kérdés a dogmatizmus kérdése és ennek összefüggése a személyi kultusszal. Vannak álláspontok, amelyek szerint az egyes dogmatikus állásfoglalások a filozófiai vitákban is egyedül a tudatlanságból erednek. Persze ebben is van némi igazság. Nem kevesen voltak, akik nem ismerték ugyan alaposan Lukács és Fogarasi elvtársak műveit, de ettől nem zavartatva, vigan bírálták azokat. Nem kevés olyan elvtárs volt, aki csak irt és nem olvasott. /Derűtlenség./ A dogmatizmus gyökere azonban elsősorban nem a tudatlanság volt. Persze "aligh elvtársnak abban igaza van, hogy ezek a különböző extrém példák nem első-sorban a filozófia vezető művelőire vonatkozha, de ennek tük-röződése, kihatása a filozófia oktatásban igenis nagymérték-ben megmutatkozott:

az a bolha, amelyet Balogh elvtársék elültettek egyes emberek fülében, elefánttá vált a gyakorlatban. A dogmatizmus gyökere azonban elsősorban nem a tudatlanság, hanem a szenélyi kultusz, a szenélyi kultusz azáltal, hogy a kritikát elfolytja, az önálló gondolatokat lebecsüli, azon az állásponton van, hogy az előbbi hasonlatnál maradjak, hogy a bolha ne köhögjön és ez szükségképp idealizmushoz vezet. A dogmatikusok néha teljes jóhiszenőséggel abban a hitben, hogy a párt ügyét szolgálják, félretéve a konkrét elenzés lenini követelményét, mindig azt veszik elő a marxizmusból - persze a marxizmus lényegével szöges ellentétben - amire pillanatnyilag szükségük van. Az ilyen politikai rövidlátás csak látszólag segíti a pártot, de lényegében súlyos károkat okoz, mivel tudománytalanná, teszi elsekélyesíti a marxizmust és benn a filozófiát.

Balogh elvtárs beszélt itt a konjunkturizmus kérdéséről, arról, hogy azokat a hibákat, amelyeket a népi demokratikus fejlődés értékelésével kapcsolatosak, azok követték el, akik a népi demokratikus fejlődéssel foglalkoztak, akik pedig nem foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel, nem is követhettek el ilyen hibákat. Azt hiszen, ez egy teljességgel helytelen álláspont, Menlevelet ad lényegében minden hibának, mert persze az igaz, hogy aki nem foglalkozik valamilyen kérdéssel, az nem is követ el hibát ezen a területen, de úgy gondolom, hogy ugyanakkor mégis meg kell valmit gondolni, hogy megint Lukács elvtárs példáját vessen fel. Jól emlékezem arra, hogy Lukács elvtárs foglalkozott a népi demokrácia problémáival és amikor nem fejtette ki nézeteit, nem volt hajlandó meggyőződése ellenére kérdéseket kifejtetni, azt hiszen így is lehet dolgozni.

Balogh elvtársnak igaza van abban is, hogy nem szabad elutasítani azokat, akik hibáikat elismerve becsületesen akarnak harcolni a XX. Kongresszus megvalósításáért, és azt hiszen, hiba lenne, ha Balogh elvtárs tényleg egyes helytelen közbeszólásokból szűrné le a nagy vélenéynét. Az azonban nem kétséges, hogy nem lehet egyetérteni Balogh elvtársnak azzal az álláspontjával, hogy nemcsak becsületes és becsutelen emberek vannak, hanem vannak olyanok is, akik hibákat követnek el. Azt hiszen ezek is vagy becsületesek vagy becsutelenek és arról van szó, hogy ha valaki hibákat követ el, de becsületes, becsületesen elismeri ezeket a hibákat, igyekszik változtatni, igyekszik azokat kijavítani, akkor természetesen és szükségszerű hogy a szocializmus ideológiai frontjának építésében fontos szerepet kell betöltenie.

Most, ami magát a bírálatot illeti, több elvtárs felvetette a filozófiai évkönyv bírálatát. Megint nem akarok tartalni kérdésekhez hozzászólni, nem értek eléggé hozzá, de szeretném egy problémára felhívni a figyelmet, mégpedig arra a problémára, hogy igaz ugyan, hogy mi nem vagyunk mohamedánok, akik sarujukat levetik mielőtt belépnek a templomba, azonban azt hiszen, azért nem árt egyes elvtársaknak a szellemi sarujukat bizonyos esetekben levetni. Arra gondolok ugyanis, hogy azért egy fiatal, kezdő tudományos munkásnak mégis bizonyos tisztelettel kell hozzányulni Lukács elvtárs munkásságához. / Taps. /

Nem arról van ~~szó~~ itt szó, hogy el kell kenni esetleges hibákat, amelyeket vezető képzett, nemzetközi hírnévvel rendelkező tudományos kádereink elkövettek, de az azután a tiszteletmininális foka, hogy valaki olyan alapossággal nyuljon a bírálat fegyveréhez, amilyen alaposságot az illető tudományos munka megérdemel.

Balogh elvtárs felvetette a személyi kultusz kérdését is. Egyetérttek azzal, hogy ~~ent~~ a kérdést felvetette, de azt hiszen, talán mégsem foglalt el ebben a kérdésben helyes álláspontot, nem helyes példákat vetett fel. Ugy gondolom, nem az a személyi kultusz fő kérdése, hogy Lukács elvtárs körül akadnak vagy nem akadnak olyanok, akik Lukács elvtársat gátlástalanul dicsérik, nem hiszen, hogy ez lenne a személyi kultusz terén a fő veszély. Ugy gondolom, hogy a kérdés ilyen tárgyalása mellékvágányra viszi a dolgot. / Ugy van! / Ugy van!/, félmerül a kérdés, itt a közbeszólások formájában elhangzott, hogy Lukács elvtárs kezében nincs hatalom. Azt hiszen, hogy bizonyos fajta hatalom van Lukács elvtárs kezében: az igazság hatalma. / É-l-é-nk taps. / Ugy gondolom, ez sem megvetendő fegyver. A dogmatizmussal kapcsolatban természetesen itt nemcsak a tudományos munkában megnyilvánuló dogmatizmusról van szó, hanem a betűragás, a konkrét helyzettől elvonatkoztatott szócséplés, idlyzetek ismételtetése talán még fokozottabban nyilvánult meg az oktatásban. Hogy ez milyen fokra hágott, azzal kapcsolatban engedjék meg az elvtársak, hogy egy ezévből előfordult példát emlídjék! Egyik legfontosabb oktatási intézményünkben filozófiából dolgozatot íratnak; amelynek során a következő kérdés szerepelt; Sztalin a XIX. kongresszuson arról beszélt, hogy a többi országok kommunista pártjai, amikor a Szovjetuniót segítik, saját magukat segítik. Sztalin itt azt mondja: A kölcsönös támogatásnak ez a sajátossága azzal magyarázható, hogy...? Kérdés, mi következik a "hogy" után, ami az indokolást tartalmazza. / Derűltség. / Nem hiszen, hogy ilyen módszerek a marxizmus elsajátítását segítik elő és ez nem 1945-ben, hanem 1956-ban forult elő. / Közbeszólás: Hol? / A Lenin Intézetben! / Derűltség. / A fentiekén kívül úgy gondolom, hogy a filozófiai oktató és tudományos munka színvonala nemcsak azzal emelhető, ha a kérdéseket újszerűen, alkotó módon dolgozzuk ki, új problémákat vetünk fel. ~~mint~~ Emeli az is, ha egyes, addig tárgyalta kérdéseket elhagynak. A történelmi materializmus eddig foglalkozott nem valami magas színvonalon olyan kérdésekkel is, amelyek a pártépítés agitációs megbeszéléseink napirendjéhez kell, hogy tartozzanak. Ezek elhagyása véleményem szerint nem árt, hanem használ.

Végül ehhez a ténakörhöz tartozik az is, hogy egyes elvtársainak le kell szokni arról, hogy problémákat pusztán tekintélyi alapon döntsenek el. Persze tekintélyre szükség van, ezt úgy gondolom, senki sem vitája, azonban önmagában a tekintély nem lehet perdöntő. Perdöntők csak a tudományos évek lehetnek, csak a tudományos vitákban elfoglalt helyes álláspontok, Stendhal mondotta azt, hogy szerétlen a matematikát önmagáért, mert nem fogadja el sem a képmutatást, sem a homályosságot, ezt a két szörhyeteket, amelytől undorodom, ezt az elvet a marxista filozófia művelésében is alkalmazni kell.

Elvtársak! A kialakuló szabad viták légkörében kétségtelenül nőnek vadhajtások is. Nem kétséges, hogy ilyenek ma is többé-kevésbé megmutatkoztak, azonban mit szólnánk egy olyan paraszthoz, aki a gyom miatt a mégis tulsulyban lévő gabonát is kipusztítaná. Lesznek helytelen nézetek és olyanok is, amilyenek' eddig csak eldugottan jelentkeztek, ezek cáfolatára feltétlenül szükség van, de eredményes cáfolatuk csak a dogmatizmustól megtisztított marxista filozófia alkotó alkalmazásával lehetséges. Erre kell törekedni/ +aps./

J á n o s s y Lajos /akadémikus/: Kedves Elvtársak! /Élénk taps./ Néhány szót szeretnék szólni arról, hogy milyen rettenetes és romboló hatása van a dogmatizmusnak éppen a filozófiában és a dialektikus materializmus alkalmazásában. Én megmondhatom bátran, hogy az én tudományos munkásságomban a dialektikus materializmus ismerete igen sokat segített és eredményeimnek egy részét biztosan annak köszönhetem, hogy ezt a módszert következetesen próbáltam alkalmazni és abban a szerencsében részesültem, hogy fiatal korom óta már jó kézből kaptam ezt a filozófiai irányt.

De most arról szeretnék beszélni, hogy milyen a helyzet na. Ha ezt a kollégák között - most szakkollégákra gondolok - elmondom, vagy hasonló, sokkal szerényebb megállapítást teszek, azok egy kicsit mosolyognak és tudják, hogy Jánossy "jól akar menni" a felsőbb körökben és azért mondja ezt. Ez, sajnos, nem igaz. /Derűltség./ De viszont nagyon is érthető és éppen arról akarok beszélni, hogy miért gondolják ezt kollégáim. Mit ismernek különösen a polgári fizikusok nálunk, de nemcsak nálunk, hanem a Szovjetunióban is, ahol nagy bajok vannak ezen a téren? Hogyan ismerték meg ők a dialektikus materializmust? Egyszerűen betűragaszt, dogmatizmust stb-t ismertek meg, aminek még hozzá az a kellemetlen következménye van, hogy ha valaki nem tartja be a formát helyesen, akkor a fejére ütnek, hogy ellenség és így tovább. Ez most a XX.kongresszus óta formájában talán egy kicsit csökkent, de lényegében a fizika és a természettudomány területén még kevés haladás, nagyon sokat kellene még várunk.

Hogyan védekeznek azok fizikusok és más természettudósok, akik szeretnék dolgozni, de ezekkel a dogmatikus nézetekkel kerülnek szembe? Először is, szent meggyőződésük, hogy mindez mese, amit itt hallanak és pozitivista és hasonló nézeteiket éppugy fenntartják, mint azelőtt, csak formát keresnek, hogyan lehet ezeket a nézeteket eldugni. A Szovjetunióban ezeknek a dogmatikus nézeteknek egy nagy képviselője volt, a filozófus Makszimov, aki most visszavonult. Igen erősen kifejezésre juttatta, hogy melyik nézet idealista, melyik nem, hogyan kell a Heisenberg-féle relációt értelmezni stb. Nem akarok vitába szállni azzal, amit mondott, hiszen ez nem lenne érdekes, hanem mindenesetre jellemző volt, hogy fogalma sem volt arról,

mit beszélt. /Derűltség./ Ezt persze így kimondani nem volt nagyon jó, de viszont ezt észrevették az emberek és becsapták őt. Egy nagy becsapási manőver volt ez, ami nagyon nagy sikerrel ment, a fizikusok célja ugyanis az volt, hogy dolgozni akartak, atomenergiát meg ilyesmit csinálni. Fok akadémikus Leningrádban, aki különben kitűnő fizikus és nagyon nagy hírneve van a relativitás-elmélettel kapcsolatban, kitalált egy olyan nyelvet, amelybe a filozófusok nem tudnak beleszólni. /Élénk derűltség./ Használja azokat a kifejezéseket, amelyeket a legdogmatikusabb könyvekben lehet találni, a helyes dolgokat keveri a helytelenekkel, csak hogy megmagyarázza, hogy a Bohr-féle bizonytalansági reláció és mindaz, amit Bohr mond, pontosan megfelel a dialektikus materializmusnak és ezt olyan sikerrel csinálja, hogy sajnos, nyugati kollégáink is, akik nem egészen értik az összefüggéseket, beleestek. Ez a módszer megmentette a szovjet fizikusokat attól, hogy ne tudják művelni a fizikát, mert hiszen másképp ideológiai hibákat követtek volna el. Ez a módszer azonban igen nagy zavart okozott és nagyon hátráltatja a dialektikus materializmus tényleges alkalmazását a fizikában, amire pedig igen nagy szükség van.

Persze ilyen védekezések nálunk is vannak. Neveket nem akarok itt mondani, az nem tartozik ide, de nálunk is vannak olyan tendenciák, hogy pozitivistá nézeteket el akarnak rejteni.

Néhány szót arról, hogy ezek a dolgok nem javultak, vagy legalábbis nem lényegesen. Azt szeretném mondani, hogy a tényleges vita a fizikában még nem alakult ki, vagy legfeljebb csak részben. A legtöbb cikk, amely állítólag a dialektikus materializmus szempontjai szerint készült, csak ilyen homályosítás, ahol tudatosan vagy nem tudatosan de ez a Fok-féle álláspont fejeződik ki.

Nálunk is van egy ilyen manőver, csak nem mondják ki, kitalálnak egy nyelvet a régi dolgokra. Mi szívesebben csinálnánk úgy, ahogy megtanultuk azelőtt, de itt a gondolatok nem bontakozhatnak ki, mert a dolgok el vannak kenve. Most azonban megjelent a Kommunizmusban Majrenovszkijnek egy cikke a dialektikus materializmus kérdéseiről a természettudományokkal kapcsolatban. Sajnos, az egész cikk kezdeti, még elég felületes, egy dicshimnusz, hogy mi mindent lehetett megcsinálni a dialektikus materializmus segítségével, hogy mennyire bizonyítja a

fizika a dialektikus materializmust és így tovább. Kissé szomorúan olvassa az ember ezt a cikket, mert tény az, hogy a dialektikus materializmus felhasználása, nagyobb mértékben elősegítette volna a fizikát, a nehéz és tisztázatlan kérdésekben sokkal tovább jutottunk volna, ha többen éppen a dialektikus materializmus módszereivel nyultak volna hozzá a kérdésekhez, viszont a dialektikus materializmus helyes alkalmazása éppen emiatt a dogmatikus rendszer miatt nem alakulhatott ki. Sajnos, az én meggyőződésem is, és különösen nem marxista kollégáim meggyőződése, hogy eddig a dialektikus materializmus nem járult nagyon hozzá a fizika fejlődéséhez és biztosan nem az olyan problémák megoldásához, mint a bizonytalansági korreláció. Azért mondom ki ilyen élesen a dolgokat, hogy a hibákat fel lehessen számolni. Nagyon fontos, hogy együttműködés alakuljon ki a marxisták és a természettudósok között. A természettudósok tanulják meg a dialektikus materializmust, de ennek előfeltétele, hogy azok a marxisták, akik a fizikával és a természettudománnyal akarnak foglalkozni, tanulják meg a fizikából vagy a természettudományokból azt, ami szükséges ahhoz, hogy ez a kapcsolat ténylegesen létrejöhessen. /Taps./

Engem itt talán implicite személyi kultusszal vádolnak, de ennek ellenére meg merem mondani, hogy nálunk éppen Fogarasi elvtárs vette magának ezt a fáradságot és hogy mennyire jutott el, arra nézve elmondom: bevallom, bizonyos meglepetéssel láttam, hogy egy amerikai fizikai folyóirat Fogarasi művét idézi, beszél arról, hogy Fogarasi elvtárs ilyesmivel foglalkozik - biztos, hogy ez nem a személyi kultusz következménye. /Élénk derűltség és taps./ Azt hiszem, ezen a téren nem a fizikusoktól, és a polgári fizikusóktól kell várni, hogy közeledjenk a marxizmushoz, hanem mi, marxisták, természettudósok és filozófusok tanuljuk meg annyira a szakmánkat, hogy keltsünk bizalmat, mutassuk meg, hogy eredményesen lehet továbbjutni, ha komolyan tanulmányozzuk a dialektikus materializmust, ez a nagy kérdések megoldásához sokban hozzájárul. /Élénk taps./

S z i g e t i József: Kedves Elvtársak ! Sok érdekes és értékes hozzászólás hangzott el. Ezek közül elsősorban azokra a hozzászólásokra szeretnék reflektálni, amelyeket itt Havas elvtárs és Balogh elvtárs mondott el, de nem korlátozom magam erre, hanem egy-két elvi és történelmi kérdést is felvetek, ami szükség és a most kialakuló kérdések megítéléséhez.

Havas elvtárs azt mondta, hogy annak az egységfrontnak, amelynek valóban létre kell jönnie a filozófia területén, legfőbb akadálya a kölcsönös bizalmatlanság. Azt hiszem, a kérdésnek ez a beállítása nem helyes. Nem helyes azért, mert eltussolja azt az alapvető tényt, hogy itt igenis bizonyos elvi differenciák állanak fenn még mindig, olyan elvi differenciák, amelyek szélesebb kérdésekben meglévő differenciákkal függenek össze.

Engedjék meg, hogy egy kis példán igazoljam először ezt az állításomat. Havas elvtárs arról beszélt, helyes lenne a gyakorlattal való szorosabb kapcsolat érdekében, ha Heller elvtársnő vagy én azt az egyetemi jegyzetet, amelyet a filozófiatörténetről készítettünk, kiadnánk könyv formájában. Ez is egy példa és nem érdektelen, hogy mutatkoznak ilyen kis példákön a lényeges első differenciák. Természetesen nem azért irtunk sem Heller elvtársnő, sem én ilyen jegyzetet, mintha lebecsülnénk az ilyen jegyzet jelentőségét. Világos, hogy azért készítettünk ilyen jegyzetet, hogy egy fennálló szükségletet ki tudjunk elégíteni. Ami azonban a filozófia történetét illeti, vajon most már valóban az a tudományos elméleti feladat, hogy most nekilássanak az emberek egyetemes filozófiatörténetet írni a maguk erejéből, vagy az a feladat, hogy különböző lényeges kulcskérdéseket monografikusan dolgozzanak ki és azután az ilyen monografikus kidolgozások összefoglalásaként íródhat meg egy többbé-kevésbé tudományos igényű marxista filozófiatörténet. Ugy vélem, az utóbbi feladata az alapvető és nem az, amit Havas elvtárs tanácsol. Nem az ellen vagyok, hogy ő egyáltalán tanácsoljon, hanem a tanács tartalmát tartom helytelennek és ebben a tartalomban látom egyik megnyilvánulását annak, hogy a különböző területeken itt még differenciák vannak. Persze az is igaz, hogy van bizonyos kölcsönös bizalmatlanság és ezt a kölcsönös bizalmatlanságot a gyakorlati munkában fel kell számolni és reméljük, hogy fel is fogjuk tudni számolni.

Van egy másik kérdés azonban, ahol igen világosan megmutatkozik az, hogy itt elvi differenciákról van szó, nem pedig egyébről, nem egyszerűen kölcsönös bizalmatlanságról. Havas elvtárs itt bizonyos dolgokban tovább és helyesebb irányba ment, mint ahogy annakidején állást foglalt az évkönyv vitájában, azonban még mindig az a szubjektív illúziója van, hogy az évkönyv-vitában neki volt igaza, vagy

helyesebben azoknak az elvtársaknak, akik bizonyos dolgokat felvetettek és nem azoknak, akik az adott helyzetnek megfelelően, ha nem is minden tekintetben százszázalékos következetességgel, de mégis igyekeztek képviselni Lenin filozófiai örökségének szempontjait. Nyilvánvaló, hogy Havas elvtársnak ez az illuziója összefügg azzal az átfogó politikai kérdéssel, hogy még mindig vita van abban a tekintetben, hogy felemásan, toldozva-foldozva vagy határozottan és radikálisan menjünk előre./Ugy van! Ugy van!/ Taps./ Az, hogy Havas elvtárs ma is mindig jónak látja megismételni azt az álláspontját, amelyet egy, vagy nem tudom hány, évvel ezelőtt tartott, igen tisztán mutatja az, hogy nem tanult eleget a XX.kongresszus utmutatásaiból. /Taps./ Ezért igyekezik elmosni azt a tényt, hogy itt igenis két tábor volt, elvi alapja volt annak, hogy az egyik táborban tulnyomóan - ha nem is kizárólag - voltak helyes kísérletek talán az oktatásban és más téren, hogy kitörjenek a szektariahizmusból, de a szektás és dogmatikus álláspont érvényesült, a másik táborban pedig az alkotó tudomány szempontja érvényesült. Ismét nem mindenkinél nem olyan következetességgel, mint Lukács elvtársnál, de igenis általában ez érvényesült, ez érvényesült Fogarasi elvtárs munkáiban is, akkor is ha irt dogmatikus cikkeket, akkor is, ha ezek a dogmatikus cikkek valóban a kor valamennyi rossz bélyegét magukon viselik.

Hogy mennyire erről az általános kérdésről van itt szó és nem csak arról a szűkebb filozófiai kérdésről, azt nagyon világosan mutatja az, hogy itt a hallgatóság részéről és a hozzászólók részéről is, Lukács elvtárs műveinek hívei és ellenfelei vagy kritikai tisztelői részéről is - ha ugyan ez valóban minden tekintetben helyes kritikát involvál, én nem hiszem - végbement az ugynevezett Lukács vita bizonyos csendes revíziója. Ez a csendes revízió végbemegy, az emberek beszélnek ezekről a vitákról, de ez a vita, amely annakidején olyan mélyen kihatott ideológiai életünk egészére és a művészeti életre mindenekelőtt, még mindig nem kaptak meg hivatalos revideálását, jöllehet mindenki érzi és tudja, hogy ennek a revíziónak komolyan, elméletileg megalapozottan kellene bekövetkeznie./Élénk taps./

Balogh elvtárs beszélt már itt a Blum-tézisekről. A Blum-tézisek azért fontosak a vita szempontjából, mert Révai elvtárs annakidején

a maga elméleti konstrukcióját, amelyet ebben a vitában nyilvánosságra hozott, részben erre építette. A vád annakidején az volt, hogy Lukács mitologizálta azokat az átmeneti formákat, amelyek a proletárdiktatura felé vezető uton létrejöttek, mitologizálta a népi demokratikus fejlődés első szakaszát. Révai elvtárs valósággal úgy állítja be, mintha Lukács itt valami új társadalmi rend felfedezésének igényével lépett volna fel, mintha egy kapitalista alap örök elfogadásáról lenne itt szó, amely azonban mégis bizonyos módosításokat szenved, legalábbis annyiban, hogy a monopolizmust felfedezik. Eztvalátámasztotta annakidején azzal, hogy a Blum-tézisekre hivatkozva azt állította, hogy Lukács már 1929-ben vagy 1929 előtt elkövette ezt a hibát és ez a hiba csak visszatérése egy egyszer már szerepelt hibának. Meg kell mondani, hogy ez a konstrukció annakidején hatással volt rám, nem ismertem a párttörténetnek ezt a részét, elfogadtam ezt a konstrukciót és önbírálatomban bíráltam Lukács elvtársat. Szó sincs tehát arról, hogy akár Lukács elvtárssal szemben is egyik vagy másik tanítványa kritikailag ne mert volna fellépni. Meg kell mondanom, hogy önbírálatomnak ez a része és az ebből következő egy másik része is, amelyről itt nem beszélek, mert nem lenne érdekes, helytelennek bizonyult, nem állotta ki az idő próbáját. Ma legfeljebb abból a szempontból érdemes hivatkozni ráhogy nem egészen úgy áll, ahogy elképzelik, hogy itt valami elvtelen egység lett volna Lukács elvtárs és tanítványai között.

A Blum-tézisek felfedezése most már megmutatja azt, hogy Lukács annak idején napnál világosabban megfogalmazta, hogy - amint ő nevezte a népi demokratikus átmenet első szakaszát Lenin nyomán - a munkásság és a parasztság fegyveres diktatúrája átmenet lehet vagy egy polgári demokrácia szabványos formája felé, tehát visszafelé, vagy rövid átmenet a proletárforradalom, helyesebben a proletárdiktatura felé. Hol volt tehát itt az a mitologizálás, amiről Révai elvtárs beszélt, hol volt a permanens forradalom figyelmen kívül hagyása, amit ismét Révai elvtárs olvasott Lukács ^{elvtárs} fejére és ezen az alapon igyekezett őt is politikailag és irodalomelméletileg is, mint a harmadik ut egy sajátos képviselőjét jellemezni? Ha ez az alap elesik - márpedig nyilvánvalóan elesik, - akkor elesnek az ebből eredő következtetések is. Kiderül az, hogy a vitában akkor felmerülő kérdések igen alapos revízióra szorulnának.

Revizióra szorul a pártosság kérdésében Révainak az a tétele, amelynek értelmében Lukács egyszerűen szembeszegült volna az irodalom vezetésének lenini elvével. Szó sincs erről. Ha még egyszer megnézzük ezt a vitát - itt nincs most módomban bizonyítani ezeket a dolgokat, remélem, hogy a valóban szabad viták légkörének kialakulása esetén ezt a kérdést is, amely pártunk egy felelős ideológiai vezetőjének 1949 utáni munkásságát is érinti, szintén szabadon és a nyilvánosság előtt meg lehet vitatni - akkor kiderül, hogy azok a fenntartások, amelyek Lukácsnál tapasztalhatók, azt célozzák, hogy a pártirányítás ne legyen bürokratikus irányítás, ne képzelje azt, hogy mi nevezünk ki írókat és tudósokat és ha az apparátus azt mondja, egy íróra, tudósra, vagy filozófusra, hogy az nagy író, tudós, vagy filozófus, attól az valóban nagy is lesz. /Élénk taps./

Lényegében erről volt szó: nem a párt vezetésének, irányításának tagadásáról, hanem a pártvezetés és a pártirányítás olyan formáinak megtalálásáról, amelyek - ne áltassuk magunkat, elvtársak - Lenin egy mondatában ki vannak ugyan jelölve, de nincsenek elméletileg kidolgozva és éppen az elméleti kidolgozástól való tartózkodás következtében gyakorlatilag nehézségeket okoznak.

Ha elővesszük ennek a vitának második lényeges pontját, a szovjet irodalom népszerűsítésének kérdését, akkor lehet azt mondani, hogy Lukács elvtárs későn lépett fel ezzel a népszerűsítéssel, de mindenesetre a szovjet irodalom műveinek olyan színvonalu népszerűsítésébe fogott, amelynek óriási vonzó ereje lehetett volna, ha a pártsajtó, amely Balogh elvtárs szerint tele volt Lukácsról irt kritikákkal, foglalkozott volna ezekkel a dolgokkal, ha a pártsajtóelősegíti ezeknek a könyveknek terjedését. Ha végignézzük azt, hogyan fogtunk hozzá, vagy hogyan folytattuk a szovjet irodalom népszerűsítését, igazán nem kell kommentár ahhoz, hogy bizony rosszul használtuk ki azokat a lehetőségeket, amelyek a szovjet irodalom, a szocialista realista irodalom értékeiben vannak.

Ha a harmadik kérdést veszem elő, a harmadik döntő kérdést, hogy vajon Lukács elvtárs harcolt-e a szocialista realizmus ellen, mint Révai elvtárs állítja, vagy pedig egy színvonalas és tényleges szocialista realizmusért harcolt, kétségtelen, hogy ez utóbbi bizonyul igaznak. Annakidején hirhedtté vált Lukácsnak az a mondása, ami

a nyulacskával kapcsolatos, amikor arról beszél, hogy a régi kultúra nagy képviselői a sikség elefántjai, a marxizmus-leninizmus a világ nézetek Himalájája, a legfejlettebb világnézet, a szocialista társadalom a legfejlettebb valamennyi társadalmi rend között, azonban a szocialista társadalomban megszülető művek nem mindegyike olyan hatalmas, mint a régi kultúra művei, sőt itt is találhatók nyulacskák. Nyulacskák, akik nem mérhetők a sikség elefántjához annak ellenére, hogy egy magasabb színvonalú társadalmi rendben jöttek létre. Nyilvánvaló, hogy itt arról volt szó egyrészt, hogy ne kövessük el azt a szubjektivistai hibát, amelyet nem egy vonalon elkövettünk, hogy a lehetőségeket összetévesztjük a valósággal, hogy abból a tényből, hogy a szocializmus, már a szocializmust építő társadalom is nagyobb lehetőségeket termel ki a művészet számára, mint a kapitalista társadalom, azt következtessük, hogy minden egyes művészeti alkotás, amely itt most már megszületik, magasabbrendű, mint a szocializmust megelőző társadalmi rendekben.

Másodszor, szó volt ebben a vitában, ennél a pontnál a művészi színvonalról, amely nélkül nem lehet művészi alkotásról beszélni, amely nem egyszerűen kiegészítője a magasabb eszmei, világnézeti és társadalmi alapnak, hanem amiért meg kell harcolni.

Sorra lehetne venni elvtársak, még más fontos és lényeges kérdéseket is, éppen csak jelzem azt például, hogy az elmagányosodás és az elefántcsont-torony társadalmi feltételeinek felvetése, amiről ott Lukács elvtárs beszélt és amit Révai elvtárs akkor mereven elutasított, a többi között kulcskérdése olyan problémák megértésének, mint a József Attila-kérdés és így tovább.

Vagyis nyilvánvaló a főpontok alapján is, hogy ezeket a kérdéseket nagyon alaposan át kellene vizsgálni és átvizsgálásuk elősegíthetné az irodalom problémáját, az irodalmi, művészeti területek fejlődését és annak a területnek fejlődését is, amelyről most beszélünk, a filozófia fejlődését is.

Itt az a csodálatos következtetlenség mutatkozik Havas elvtárs, Balogh elvtárs és egyes elvtársak részéről, hogy azt mondják, hogy a népi demokrácia kérdéseivel nem igyekeztek a filozófusok foglalkozni. Nyilvánvaló, hogy a Lukács vita után tudományos igényrel és lelkiismerettel foglalkozni ezekkel a kérdésekkel nagyon nehéz volt. Na-

gyon nehéz volt, mert sem objektív, sem szubjektív feltételei nem voltak meg. Ha abban a helyzetben foglalkozott volna valaki ezekkel a kérdésekkel, mint ahogy azok az elvtársak, akik foglalkoztak vele, hibákat követtek el, abból nem jött volna ki jó, ismert, különböző idézetekről lett volna szó és az idézeteket több-kevesebb kötőanyaggal összemalterozott tanulmányokról. Az ilyenfajta cikkek és tanulmányok, sajnos, hozzájárultak ahhoz, amit talán úgy lehetne mondani, hogy a marxizmust, a marxista elméletet sikerült nagy mértékben kompromittálni; nagy mértékben hitelüket veszítették a marxizmusnak azok a hatalmas erényei, eredményei is, amelyek megvannak, akárhogy próbálták őket felhasználni, dogmatizálni.

Ilyen elvi alapokon jöhetett tehát létre a filozófián belül is a két tábor. Balogh elvtárs itt elvtelenségről, elvi hajbókolásról beszélt, amely a Lukács tanítványok között állítólag megvan. Nem elvtelen hajbókolás volt ez, hanem felismerés és megértése, hogy Lukács elvtárs életművéhez való pozitív állásfoglalás döntő kérdése a mi filozófiai és általában ideológiai továbbfejlődésünknek./Taps./

Miért? Nem utolsó sorban azért, mert ez az életmű - azt mondhatnám - ellenszer, ellenméreg a kérdések szektariánus felfogása ellen, szektás kezelése ellen. Nem utolsó sorban azért, mert az ott megtalálható sokoldalú elemzés a marxizmust meggyőzőbbé és hitelesebbé teszi mindenki számára. Lehet, hogy egyesek csak második vagy harmadik olvasásra értik meg azokat a mondatokat, amelyeket Lukács leír és azokat a gondolatmeneteket, amelyeket leír, de azt kérdezem, hogy vajon Marx Tőkéjét megérti-e mindenki egyszeri olvasásra. Ugy gondolom, hogy mindannyian, akik ideológiával, filozófiával hivatásszerűen foglalkozunk, saját bőrünkön tapasztaltuk, hogy nem ez a helyzet. Ebben a vonatkozásban is egy hallatlan durvítása és szimplifikálása folyt annak, amit a stílus demokratizmusának nevezhetnénk. Helyes az a követelmény, hogy igyekezzünk a legszélesebb tömegek számára érthetően írni, de mit jelent ez az érthetőség. Nem jelenthet egyszerűsítést, azt, hogy az érthetőség milyen fokon fejezi ki magát valaki, csak a tárgy természete, bonyolultsága határozza meg. Próbáljanak a fizikusok és a matematikusok képletek nélkül írni olyan folyamatokról, amelyek csak az exact tudomány nyelvén fejezhetők ki adekváтан, helyesen. Nyilvánvaló, hogy egész tudományuk másképp csődbe jutna. Bi-

zonyos vonatkozásban ugyanez áll a társadalomtudomány területén és a tudomány népszerűsítésének feladata, hogy nehéz, de fontos és értékes munkákat hozzáférhetővé tegyen. Lenin Empíriakriticizmusa is nehéz olvasmány, nem olyan könnyű, mint ahogy ezt egyesek képzelik. Azok, akik könnyű olvasmánynak képzelik és elolvassák anélkül, hogy végiggondolnák, rendszerint azt mutatják, hogy nagyon keveset értettek meg belőle, csak általános sémákat anélkül, hogy konkrétan ezeket a lenini tételeket alkalmazni tudnánk a különböző kérdésekre.

Amikor arról van szó, hogy filozófiai oktatóink egyrésze, vagy nagyrésze, nem rendelkezik a kellő felkészültséggel, úgy gondolom, senki sem véli azt, hogy ez azért van, mint Balogh elvtárs állítja, mert valaki ostobáknak tartaná a filozófiai oktatókat. Meg kell azonban mondani, hogy ezen a téren is, mint minden más területen, érvényesült egy bizonyos fordított káderszelekció és ez is belejátszott abba, hogy nem tudjuk megfelelően oktatni a kérdéseket. Általános alapja ennek a felkészületlenségnek mégis a szektarianizmus volt, amely nemcsak a tudatlanságon alapul, hanem ezt a tudatlanságot a többi között az a csodálatos jelenség hozza létre, hogy emberek, akik az Eötvös Kollégiumban igen jól megtanultak bizonyos dolgokat, ezeket igyekeznek elfelejteni, mert azt hiszik, hogy egy öntudatos káderhez ez így illik. Ez nem elvont példa, konkrét tényekre gondolok. Egészen kétségtelen, hogy ennek oka ebben a szektás világnézetben rejlik. Ezzel szemben a helyes politikai állásfoglalás, a marxizmus helyes értelmezése és gyakorlata elősegíti azt, hogy az emberek tudományos területen is, az ismeretek területén arra a sokoldalúságra törekedjenek, amelyet a mi világnézetünk megkövetel. Semmiképpen sem egyéni képességekről van itt tehát szó, hanem arról a magatartásról, amely oktatóink nagyrészt rabul ejtette, amely magatartás azonban - ezt személyes tapasztalataim alapján is mondhatom - egyre inkább a múlté, oktatóink igyekeznek a marxista-leninista tudományt mint tudományt elsajátítani, hogy megfelelően alkalmazhassák a gyakorlatban.

Hadd reagáljak egy szóval arra, amit itt Balogh elvtárs a hangnembről mond. Persze ha egy ilyen szakadás megtörténik és létrejön a két ellentábor, akkor kétségtelenül esnek olyan szavak is, amelyeket talán helyesebb lenne nem kimondani, eshettek ilyen szavak mindkét

résről. Egészében azonban nem ezek a szavak voltak okai az elidege-
nedésnek, hanem azok a mélyebben járó dolgok, amelyekről beszéltem.
Ugy gondolom, hogy a különböző ilyen szavakat félre lehet és félre
is kell tölteni az utból, de ez nem fog önmagától elvezetni a filozó-
fia táborában kívánatos egységhez, hanem itt a lenini örökség je-
gyében létrejövő egységet kell megteremteni. Az alapvető kérdés itt
mégiscsak az, hogy a szocializmus építése a marxista elmélet minden
oldalu fejlesztését követeli. Nem lehet azt mondani, hogy bármelyik
területen a filozófiában, a történelmi materializmusban vagy akár
a politikai gazdaságtanban kész kiépített dolgokról lenne szó, ame-
lyeket most már csak alkalmazni kell. Ezeknek az általános, alapvető
kérdéseknek kidolgozása a kor nagy tudományos feladata és akármit
is mondhatnak egyes elvtársak, a lenini filozófiai örökség lényege
mégis annak a kérdésnek a felvetése, hogy dolgozzuk ki a dialekti-
kus materializmust úgy, ahogy anakidején Marx kidolgozta három kö-
tetben a Tőkét, a tőkés társadalom törvényét. A dialektikus materi-
alizmus ilyen kidolgozása nemcsak a mi pártunk számára, hanem álta-
lában mindenütt, ahol folyik a harc a szocialista és a burzsoá vi-
lágnézet között, óriási hatást gyakorol és gyakorolhat. Nyilvánvaló
hogy a népi demokratikus kérdések kidolgozásának szintén megvan a
maga fontossága, itt azonban csak a feltételek megteremtésénél tar-
tunk. Jámor idealista, aki azt képzei, hogy egyszerű párthatáro-
zattal máról-holnapra ezeketbékérdéseket elméleti igényrel ki lehet
dolgozni. Megvan ennek a maga feltétele minden területen. Mindenek-
előtt az a feltétele, hogy hozzájussunk azokhoz az anyagokhoz és
adatokhoz, amelyeken nyugodhatnak a tudományos általánosítások.
/Taps./ Azt hiszem, hogy más országok messze előttünk járnak ezen
a téren. Hadd hozzak fel erre egy pozitív és egy negatív példát. A
negatív példa az, hogy beszéltem egy más népi demokráciából jött
elvtárssal, aki ott a szocialista munkaverseny filozófiai problé-
maival foglalkozott. Mindenekelőtt azt kérdeztem tőle, hogy milyen
anyag alapján. Erre szinte sirva mondtotta, hogy három éve kéri már
hogy bejuthasson az ország legnagyobb vállalatába a szocialista
munkaverseny tanulmányozására, de azóta nem kapott még választ arra
a kérvényre, amelyet ebben az ügyben benyújtott. Mit eredményezhet

egy ilyen tanulmányozás? Nyilván egy olyan citatológiát, amely semmire sem használható egy dolgon kívül. /Derűltség./ A pozitív példa Lengyelország példája, ahol a párt Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémián az egyik szekció azzal foglalkozik, hogy - jobb szó hijján mondom így - szociografiai felvételeket készítsen különböző üzemekben abból a célból, hogy közelebbről megérthessék, hogy a városba kerülő parasztok hogyan alakulnak át társadalmi feltételeik, életfeltételeik megváltozása alapján. Ha nem ezen az uton halad a népi demokratikus kérdések kidolgozása, akkor azt mondhatom, hogy semmilyen uton nem halad, akkor a megjelenő viccek és tanulmányok nem segítenek fogják azt, hogy a párt a tudományra támaszkodhasson, hanem ennek akadályai lesznek. /Taps./ Akadályai lesznek azért, mert a tulajdonképpeni feladat ezen a téren nem az, hogy egyes napi politikai jelenségeket megideologizáljanak, mint ahogy eddig általában tették, ami eddig a tendencia volt, hanem hogy elméletileg megvilágítsák azokat a kérdéseket, amelyeken a párt napi politikája nyugszik. Az elmélet általános kérdéseit vagy a konkrét fejlődés általános kérdéseit kidolgozva lehet csak a párt napi politikáját segíteni.

Másodszor azt hiszem, annak, hogy ezekkel a kérdésekkel való foglalkozás meginduljon, feltétele, hogy meglegyen a szubjektív légkör, az elméleti kérdésekben folytatott szabad vitának az a szelleme, ami most még nincs meg. Nincs meg még akkor sem, ha mi itt a Petőfi Körben vitatkozunk, csak akkor lesz meg, ha nyugodtan, tudományos objektivitással tudjuk megvitatni azokat a problémákat, amelyek létrejönnek, amelyek valamilyen kérdésben döntő új szempontokat hoznak. Azt hiszem, ebben a mai vitában erről van szó. Ha félre tudjuk tenni azokat a jellemzéseket, amelyeket adtak rólunk és adunk esetleg mi elvtársakról, ezzel még nem jön létre az egység. A kölcsönös bizalom szintén kevés alap az ilyen egységhez, mert ha a bizalom homokon nyugszik, ha fennmaradnak az elvi differenciák, akkor az egység nem jön létre. Még az sem elégséges alap, ha minden általános kérdésben egyetértünk. Az elvi alap csak az lehet, ha a filozófia területén a lenini örökséghez nyulunk vissza és azt a munkát, amely nálunk elsősorban Lukács elvtárs működése nyomán megindult, folytatjuk a jövőben. /Taps./

egy ilyen tanulmányozás? Nyilván egy olyan citatológiát, amely semmire sem használható egy dolgon kívül. /Derűltség./ A pozitív példa Lengyelország példája, ahol a párt Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémián az egyik szekció azzal foglalkozik, hogy - jobb szó híjján mondom így - szociografiai felvételeket készítsen különböző üzemekben abból a célból, hogy közelebbről megérthessék, hogy a városba kerülő parasztok hogyan alakulnak át társadalmi feltételeik, életfeltételeik megváltozása alapján. Ha nem ezen az úton halad a népi demokratikus kérdések kidolgozása, akkor azt mondhatom, hogy semmilyen úton nem halad, akkor a megjelenő cikkek és tanulmányok nem segítenek fogják azt, hogy a párt a tudományra támaszkodhasson, hanem ennek akadályai lesznek. /Taps./ Akadályai lesznek azért, mert a tulajdonképpeni feladat ezen a téren nem az, hogy egyes napi politikai jelenségeket megideologizáljanak, mint ahogy eddig általában tették, ami eddig a tendencia volt, hanem hogy elméletileg megvilágítsák azokat a kérdéseket, amelyeken a párt napi politikája nyugszik. Az elmélet általános kérdéseit vagy a konkrét fejlődés általános kérdéseit kidolgozva lehet csak a párt napi politikáját segíteni.

Másodszor azt hiszem, annak, hogy ezekkel a kérdésekkel való foglalkozás meginduljon, feltétele, hogy meglegyen a szubjektív légkör, az elméleti kérdésekben folytatott szabad vitának az a szelleme, ami most még nincs meg. Nincs meg még akkor sem, ha mi itt a Petőfi Körben vitatkozunk, csak akkor lesz meg, ha nyugodtan, tudományos objektivitással tudjuk megvitatni azokat a problémákat, amelyek létrejönnek, amelyek valamilyen kérdésben döntő új szempontokat hoznak. Azt hiszem, ebben a mai vitában erről van szó. Ha félre tudjuk tenni azokat a jellemzéseket, amelyeket adtak rólunk és adunk esetleg mi elvtársakról, ezzel még nem jön létre az egység. A kölcsönös bizalom szintén kevés alap az ilyen egységhez, mert ha a bizalom homokon nyugszik, ha fennmaradnak az elvi differenciák, akkor az egység nem jön létre. Még az sem elégséges alap, ha minden általános kérdésben egyetértünk. Az elvi alap csak az lehet, ha a filozófia területén a lenini örökséghez nyulunk vissza és azt a munkát, amely nálunk elsősorban Lukács elvtárs működése nyomán megindult, folytatjuk a jövőben. /Taps./

tében foglalkoztunk. Nem is akarom hozzátenni, hogy emiatt untuk a banánt, untuk az egész mindenséget a történelmi materializmus oktatásának keretén belül. Ehhez még hozzájárult az, hogy az oktatás színvonala sem volt megfelelő, nem volt olyan, hogy valóban adni tudott volna valamit, amit ne hallottunk volna már egyszer a politikai gazdaságtanban, a magyar párttörténetben, a marxizmusban és számtalan más tantárgyban.

E két dologgal, a tematikával és a történelmi materializmussal kapcsolatban szeretném azt mondani, hogy a legsúlyosabb hiba a mi oktatásunkban az volt, hogy a szaktárgyak és a nem szaktárgyak viszonyát nem jól szabták meg. Ehnek olyan következményei voltak, hogy lettünk mi minden jobboldali elhajlóktól kezdve nacionalistákig, amikor háram éven keresztül harcoltunk, hogy változtassanak az anyagon, ne tanítsák nekünk a Szovjetunió történetét az őskortól kezdve napjainkig. Azt mondtuk, hogy valahol faragni kell a filozófiai tárgyak számára és ott próbáltunk faragni, ahol az volt a véleményünk, hogy az a tárgy tartozik a legkevésbé a filozófiához. Erre megmagyarázták, hogy így vagy úgy, de segíti filozófiai oktatásunkat, még a Szovjetunió története is Rettenetes Ivántól kezdve a különböző cárokig. Amikor azt mondtuk, hogy ez nem segít, akkor politikai kérdést csináltak belőle, azt mondták, hogy nacionalista módon viszonyulunk a Szovjetunió történetéhez. El kell mondanom, hogy a nyomás elég erős volt a hallgatók részéről, úgyhogy végül sikerült az illetékes szerveket meggyőzni arról, hogy mindez valóban csak nagyon közvetett kapcsolatban áll a filozófiával. Számtalan ilyen példát lehetne felhozni, amely a tematikán keresztül is nagymértékben akadályozta filozófiai képzésünket.

Éppen az időhiányból fakad, hogy filozófiaitörténeti képzésünk rendkívül gyenge, rossz volt. És ez nem volt véletlen, az itteni vitából kideűl, hogy miért volt rossz. Olyan példákat tudnék mondani, hogy Hegelre öt óra jutott, ennyi idő alatt kellett agyoncsapni, egyszerűen nem volt rá többi idő. Számtalan más hasonló példára is lehetne hivatkozni.

- - -

N o v á k Zoltán /a Lenin Intézet hallgatója/: Kedves Elvtársak! Havas elvtárs beszélt arról, hogy Lukács elvtársat és Fogarasi elvtársat hogyan és mint rekesztették ki sikerrel az egyetemi oktatásból. Most egy pár szót akarok szólni arról, hogy ennek a kirekesztésnek milyen eredménye volt, hogy konkrétan a Lenin Intézet filozófiai szakán hogyan és mint tanultuk és részben még ma is tanuljuk a filozófiát. Azoknak a hibáknak csapásait, amelyekről itt a vátaban többé-kevésbé képet kaptunk, elsősorban mi éreztük meg, filozófiaszakos hallgatók, és azt hiszem, hogy ez a megállapításom nem szubjektívizmus és nem egoizmus. Amikor bekerültünk a Lenin Intézetbe, az első két évben nem szakosítottak bennünket. Volt egy általános szak, az ugynevezett marxizmus-leninizmus szak. Ez alatt a két év alatt nagyon kevés olyan dolgot tanultunk, aminek valami köze is lett volna a filozófiához. Tanultunk a gazdaságföldrajztól kezdve heti husz órában orosz, meg más olyan tantárgyakat, amelyek közvetlenül nem segítették elő filozófiai képzésünket. Ezután a harmadik évben szakosítottak bennünket. Azért mentünk filozófia szakra, mert filozófiával akartunk foglalkozni, úgy éreztük, hogy szeretjük a filozófia tudományát. Erre az történt, hogy amikor a harmadik évben megszabták tematikánkat, csupán a tantárgyak negyedrésze volt filozófiai jellegű, a heti 34 órából csak heti 8 óra. Azt hiszem, ehhez sok hozátennivaló nincs, hiszen ez azután történt, amikor két évet majdnem csak lógtunk. Meg kell vallani az igazat, az utóbbi időben történtek változások, volt javulás, de még ma sem megfelelő a tematikánk, még ma sem kapunk valóban komoly filozófiai képzést különböző okok folytán, amelyeket most felsorolok.

Az egyik probléma a tematika. A másik probléma szorosan kapcsolatos az itt felvetett problémákkal és különösen Balogh elvtárs hozzászólásából most már bizonyos fokig érthető, hogy miért történt ennyire nálunk a Lenin Intézetben. A történelmi materializmus oktatására gondolok. A történelmi materializmussal a Lenin Intézetben úgy ismerkedtünk meg, hogy az a filozófia tudományának egy olyan része, ahol tücsköt-bogarat össze lehet hordani és majdnem minden beletartozik. Számtalan olyan kérdéssel találkoztunk a történelmi materializmuson belül, amivel már legalább három vagy több más tantárgy ker-

A tematika kérdésén tulmenően is nagy hibák voltak, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy az oktatás színvonala a Lenin Intézetben nagyon gyenge volt és még most is az. Azt mondtuk, szeretnénk Lukács elvtársat hallgatni, szeretnénk, ha a vezető filozófusok tartanának nálunk előadást, hogy valóban tudjunk tanulni. Erre különböző indokokat hoztak fel, nagyon sokszor azt, hogy Lukács elvtárs nem hajlandók elvállalni az oktatást a Lenin Intézetben a filozófia-szakon. Kénytelenek voltunk illegális módon hallgatni Lukács elvtársat, eljárni az Eötvös Loránd Tudományegyetemre és ott hallgatni Lukács elvtárs esztétikai kurzusát. Lukács elvtárs nem emlékezik rá, de egy este ketten hazakisértük és beszéltünk vele arról, hogy miért nem jön el hozzánk oktatni, hiszen mi filozófusok akarunk lenni, nagyon várjuk, szeretnénk, ha ott lenne. De más problémákról is beszéltünk, nem volt elég idő, Lukács elvtárs kitért a válasz elől. Szeretnénk, ha most itt őszintén elmondaná, /Derűtlenség./ hogy mi volt valójában ennek az oka.

L u k á c s György: Kérem, ha akarják, röviden megmondom. Az én katedrámat beszüntették. Az, hogy én Szecsődi elvtárs katedráján belül Szecsődi elvtárs ideológiai ellenőrzése mellett tartsak előadásokat, az a Judas Matyiba való és nem az egyetemre. /Hosszantartó élénk taps./

N o v á k Zoltán: Nem éreztem elég bátorságot magamban ahhoz, hogy ezt megmondjam, mert én is tudtam, hogy körülbelül erről van szó. /Derűtlenség és taps./ Azt hiszem, a Lenin Intézet filozófiai hallgatóinak együttes véleményét nyilvánítom, amikor azt mondom, hogy mi nagyon becsültük és szerettük Lukács elvtársat, függetlenül attól, hogy nem oktatott és nem tanított nálunk, igyekeztünk tanulmányozni Lukács elvtárs műveit és több-kevesebb sikerrel hasznukat is vettük. A "több-kevesebb" ránk vonatkozik természetesen, hogy mi mennyire tudtuk elsajátítani. /Derűtlenség./

Nagyon sokszor elmondták már mások is, ahhoz, hogy a Lenin Intézetben megjavuljon a filozófiai oktatás, elsősorban az szükséges, hogy megfelelő káderek oktassanak ott, a filozófia vezető káderei, a közepes és kisebb tehetségű elvtársak pedig kerüljenek a megfelelő poszttra, oda, ahová képességeik szerint valók. /Taps./

Elvtársak! Nagyon sok olyan vélemény hangzott el a Lenin Intézetéről, hogy ott minden rossz és hogyan állhatnak elő ilyen helyzetek. Nem akarom dicsérni a Lenin Intézet filozófiai hallgatóit, de el kell mondanom, hogy mi nagyon sokszor harcoltunk, nagyon sokszor fejjel mentünk neki a falnak különböző problémákban, amikor láttuk, hogy valami nincs jól, változtatni kell rajta. Éreztük ezt, ha nem is a XX.kongresszus szellemében láttuk a dolgokat. Nagyon sokszor azonban egyszerűen torkunkba fojtották a szót, azzal, hogy ti diákok vagytok, hallgassatok. /Derűtlenség. /Nem kérdezték megvéleményünket, hogyan és mint lehetne megszervezni a filozófia oktatását. Mi, filozófiaszakos hallgatók is örömmel vesszük, hogy most a helyes irány érvényesül. Most már IV.évfolyamos hallgató vagyok, de egy év még hátra van, reméljük fogunk tanulni Lukács elvtárustól is, akár úgy, hogy a Lenin Intézetben fog oktatni, vagy valahogy hallgatni fogjuk Lukács elvtársat. /Élénk taps./

L u k á c s György: T. Elvtársak! Mielőtt tulajdonképpen hozzáfoglalásomhoz fognék, két rövid megjegyzést kell tennem. Az egyik az, hogy egy cédulát kaptam, amely megkérdez, miért irtam meg a Madách-cikket, az ott adott értekezés az én meggyőződése-e. Erre egészen röviden felelek: 30-40 év óta meggyőződése az, amit ott irtam és régi meggyőződésemet igyekeztem akkor marxista módon megfogalmazni, /Taps./

A másik kérdés, amelyről csak két szóban akarok beszélni, a most igen sokszor emlegetett Blum-tézisek. Amiért erről beszélek, azért van, hogy ne jöjjön létre a Blum-tézisekből egy új legenda. Volt egy legenda a Blum-tézisek ismerete nélkül. Erről többen beszéltek. De a Blum-tézisek a magyar párt és a Kommunista Internacionálé fejlődésének egy meghatározott szakaszán jöttek létre, ennek a szakasznak mindenféle nyomaival. Ezt én itt nem fejthetem ki. A jövő héten a Párttörténeti Intézetben vita lesz épp a Blum-tézisekről, fel fogom használni azt az alkalmat, hogy amennyire az én erőmtől telik, ezeket arra a történelmi helyre tegyem, ahová valók. De vigyázzunk arra, hogy a régi elhallgatásból és alábecsülésből most ne jöjjön létre egy legendaszerű tulbecsülés. Ezért mondom ezeket a szavakat.

Tulajdonképpen témámra rátérve, miután igen sok mindent már más elvtársak elmondtak, igyekezem azt röviden, kiélezetten összefoglalni.

Ha a XX.kongresszus utáni helyzetet nézzük, akkor elvontan az a helyzet, hogy világméretben nem voltak még olyan kilátásai a marxizmus-leninizmus térhódításának, mint amilyeneket a XX.kongresszus ad. /Taps./ Olyan lelkesítő lehetőségek vannak a XX.kongresszusban, amelyek nem egy rögid kampányra, de azt merném mondani, mindnyájunknak - és itt a fiatalokra gondolok, nem magamra - az életét ki fogja tölteni a marxizmus azon lehetőségeinek a valóraváltása, amelyek most felszabadultak, ez kell hogy pátoszt és lelkesedést adjon mindnyájunknak. Ezek az óriási lehetőségek itt állanak előttünk, de - és itt jön a kérdés másik oldala - mi a marxizmus helyzete ma Magyarországon? És ne vegyék rossznéven az elvtársak, - már egy pár idézetből kiderült, hogy én meglehetősen goromba és szókimondó ember vagyok, - most is gorombán akarom kimondani a véleményemet; azt merném állítani: nem volt még a marxizmus az ország közvéleményében olyan rossz helyzetben, mint most, merném állítani, ma rosszabb a marxizmus helyzete Magyarországon, mint a Horthy-korszakban volt. /Élénk taps./ Miért? Mert a Horthy-korszakban, ha csak egy kis csoport ember is, az életét kockáztatta azért, hogy egy Marx vagy Lenin műhöz jusson és az értelmiség egy része idegenkedéssel, gyűlölettel, de egy bizonyos félelemmel, olyan érzéssel, hogy itt van valami szörnyű, ami esetleg veszélyes, esetleg jó, egy bizonyos tisztelettel állott szemben a marxizmussal. Az utóbbi 7-8 év alkalmas volt arra, hogy ezt a jó hangulatot megsemmisítse, mégpedig hozzá merném tenni, nemcsak a pártonkívüli értelmiségben, hanem a pártértelmiség egy részében is, persze be nem vallottan, képmutatóan, eltitkolva.

Engedjék meg, hogy egy valószínűleg sokuk által ismert anekdotával illusztráljam ezt a dolgot: egy egyetemi hallgató vizsgázott marxizmus-leninizmusból. Tehetséges ember volt, kitűnően sikerült a vizsgája, minden kérdésre megfelelt - ötöst kapott természetesen - és amikor kint a folyosón a kollégái gratuláltak, legyintett a kezével és azt mondta: Mi ez a Marx? Ez csupa hülyeség, csak Heidegger-t és Huxley-t érdemes elolvasni. Ezt értük el egy bizonyos fajta marxista neveléssel, amelyről azt lehetne mondani, hogy rossz párhuzama

volt azoknak a hibáknak, amelyek a mi ipari fejlődésünkben történtek. Ezeknek részleteire itt nem akarok kitérni, de mindenki tudja, hogy a mennyiségi termelés egyoldalú fejlesztése milyen katasztrofális következményekkel járt, amelyeket itt nem akarok részletezni, és mint nem szakember nem is kell hogy részletezzem. Ideológiai téren is egyszerre elkezdtünk futószalagon filozófusokat előállítani minden tudás, gondolkodás, kultúra nélkül- és itt most nem az egyes filozófusokat vádolom, hanem a rendszert, amely ezeket a filozófusokat előállította. Egyes fiatalok panaszkodnak amiatt, hogy nincs idejük. De miért nincs idejük? Azért, mert az, aki őket filozófussá nevelte, nem tartotta szükségesnek, hogy egy filozófus tudjon valamit. Megint egy tapasztalatra hivatkozom. Rengeteg értelmiségitől hallottam panaszokat ebben a tekintetben. Még azok a párttagok is, akik viszonylag a pártoktatás legmagasabb színvonalán állnak, akiknek ugynevezett egyéni tanulásban van részük, kénytelenek nagy harcokat vívni, hogy megengedjék nekik, hogy például a Tőke első kötetét összefüggésében elolvassák. Lehet, hogy ez ma már megszűnt, egy pár évvel ezelőtt úgy volt, hogy az egyéni tanulás abból állott, hogy ha valaki filozófus volt, el kellett olvasnia az Anti-Dühringet a 40-70 oldalig, Feuerbachot a 80-85 oldalig és így tovább és a világ minden kincséért sem vettek volna rá valakit, hogy egy művet összefüggésében elolvasson. /Élénk taps./

Világos, kedves elvtársak, hogy ha ilyen módon állítottuk elő futószalagon a filozófusokat, akkor azokban tudás nem is lehetett, de nem is volt ambíció - tisztelet az egyes kivételeknek - a tudásra, mert hiszen a marxizmus, amit nekik tanítottak, nem volt más, mint az a kitűzött feladat, hogy egy aktuális kérdésre a megfelelő Lenin vagy főképpen Sztálin idézetet megtalálják, hogy a "politikailag helyeset" kitalálják; tulajdonképpen arra való volt, hogy az emberek ilyen módon kávé zacc olvasásra nevelték. Engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatban elmondjak egy történetet, amely a Szovjetunióban történt kb. 25 évvel ezelőtt. Amikor kiértem a Szovjetunióba, ott éppen közgazdasági vita folyt egy Rubin nevű mensevik közgazdász művei körül. Engem a kérdés nagyon érdekelt és megkérdeztem egy ismerőst, egy fiatal magyar kommunistát, aki akkor az ugynevezett

Vörös Professzura hallgatója volt. Erre nekem pontosan elmondta, hogy Varga elvtárs ugyan helyesen kritizálta Rubin jobboldali nézeteit, de közben egy baloldali hibába esett, amelyet azután valami Ivanov elvtárs kijavított, közben ő stb. stb. Amikor a végén megkérdeztem ezt a nevezett elvtársat, ez mind nagyon érdekes, de én szeretném tudni, melyek azok a közgazdasági kérdések, amelyek körül a vita folyik, az illető elvtárs nem tudott nekem feleletet adni./Derültség./ Vagyis pontosan meg tudta mondani az összes jobboldali és baloldali hibákat, amelyek ebben a vitában előfordultak és valószínűleg az akkor a pártban uralkodó áramlat szerint helyesen tudta őket megkülönböztetni, de hogy mi a veleje a vitának, aziránt még csak nem is érdekelt. /Derültség./ Itt van a baj, itt van a kutya elásva abban a kérdésben, hogy milyen viszonyban vagyunk mi az értelmiséghez. Jánossy elvtárs igen helyesen beszélt erről egy bizonyos alkalmazkodásról. Ez nemcsak fizikusoknál van, ez végigmegy egész tudományunkon, hogy az emberek mereven ragaszkodva a maguk szellem-tudományi, pozitivista vagy más ilyen véleményükhöz, kiveszik és nem olyan nagyon nehéz kivenni azt a két vagy három Sztálin idézetet, amely azt elfogadhatóvá teszi az illetékes bürokrácia előtt és azután csinálják vigan, amit csinálnak, azzal többé a világon senki sem törődik. Ez azonban mélyen lejárátja a marxizmus hitelét az értelmiség előtt és azt hiszem, most már kevésbé maradoxnak hangzik az, amit az előbb mondtam, hogy rendkívül kedvezőtlen és nehéz helyzetben vagyunk. Sokkal nehezebb helyzetben, mint amilyenben a Szovjetunió, mert kétségtelen ugyan, hogy a Szovjetunió fejlődését is visszavetette a sztálini korszak dogmatizmusa, de ne felejtsük el, hogy ott volt egy meglehetősen széles réteg, amely legalább a sztalinizmust első kézből ismerte, /Derültség és taps./ de nálunk úgy volt, ahogy a jogtörténetben mondják egy bizonyos elfajuló skolaszticizmusra, hogy glossant glossarum glossas, hogy glosszálják a glosszák glosszáit. /Derültség./ Ez történt Magyarországon és ebben a tekintetben mi tényleg a sztalinizmus egyik élenjáró országa voltunk. /Élénk taps és derültség./

Ne felejtsük el elvtársak, nekem nincs módomban és nem is szán-

dékom régi ujságokban böngészni, de ha visszamegyünk egy pár évre, akkor találni fogunk olyan kompetens nyilatkozatokat, amelyekben büszkéek voltunk arra, hogy a sztalinizmusnak az élén járunk. Ezt ma természetesen el kell felejtetni és az ellenség hangja szól abból aki netalán találna egy ilyen idézetet. /Élénk taps./és derűltség/ Bevallom, elvtársak, nem vagyok elég filológus ehhez, én most csak azt a tényt állapítom meg, hogy a mostani helyzetben nekünk magyaroknak van talán mindenütt a világon a legtöbb tennivalónk, a legtöbb harcolnivalónk azért, hogy a marxizmus tekintélyét visszaállítsuk, hogy a marxizmus iránt támadt ellenszenvet megszüntessük, hogy bizalmat teremtsünk a marxizmus iránt. /Viharos taps./

Nem tudjuk a szocializmust, a szocialista kultúrát felépíteni, ha értelmiségünket nem tudjuk meggyőzni arról, hogy kinek-kinek a maga területén a dialektikus és történelmi materializmus felhasználása nemcsak a mi szempontunkból, hanem az ő munkája szempontjából is szükséges. Ez a nagy munka áll most előttünk, és ha én az előbb ezt a szigorú kritikát gyakoroltam, ezt nem pesszimizmusból tettem, hanem azért hogy minden becsületes marxista érezze azt a nagy feladatot, amely előtte áll, azt a nagy pátoszt, amelynek szárnyat adnak a XX. Kongresszus teremtetett nagy lehetőségek, hogy itt azt a hibát, amely egy hét-nyolc éves fejlődés következménye, szívós és lelkes munkával kiegyenlítsük. /Taps/ Ez nem fog máról-holnapra sikerülni. Ezt nem lehet egy beszéddel és egy lelkes hangulattal rendbehozni, ehhez mindnyájunknak, minden marxistának a maga területén hosszú, szívós, türelmes munkára van szüksége, amely szívós és türelmes munkának az előfeltétele, hogy ki-ki vizsgálja meg a saját poggyászát és fegyverzetét, hogy mennyire képes úgy szembenállni egy értelmiséggel a maga szakmájában, hogy valóságos feleletet tudjon adni annak kérdéseire, meg tudja neki mutatni, hogy a marxizmus segítségével saját problémáit jobban fogja megoldani, mint marxizmus nélkül - enélkül a propaganda nélkül a világon semmit sem fogunk elérni. Nem akarok az u.n. filozófiai vitára áttérni, de e mögött a filozófiai vita mögött, mint az egész korszak mögött az a probléma állott, hogy a mi általános prakszisunkban az agitáció megettette a propagandát és a rossz propaganda ennek a révén megölte a tudományos kutatást. Nekünk meg kell érteni, hogy ez az út fordított. Jó kutatás nélkül nincs jó propaganda és jó propaganda nélkül nincs jó agitáció. /élénk taps./

Meg kell érteni, hogy a marxizmus problémáinak tudományos feldolgozása minden területen az előfeltétele annak, hogy jó propaganda és jó agitáció lehetőségessé váljék. Itt van megint azonban a XX. Kongresszus problémájának politikai összefüggése az elmúlt korszak problémáival. A sztalini korszakban láttam még kint ilyen plakátokat, amelyeken egy gyorsvonat volt ábrázolva, amely gyorsvonaton száguldunk a kommunizmus felé és nem kell hogy másra hivatkozzam, mint hogy egy egész csomó nem is lehetégtelen író művére, amelynek a végén, mai időt ábrázoló művekben, az emberek többsége már féllábbal benne van a kommunizmusban. Már a XX. Kongresszus előtt ez a dolog elhallgatott. És mi ennek a következménye? Mi áll emögött? Ha mi egy lépésre állnánk a kommunizmustól, akkor ez azt jelentené, hogy ideológiailag és erkölcsileg már teljesen fel vagyunk készülve

a kommunizmusra, a gazdasági részéről nem is beszélek, tudományunk tökéletesen feldolgozta az összes problémákat és most már csak arról van szó minden egyes esetben: használjuk fel a már meglévő kész tudományt, alkalmazzuk az adott esetre. Itt van a világnézeti gyökere annak, amit dogmatizmusnak, citatológiának és mindenféle másnak nevezünk.

Ezzel szemben hogyan áll a helyzet valóban? Több mint ötven évvel ezelőtt, kevéssel halála előtt Engels arról írt, hogy milyen óriási feladat áll a marxisták előtt, hogy fel kell dolgozniuk a történelemtudománynak, a természettudománynak, a logikának stb. összes problémáit és egy másik, hasonló időben írott levelében Engels gúnyosan beszél azokról a fiatal marxistákról, akiknél szerinte a történelmi materializmus arra való, hogy ne kelljen történelmet tanulni. /Derűtlenség./ Azóta megtörtént, hogy a proletáriátus kezébe ragadta a hatalmat. Megszülettek a marxizmus Engels által követelt és később Lenin Filozófiai jegyzeteiben ismételt követelt valóságos tudományos kiépítésének anyagi előfeltételei. A sztalinizmus óriási történelmi bűne abban áll, hogy ezeket nemcsak nem használta fel, hanem visszafejlesztette, gáncsot vetett azoknak az irányzatoknak, amelyek alkalmasak lettek volna a marxizmus ilyen kiépítésére. Most legyünk azzal tisztában, hogy ha végignézzük az összes tudományokat, maradványmellett, ami bennünket közvetlenül érdekel: ma még nincs marxista logika, nincs még marxista esztétika, nincs még marxista etika, nincs még marxista pedagógia, nincs még marxista pszichológia és így tovább. /Szigeti József: De egyesek már a tankönyveket követelik!/ Igen. És ez nem azt jelenti, hogy a semmiből építjük ezeket a tudományokat. A klasszikusok óriási munkája nélkül, a klasszikusok teremtetten módszertani alapvetés, számos kérdés kidolgozása nélkül egy lépést se tudnánk tenni előre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ha összegyűjtjük egyhelyre Marx Engels és Lenin összes nyilatkozatait az esztétikáról, hogy a magam szakmájáról beszéljek, akkor ezekben a nyilatkozatokban már benne van az egész marxista esztétika. Ezek nélkül nem lehet megcsinálni, de megcsinálni nekünk, annak a nemzedéknek, amely most él, kell ezeket a tudományokat. Ez vonatkozik természetesen a többi tudományokra is. Ez, elvtársak, ne hasson bátorítónak senkire, ellenkezőleg mélyen érzem, hogy milyen felelősség van itt rajtunk nemcsak a világ proletáriátusa, hanem az egész emberiség előtt.

Ilyen óriási és nagyszzerű feladatokat ró ránk a történelem, ebből bátorságot és pártoszt kell meríteni, hogy itt nem az egyes emberek, hanem az összes, a XX. Kongresszus által felébresztett és az igazi marxizmushoz vezetett marxisták összessége teremtsen most meg a marxista tudományok összességét. Nem három hónap alatt és nem egy év alatt, hanem azt lehetne mondani, egy nemzedék munkájával.

Ez azonban nagyon sok konkrét példát, konkrét kérdést vet fel a marxizmus mai helyzetét illetőleg. Értsem ezalatt megint a mi viszonyunkat részben azon párton belül lévő értelmiséggel, amely elidegenedett a marxizmustól, mert ilyen is van, részben a párton kívül lévő értelmiséghez. Én azt hiszem, ha mi erre a marxista kutatásra helyezzük a fősúlyt és problémákat keresve, a tények mögött a problémákat kiásva, együtt dolgozunk ezzel az értelmiséggel, nem úgy lépünk fel előttük, mint akinek a tarsolyában van a világ egész bölcsesége és ha megkérdezik, hogyan kell Pierro Rdella Francescát megítélni, erre az a marxista, aki most hallja először ezt a nevet, pontosan rávágja, hogy a sienai kispolgárságnak volt az ideológusa/ holott nem is volt sienai/. /Derültség és taps./

Ezzel a módszerrel, elvtársak, radikálisan kell szakitani. Nemcsak a marxizmus fejlesztéséről van szó, de a marxizmus iránti bizalom megnyeréséről. Ha mi ezekben a kérdésekben a tisztességes, komoly értelmiséggel együtt dolgozunk, ami alatt most nemcsak az értelmiség csúcsát értem, hanem értem pl. azt a rengeteg mérnököt, aki az üzemekben dolgozik, akinél a tervprobléma és annak gazdasági kérdései felmerülnek és így tovább, értem az egyetemi hallgatókat, óriási tömegek vannak, amelyeket éppen ezzel a munkával kell és lehet a marxizmus számára megnyerni. Másodszor: ami magától értetődőnek hangzik: a demokrácia és a vita lehetősége. Mint az Akadémia elnökségének tagja mondhatom, hogy most már nem tudom hány év óta szégyennel mondjuk ki, hogy bizony a vitaszellem nem fejlődött ki eléggé sem ebben, sem abban a szakmában. A szégyent majd mindjárt meg fogom magyarázni. Miért nem fejlődött ki? Legyünk ezzel tisztában, hogy a XX. Kongresszus előtt vita nem is volt lehetséges. Mi mindig azt mondtuk, hogy vita kell és most legyen szabad egy anonim időszett mondanom, amely egy meglehetősen illetékes hellyel való beszélgetésben hangzott el, azt hallottam ott, hogy a viták nagyon jók, csak mondják ki az emberek, ami a bögyükben van, majd azután jól ráütünk a fejükre. /Derültség./ Ilyen körülmények között vita nem lehet, mert ne gondoljuk, hogy azok az értelmiségiek buta emberek.

Ők ezt az idézetet tőlem nem hallották, mert én mint fegyelmezett párttag, erről eddig nem beszéltem. /élénk derűtség és taps./ Ennek ellenére Leninnel azt mondom, hogy osztályokat nem lehet becsapni. Azok az értelmiségiek nagyon jól tudták, hogy nem lehetségesek viták és a mi feladatunk most lépésről-lépésre létrehozni konkrét, valóságos vitákat a tudomány, a művészet, az irodalom minden területén.

Végül még egy harmadik kérdésről akarok beszélni, egy veszedelemről, amelynek a jeleit és csak itt-ott látom, de amellyel szemben nem tartom szükségtelennek, hogy felhívjam rá az elvtársak figyelmét. Arról van szó, hogy a XX. kongresszus a sztalinizmus helyébe lenini módszert tette, de a lenini módszert kell a helyébe tenni. Mert hogy megint már ismert brutalitással mondjam el, Leninből éppen olyan citatológiát és dogmatizmust lehet csinálni, mint Sztálinból. /élénk taps./ És ha ennek a tendenciái nálunk és nemzetközi vonalon még csak szórványosan jelentkeznék is, meg vagyok róla győződve, hogy vannak olyan erők és tendenciák, amelyek a XX. Kongresszust egy ilyen irányba akarják terelni és most mindnyájunknak kommunista kötelessége, a szocialista forradalom iránt való kötelessége, a marxizmus tisztelete iránti kötelessége, ami bennünket, mint marxizmusban dolgozó filozófusokat és más értelmiségieket kötelez, hogy az ellen a tendencia ellen mindjárt kezdetben felveszük a harcot. Mert a XX. Kongresszus csak akkor fog az általa elérhető igazi nagy eredményekhez vezetni, ha Lenin szellemét, a lenini dialektikát, a lenini módszert újítjuk meg.

Hogy csak egyetlen példát mondjak, az előbb beszéltem a futószalagon gyártott filozófusokról. Leninnek úgyszólván végredeleto volt - gazdasági téren elsősorban - "inkább kevesebbet, de jobban". Ez a kulturális futószalag mélyen ellentétben áll a leninizmussal, Lenin filozófiájának egész módszerével. Nagyon kell vigyáznunk arra, egyik legfontosabb feladatunk, hogy csakugyan a lenini módszert ujítsuk meg. Lenin segítségével ismerjük meg újból Marxot és Engelist, és rajtuk keresztül azután a világkultúra egész fejlődését és történetét. Akkor megvalósulhatnak nálunk, Magyarországon is azok a nagyszerű lehetőségek, amelyeket a XX. Kongresszus nyújt; ha ellenben gyengének bizonyulunk, ha a másik erők, amelyek

a leninizusból egy megváltoztatott előjelű sztalinizmust akarnak csinálni, győznek, akkor a XX. Kongresszus éppen úgy megfenekezik, mint ahogyan a 30-as években a Komintern VII. Kongresszusának gyönyögű kezdeményezései nem vezettek a világ munkásmozgalmában azokra az eredményekre, amelyeket joggal elvárt. 1935-ben mindenki tőle. Remélem, hogy a XX. Kongresszus nem fog ilyen csalódást okozni, hogy most csakugyan a marxizmus, a marxista munkásmozgalom új, nagy virágkorának a küszöbére léptünk. /Viharos taps./

T á n c z o s Gábor elnök: Kétféle javaslat van. Az egyik az, hogy folytassuk a vitát és hallgassuk meg Mészáros István, Selmeci József és Heller Ágnes elvtársakat, végül Lukács elvtárs zárszavát, vagy most zárjuk le a vitát. Indítványomozom, hogy most folytassuk, mert nem szeretnénk a vitát elnapolni. /Helyeslés, /Zaj./ A vitát tehát folytatjuk, szözlásra következik Mészáros István kandidátus.

M é s z á r o s István: Kedves Elvtársak! Nem akartam felszólalásomban személyes és vonatkozású kérdésekkel foglalkozni, Balogh elvtárs hozzászólása mégis arra kényszerít, hogy foglalkozzam ilyen kérdésekkel. Felszólalásában ugyanis nagyon veszélyes tendencia nyilvánult meg, régi módszerek alapján a tényekkel teljesen szembehelyezkedik. A tendencia az, hogy szembeállítsa a filozófiai oktatókat, a funkcionárius oktatókat, a marxizmus-leninizmus oktatókat Lukács elvtárs és tanítványainak ugynevezett körével, holott ha itt valamiféle ellentétéről kell beszélnünk, akkor ez - azt hiszem - nem a nagy tömegre vonatkozik, hanem csupán néhány elvtársra. Igaz, hogy Balogh elvtárs ezek közé tartozik. Néhány tényt szeretnék azzal kapcsolatban felhozni, hogy Balogh elvtárs megállapításai mennyire nélkülözik az alapot. Azt mondta, hogy Lukács elvtárs tanítványai azt híresztelték, hogy a filozófiai oktatók tudatlan, ostoba stb. emberek, nem érdemes velük foglalkozni. Valamennyien hallottuk ezt. Nem tudom, Zöld elvtárs itt van-e, ő is tanúsíthatja, hogy többször javasoltuk valamilyen formában az együttműködés megszervezését a filozófiai oktatókkal, indítványoztuk azt is, hogy szervezzük meg a filozófiai oktatók továbbképzését az egyetemi intézet keretein belül. Azt hiszem, hogy ez a tény nem a Balogh elvtárs által itt előterjesztett rágalmazó kijelentést támasztja alá.

Balogh elvtárs nagyon sok szót áldozott arra, hogy a Lukács-féle személyi kultuszról beszéljen. Módszerei nem ismeretlenek előttünk, még a közelmúltból is tudunk példát hozni arra, hogy a személyi kultusz valóságos felvetését, nyílt szókimondó felvetését olyan módon próbálták elkendőzni, hogy kis papákról, egyes szakterületek szakpapáiról beszéltek. Balogh elvtárs ezt ismétli meg, - nem nagy dicsőség. A személyi kultusz elítélése nem azt jelenti, hogy a fordított kiválasztás rendszerét követve olyan embereket állítunk kulcspozíciókba, akik hajbókolva, gondolkodás nélkül, elviség nélkül, sőt a legnagyobb elvtelenséggel készek mindent a legmerekvebben és a legembertelenebbül végrehajtani /Ugy van! Ugy van!/.

Erre szeretnék egy példát felhozni, megint egy tényt. Balogh elvtárs szemére vetette Lukács elvtárs körének, hogy egységük nem elvi, ezt a hajbókolás, a hatalomhoz való törleszkedés hívta létre. Ez többszörszörösen nem felel meg a valóságnak. Azt hiszem, aki egy kicsit is reálisan és objektíven gondolkodik, könnyen beláthatja, hogy az elmúlt évek folyamán Lukács-tanítványnak lenni nem jelentette azt, hogy hájjal kengetik az illető talpát. /Taps/ Igenis merem állítani, hogy elvi szilárdságot, kiállást és emberi helytállást követelt. Kénytelen vagyok, sajnos, saját példámot felhozni az egyetemmel kapcsolatban, mert eléggé visszarettentő. Amikor az egyetemre kerültem, akkor dult jávában a Lukács-vita, a Rudas-vita. Az első fogadtatás az volt, hogy amikor én Lukács elvtárs intézetében kívántam dolgozni, az Eötvös Kollégium vezetői lebeszéltek erről nagyon határozottan, sőt fenyegetően, hogy egy fiatal, tapasztalatlan munkáskádernek nem szabad ilyen zürzavaros polgári ideológus befolyása alá kerülni. Elhatározásom mellett mégis kitartottam, nem karrierizmusból és a hatalomhoz való törleszkedésből, Balogh elvtárs, hanem elviségből, mert meggyőződésem volt, hogy Lukács elvtárs elmélet és módszerei a filo-

a filozófiai front, az elméleti front egészségs fejlődését teszik lehetővé.

De, ha már elviségről van szó, hadd mondjak el egy másik példát is. A Filozófiai Főbizottságban az egyik esetben Balogh elvtársat megbíráltuk azért, hogy valamely kérdésbenhelytelen álláspontot foglalt el. Balogh elvtárs hogyan válaszolt erre? Azt mondta, sajnálom, elvtársak, itt nem a saját véleményemet irtam le, úgy kényszerítettek arra, hogy ezt a véleményt írásba foglaljam és megjelentessem. Nos, elvtársak, be kell vallanom, igaz, hogy ekkor gunyosan közbeszóltam: nem baj az, ha a filozófusnak elvei vannak, önkritikusan meg kell állapítanom, hogy túl enyhén fogalmaztam meg mondanivalómat. /Derűtségs és taps./

Még egy, utolsó példa ebben a vonatkozásban. Megint csak az elviségről és Balogh elvtárs által felhozott kijelentések és tények szembeállításáról van szó. Szabad Nép cikkek megjelentetéséről beszélt, mintha olyan nagy számban jelentek volna meg ennek a tábornak írásairól szóló cikkek. Nos, a közelmúltban megjelent cikkem történetét akarom röviden elmondani. A Szabad Nép szerkesztősége megkért 1955 decemberében, röviddel a Német realisták megjelenése után, hogy írjak egy rövid cikket erről a könyvről. A cikket megírtam. Ugy kezdtem, hogy nemrég megjelent Lukács György Német realisták című könyve. Hossza hirtelen után közölték velem, hogy azaz álláspont, hogy nem időszerű a Lukács elvtárs műveivel való foglalkozás. Ha objektíven, tárgyilagosan akarjuk a tényeket figyelembe venni, meg kell állapítani, hogy ez az álláspont bizony elég hosszú időn keresztül éreztette hatását a sajtóban. De mi történt azután? Az egyik napon nagy meglepetéssel láttam, hogy csodák-csodája, megjelent a cikk; anélkül, hogy megkérdezték volna, kihúztak belőle itt-ott egy kis mondanivalót és megjelentették egy félévvel később tudtom és beleegyezésem nélkül. Nos, én naiv ember arra gondoltam, hogy Lukács elvtárs most Olaszországban tartózkodik és az ottani nemzetközi visszhangot a magyar sajtóban is valamilyen formában ellensúlyozni kell. /Derűtségs./ Másnapra azonban kiderült, hogy mélyebb oka van ennek a gyors megjelenésnek, mégpedig az, hogy időközben megtalálták a Blum-téziseket. /Derűtségs./ Azt hiszem, hogy az elviséget hangoztatnunk kell, de a tényeken alapuló elviséget, és szakítani kell már végre azzal a módszerrel, amely Balogh elvtárs és néhány munkatársának, barátjának tevékenységét jellemezte: ha a tények ellenmondanak a kijelentésnek, a kinyilatkoztatásnak, annál rosszabb a tényekre nézve. /Derűtségs/

Kedves Elvtársak! Néhány kulturpolitikai kérdéssel szeretnék még foglalkozni. Többször hangzik el művészeti, írói körökben, hogy szeretnék már az irodalom, a művészet alkotó problémáival foglalkozni, nem a kulturpolitika, az irodalompolitika, a művészetpolitika kérdéseivel. Az a nézet néhányszor felmerült már tudományos filozófiai körökben is, hogy talán nincs is értelme annak, hogy kulturpolitikai kérdésekkel elvien és bátran foglalkozzunk, megnézzük, hogy az elmúlt időszakban milyen kulturpolitika irányította tevékenységünket, mennyiben segítette elő és mennyiben hátráltatta, vagyis, hogy mit kell megtartani és mit kell elvetni ebből a kulturpolitikából.

Ha kulturpolitikánk alakulását nézzük, akkor azt hiszem, négy időszakot kell megkülönböztetnünk: az első a felszabadulástól 1948 végéig, a második 1949-51 végéig, az ötéves terv felemeléséig, a harmadik korszak 1952 közepe tájától 1953 júniusáig, vagyis az új kormányprogramig és a junisi határozatokig, és a negyedik véleményem szerint ez, 1953-tól.

* kérdésekről vitatkozunk. Azt hiszem azonban, hogy alapvető feltétele munkánknak, további fejlődésünknek, hogy ezekkel a kulturpolitikai

Az első korszaknak éppen azok a fő jellemzői, amelyek miatt 1949-ben létre kellett hozni a Lukács-Rudas vitát, vagyis azok a fő jellemzői a tudományos fejlődés, a marxizmus fejlesztése módszertanát tekintve, amelyeket Lukács elvtárs most felvázolt itt előttünk és amelyeket valamennyien nagy lelkesedéssel fogadtunk és a történelmi igazság kedvéért meg kell mondani, hogy ezeket az ő irányítása alatt 1948 végéig a párt kulturpolitikája többé-kevésbé képviselt is. Hogy ettől a második korszakra, az 1949-1951-es korszakra át kellett térni, az nem szigetelhető el a Tájékoztató Iroda határozatától, a jugoszláv kommunisták ellen megindított hadjáratától és ennek megfelelően az osztályharc belső és nemzetközi kiéleződésétől, illetve kiélezésétől. Ennek volt ideológiai megjelenési formája a Lukács vita. Éppen ezért, amikor most a XX. kongresszus után és a XX. kongresszus eredményei ismeretében a maguk problémáit felmérjük, akkor melegen kell csatlakoznunk Szigeti elvtárs javaslatához, hogy igenis elvileg alaposan felül kell vizsgálni a Lukács-vitát nemcsak a Petőfi Kör megbeszélésein, hanem olyan nyilvánosság előtt, mint amilyen országos és nemzetközi nyilvánosság előtt az a vita végbement. /Elénk taps./ /Közbeszólás: A múlt héten jelent meg németül! / Azt még akongresszus előtt rendezték sajtó alá. Van tehetetlenségi nyomaték is.

Ennek a vitának az volt a következménye az oktatásra, az értelmiség nevelésére, amit előttünk Lukács elvtárs vázolt, a fiatal értelmiség kialakítására nézve pedig az, hogy elidegenítették, szembefordították a marxizmus alkotó tanulmányozásával. A személyi kultusz rendszere jelenti egyik oldalon a Lukács-vitát, a mások oldalon Szecsődi elvtárs dékáni kinevezését, ez megrendítette az egyetemi ifjúság bizalmát és olyan egyetemi ifjúság alakult ki ez alatt az időszak alatt, amely sok esetben a keserűség dolgában messzebbre jutott el, mint az idősebb nemzedék egyes tagjai is.

A filozófiai fronton tehát a Lukács vitával egy bizonyos korszak le is zárul, ami azt jelenti, hogy a filozófiai fronton az a viszonylagos laza helyzet, amely megvolt 1952 közepéig, tehát ebben a második korszakban nagyjából az irodalomban és a művészet egyéb területein, az itt személyi okok, személyi vonatkozások következtében fokozatosan megszűnt egészen addig, hogy a bölcsészkaron a filozófiai oktatást megszüntették, nem tartották alkalmasnak hazánk két nemzetközi, világ-hírű professzorát arra, hogy az ifjúságot nevelje. Az irodalomban ez nem jelentett ilyen gyökeres fordulóponthoz, az irodalomban az eredmények következtek be az irodalmi vitákban, gondolok elsősorban a szematizmus elleni harcra, küzdelemre, amely abból a lehetőségből fakadt, hogy a szematikus irodalom hurráhangulata ellen fel kell venni a küzdelmet egy olyan korszakban, amely fokozatosan az osztályharc éleződésének elméletére építette a kulturpolitikáját.

A harmadik korszak lényegében 1952 elejétől vagy közepétől számítódik és ennek is van egy kiemelkedő kulturpolitikai megnyilvánulása, mégpedig a Déry-vita. /Lukács György: Ugy van! / Ennek a korszaknak ideológiai légkörét azután természetesen a felemelt ötéves terv és a mögötte meglévő célkitűzések határozták meg, az osztályharc belső éleződésének fokozott hangoztatása és ezzel párhuzamosan az osztályharc nemzetközi méretekben való éleződésének túlértékelése, a háborús veszély túlértékelése.

Engedjék meg az elvtársak, hogy egy rövid idézetet felolvassak Rév elvtársnak a Déry regényről írt cikkéből: "Két évvel ezelőtt pártunk kongresszusán azért neveztem Déryt párton belüli "utitársnak", aki

kommunista létére is fenntartja bizonyos arisztokratizmusát és alkotásában, magatartásában hangsúlyozza különállását, mert kitartóan a maga polgári morális problémáin kötött és ez visszatartotta attól, hogy irodalmi munkásságával fenntartás nélkül szolgálja a párt, a szocialista építés céljait. Sajnos, ma sem tudom megváltoztatni Dérynek ezt a jellemzését, de hova-tovább megváltoztatja maga az idő, ami két évvel ezelőtt irodalmi különbségnek számíthatott, az ma pártunk, országunk, népünk fejlődéséhez, az osztályharc kiéleződéséhez képest sokkal több annál." A dolog eléggé világos: az osztályharc kiéleződésének elmélete, ez a légkör hívta életre a Déry-vitát. Itt többen azután felvetették, hogy talán nem is volt érdemes, nem is volt szükségszerű a regénnyel ilyen tulzott formában, jelentőségéhez mérten tulzott formában foglalkozni, mondták egyesek, azonban igenis szükségszerű volt ebben a légkörben levonni az ideológiai konzekvenciákat, levonni a juniusi határozatokban megbírált ökonómiai szubjektívizmus kulturpolitikai megfelelőit és konzekvenciáit.

Ugyanakkor, amikor mi most filozófiai kérdésekről beszélünk, nem szívetelhetjük ezt el az irodalompolitika kérdéseitől, mert itt nem egyszerűen irodalmi kérdésről volt szó, nem egyszerűen arról, hogy Déry elvtársnak volt igaza, de messzemenően nem volt igaza abban, hogy egy munkásfigura, Köpe Bálint ábrázolásánál a tipikusság egyedüli lehetséges formájának azt tartotta, ha még a felszabadulás előtt eljut a párthoz. Avitát - és ez vonatkozik a filozófiai életre is - ez a túlfeszítettség, ez a mesterséges harci készültség jellemezte egy olyan korszakban, amikor az élet valóságos fejlődése a béke irányában haladt. Ez az ellentmondás a valóságos helyzet és a szubjektív tényező között éreztette azután gátló, csonkító hatását az irodalmi életben, az irodalmi vitákban, általában a művészeti életben, a művészeti vitákban és abban, hogy az alkotó viták, mint amilyen például sok tekintetben még a szemantizmus elleni vita volt, lekerültek a napirendről és helyüket felváltotta az a műfaj, amelyet kulturpolitikai vitának kell neveznünk és még mindmáig ott tartunk, hogy lényegében kulturpolitikai kérdésekről kell vitáznunk, azonban vitáznunk kell, mert csak egy helyesen megállapított, kialakított kulturpolitika biztosíthatja továbbhaladásunk, továbbfejlődésünk feltételeit.

A vitákat, az ideológiai front helyzetét az is jellemezte, hogy még az elvekben helyesen lefektetett tételeket, helyes elvi megállapításokat is szektás módon és kiméretlenül eltorzították. Gondoljunk csak arra, hogy még a Déry-vita is kiadta azt a jelszót, hogy kétfrontos harcot folytassunk, ez azonban a gyakorlatban egyfrontos harccá, az ugynevezett jobboldal elleni harccá és a szektarianizmus dédelgetésévé, istápolásává vált. Ennek volt a megfelelője a filozófiai életben a Szecsődi-Balogh Elemér féle irányzat térhódítása és fellépése és Lukács meg Fogarasi elvtárs fokozatos és eléggé radikális visszاسzorítása, háttérbe szorítása.

Most, ha mi^a kibontakozás útját keressük, akkor valóban nem lehet ezt olyan alapon elképzelni, ahogy Balogh elvtárs képzei, ahogy egy kicsikét elismer valamit, az alapvető kérdéseket pedig kikerüli. Még abban is, amit egy kicsit elismer, nagyon sok kívánnivalót hagy maga után, például a Hegel-kérdésben. Amikor itt álláspontját önkritikusan bírálta, ugyanakkor nagy súlyt fektetett arra, hogy Lukács-elvtárs Hegel-felfogásának állítólagos hibáit is kinyilvánítsa, bár ezt tényekkel nem támasztotta alá. Elvtársak, a történelmi igazság itt megint más, az, hogy Lukács elvtárs Az ifjú Hegel című könyvében kifejtett álláspontjával hosszú évtizedeken keresztül szinte egyedül volt, és a regényét így vagy úgy értékeljük. A vitában sok tekintetben Révai

szovjet filozófiai fejlődés teljes mértékben maradéktalanul igazolta, ha szabad mondanom, még rá is licitált olyan értelemben, hogy talán tulzott formában, tulzottan elfogadja Hegel bizonyos elgondolásait, tehát az arányok kérdését ne tévesszük el szemünk elől.

A másik alapvető kérdés, ami elől megintcsak nem lehet kitérni és amit nyíltan ki kell mondanunk, a módszer kérdése, ahogy Balogh elvtársék, - megintcsak nem elődök nélkül, nem akarok nekik ilyen szerepet tulajdonítani a pártálláspont kialakításában a maguk helyét betöltötték.

Balogh elvtárs itt önmagát idézve elmondott vagy öt, a párthoz intézett beadványt. Biztos vagyok benne, sőt tudok is róla, hogy nem öt, hanem talán ötvenöt beadványt is készítettek Balogh elvtárs és társai a Központi Vezetőséghez. Most itt az a kérdés merül fel, elképzelhető-e így a filozófiai élet fejlődése. Amikor ők az évkönyvet megírták, akkor ezt azzal az állítólagos joggal tették, hogy ők képviselik a párt egyedüli és kizárólagos álláspontját. Milyen joron?

Milyen joron képviselik a párt kizárólagos álláspontját? Azon a joron, abból a potenciális helyzetből eredően, hogy ők a filozófiai kulcspozíciókban, az oktatási pozíciókban vezető szerepet játszanak, a másik oldalt viszont teljesen kizárták a filozófiai oktatásból ezen a joron. Ez nem jog és főképpen nem elvi alap, ezt a jogot ők maguknak kiharcolták.

B a l o g h Elemér: Ne állítson ilyet, három éve kérem, hogy váltsanak le.

M é s z á r o s István: Én egyetértek azzal..... /Közbeszólás: Nem lehet ezt négy szemközt elintézni?/ Más kérdés, hogy Balogh elvtárs kéri, hogy váltsanak le, a funkciójáról, mert úgy érzi, hogy nem odaváltozó. /Balogh Elemér: Addig jelentéseket kell írni! / Más jelentéseket is írt Balogh elvtárs. /Halljuk! Halljuk!/ Hadd mondjak még egy utolsó példát arra a módszerre, hogy a filozófiai élet kérdéseit ne viták formájában, ne egymás meggyőzésével, hanem beadványok formájában intézzük el. Amikor a Filozófiai Főbizottságban vitát rendeztünk és ebben a vitában Balogh elvtárs és Szecsődi elvtárs alulmaradtak, kisebbségben maradtak, akkor siettek gyorsan kiejelnteni, hogy ők most egy beadványt intéznek a párti illetékes szerveihez. Meggyőződésem az, hogy az egészséges fejlődésnek egyetlen lehetséges módja az, ha mi alakítjuk ki meggyőzőv vitákban a párt álláspontját elvi kérdésekben. A Déry-vitában Révai elvtárs azzal kezdte zárszavát, hogy a vitát az jellemezte, hogy az elvtársak nagyrésze nem értett egyet a párt álláspontjával, vagyis Révai elvtársnak a Szabad Népben vagy a Társadalmi Szemlében megjelent cikkével. A párt álláspontját, különösen művészeti, filozófiai kérdésekben nem lehet egy ember álláspontjával azonosítani. A párt álláspontját nekünk kell kialakítani, mi vagyunk a párt, kötelességünk, hogy eszmei vitákban alakítsuk ki a párt álláspontját mind a kulturpolitikai kérdésekben, mind pedig a fontos elméleti kérdésekben. /Nagy taps.!

S e l m e c i József: T. Elvtársak! Sem Lukács, sem Fogarasi elvtársnak soha aspiránsa vagy munkatársa nem voltam, jelenleg sem vagyok, azért, amit mondok, nem akarom senki nyakába varrni a felelősséget, még csak Balogh elvtárs nyakába sem, akinek persze hálás vagyok néhány bíráló megjegyzéséért, amit nekem akkor tett, amikor a pártiskolán igazgatóm voltam. Ma sincs semmi közöm sem Fogarasi, Sem Lukács elvtársához, most pillanatnyilag a Lenin Intézet tanszékén dolgozom Szecsődi elvtárs vezetésével. Ezt azért mondom el, mert itt az előbb szó esett a kritikátlanúságról Lukács és Fogarasi elvtársak környe-

zetében. Kijelentem, akármelyik hallgatómat kérdezném meg a IV. évfolyamon, hogy Fogarasi elvtársnak Molnár Erik "Dialektikájáról" írott bírálatát ismeri-e, szinte kivétel nélkül minden hallgató el tudná mondani, hogy nem. Fogarasi elvtársnak ez a bírálat olyan bírálat, amely nemcsak a pozitivumokat emeli ki, hanem a negativumokat is. Persze itt mindjárt hozzátehetném azt, hogy ebben az esetben Molnár elvtársról van szó, de még mielőtt áttérek egy másik példára, szeretném megemlíteni, hogy azért ez a bírálat valamelyest különbözik attól a bírálattól, amelyet mi olvastunk annak idején például 1948-49-ben Rudas elvtársról és más elvtársaktól az irodalmi vitában: nem ledorongoló bírálat, ez kétségtelen.

Egy másik példa. Közel tíz esztendeje, hogy megjelent Lukács György elvtárs bírálatja Fogarasi Bélának a "Marxizmus és logika" című könyvéről. Tudjuk, hogy a "Marxizmus és logika" című könyvről Rudas László elvtárs bírálatát újra kiadták az "Elmélet és gyakorlat" című kötetben és ezt az oktatók sokkal jobban ismerik, mint Lukács elvtárs bírálatát, amelyet valószínűleg igen kevesen olvastak, de magát a "Marxizmus és logikát" is. Már pedig azt gondolom, ha például jobban felfigyeltünk volna annak idején, 1946-ban a Szabad Néphez arra a novemberi számra, ahol Lukács György elvtárs írt bírálatot erről a könyvről, akkor többet profitáltunk volna belőle és nem elfordultunk volna ettől a könyvtől, hanem felhasználhattuk volna Marx ökonomiai és filozófiai fejlődéséhez mint segédeszközt. Persze ebben a Lukács-bírálatban nemcsak ismertetés van, hanem van kritika is, - egy Szabad Nép cikk kereteihez mérten - amennyiben hiányolja azt, hogy eléggé vázlatos ez az elemzés és így tovább.

Mindezt azért mondtam el előzetesen, hogy bebizonyítsam: ezekkel az érvekkel a Lenin Intézetben nemcsak a tanárok - persze egyes tanárok esetében ez még érvényes, ott nehézségek vannak - de a hallgatók körében sem lehet már érvelni, ez már egy elavult, túlhaladott álláspont.

Szeretnék időmmel úgy gazdálkodni, hogy elmondhassak néhány dolgot ugyancsak a kritikával és a kritikai szellemmel kapcsolatban. Sajnos, nincs módom arra, hogy elmondjam azt, amire készültem. Arról van szó, hogy amikor annak idején a Filozófiai Évkönyv-vitát megszervezték, akkor a Lenin Intézetben egyetlen filozófiaszakot végzett új tanár volt, igaz, hogy ez a tanár Leningrádban végzett de ezt a tanárt ezekre az előzetes megbeszélésekre, ahol a Lenin Intézet filozófiai tanszékének és a Pártfőiskola filozófiai tanszékének fő munkatársai vettek részt, nem hívták meg. Olyan embereket hívtak meg rá, mint például a Lenin Intézetből Nagyné elvtársnőt, aki annak idején várandós volt és nem beszélve arról, hogy párttörténet-szakot végzett és a problémákról halvány fogalma sem volt /Derűtlenség/, és amikor utólag megkérdeztem, hogy tájékoztatták-e mi volt a lényege ennek a vitának, azt felelte, hogy annak idején nem is volt filozófiailag képzett, eltekintve attól, amiről már rámutattam. /Derűtlenség/. Az a helyzet, hogy a legutóbbi időkig megnehezíti nemcsak a Lenin Intézet filozófiai tanszékének munkatársai körében, hanem általában a filozófiai oktatók körében is a tájékozódást az, hogy demagóg jelszavakkal történt a vitaszervezés. Én persze ennek a vitaszervezésnek részleteire még ki tudnék térni, például arra, hogy amikor az ugynevezett Kurszanov-vita volt a pártfőiskolán ugyancsak a mi tanszékünkkel együtt, akkor az én felszólalásomat, amelyben Havas elvtársnak 1954 februárjában megjelent cikkét bíráltam, nem csatolták a jegyzőkönyvhöz azon a jogcímen, mint ezt Erdődi elvtárs megírta, hogy nem tartozik szorosan a tárgyhöz. A le-

vél birtokomban van. De ugyancsak ezek az elvtársak, Erdődi és valószínűleg Balogh elvtárs is husz kérdést javasoltak, amihez, amelyekhez hozzászólhatunk és a husz kérdés közül a harmadik volt az, amihez hozzászóltam.

Azt tudom mondani, hogy Balogh elvtárs felszólalásából okultam annyiban, amennyiben bizonyos hibák kijavításáról van szó, de azt nem állítani, hogy Havas elvtársnak ez a felszólalása, amely most végeredményben teljesen azonosítja magát akkori cikkével, nem segíti elő az oktatók tájékozódását. Amikor Lukács és Fogarasi elvtársak a marxista-leninista filozófia tárgyára vonatkozó fejtegetéseket adtak elő nekünk az akadémián /"Filozófiai tudományunk helyzetéről és feladatairól"/ akkor még az lehetett a helyzet, hogy a tájékoztatlanok számára ezek a fejtegetések újszerűek voltak és volt ellenük ellenállás a Rudás stb. bírálatok után. Ma már azonban az a helyzet, hogy a XX. kongresszus megkönnyíti ezeknek a bevezető hozzászólásoknak megértését. Azt hiszem, az elvtársak már régen túl vannak azon is, amit itt Havas elvtárs helyesel a maga régi álláspontját követve, de ezen az állásponton nem érthetjük meg magát a XX. kongresszust, mert ha ezt a két bevezető előadást /Lukács és Fogarasi elvtársak előadását/ nem hozzuk a legszorosabb kapcsolatba a szovjet filozófiai élet fejlődésével, az újabb eseményekkel és nem látjuk azokban a szovjet fejlődés magyarországi változatát, bizonyos értelemben előhírnökét, akkor azt hiszem, igaz az, hogy a XX. kongresszus csak szavakban jelent számunkra valamit és nem tetteiben. /Taps/

Kiss Artúr: Kedves Elvtárs! ^{ak!} A vita előtt bizonyos mértékig násképp készültem a hozzászólásra, ezért talán hozzászólásom nem lesz elég összefüggő, egyes esetekben nem lesz olyan kerek, mint Balogh elvtárs, Havas elvtárs vagy más elvtársak hozzászólása. /Nagy Tamás: Nem a keret-ség itt a legfontosabb!/

Az elvtársak itt megállapították, hogy a filozófiai fronton megmutatkozott egy kettőszakadás, hogy nincs kialakulva az az egészséges légkör, amely a filozófia munkásai között szükséges lenne. Hogy ilyen helyzet kialakult, ebben az én munkámnak, tevékenységemnek is része van. Ezt nyíltan meg szeretném mondani, bár azt hiszem, nem titok, hogy az én fellépésem a Természet és Technika akkori számában hozzájárult ahhoz, hogy a helyzet élesebbé váljék, hogy egyes esetekben sokkal jobban kiéleződjék, mint ez a cikk előtt volt.

Lukács elvtárs hozzászólásában beszélt azokról a feladatokról, amelyek előttünk állnak. Én ezekkel a feladatokkal teljes mértékben egyetérték és szeretnék, amennyire erőmtől telik, ezeknek a feladatoknak megvalósításában dolgozni. Abban, hogy így alakult a helyzet, a mi szektárságunk volt az egyik fő, döntő ok. Nem eléggé láttuk azoknak az elvtársaknak jelentőségét, akik ellen mi meggondolatlanul felléptünk. Bírálatunkban kétségtelenül sok tekintetben hibakeresés mutatkozott meg és néha belemagyaroztunk olyan dolgokat, amelyek nem odavalók voltak. Bírálatunk hangja mértő volt és ez is kiválthatta az elvtársak ellenszerevét. Kétségtelen, hogy nemcsak a cikkünkben foglaltak, hanem a mi oktatási munkánkban meglévő dolgok egyoldalú kihangsúlyozása is hozzájárult ahhoz, hogy ilyen hibák, mint amilyenek voltak az oktatásban, kialakulhattak. Meg kell mondanom, elvtársak, bár ez nem menti egyáltalán a minfelelősségünket, hogy ezekben a hibákban részük volt azoknak a körülményeknek, amelyek között mi a

Amikor a XX. kongresszusról esik szó, akkor sokan felvetik azt a kérdést, hogy kit igazolt a XX. kongresszus. Nekem az a véleményem, hogy az egyik táborsem, senki sem sajátíthatja ki a XX. kongresszust. Véleményem az, hogy voltak helyes álláspontok ezen az oldalon is és egyet-értek Havas elvtárssal abban, hogy voltak bizonyos jogos megjegyzések a másik oldalon is, azok a tények, azok a tételek, amelyeket a filozófiai állandó bizottság maga is elismer jelentésében, amelyeket nem szeretnék idézni, amelyeket a jelentős szerzői nagyon jól ismernek. Jó lett volna, ha erről is esett volna szó, hogy egyes kérdésekben azért nem volt teljesen negatív a mi álláspontunk. Van itt egy sor vitatható kérdés, ezekre az idő hiánya miatt nem akarok kitérni. Egy dologhoz szeretnék..... /Felkiáltások: Idő!/ Elvtársak! Én hozzászólásomat befejeztem. /Taps./

T á n c z o s Gábor elnök: Kiss Artur nemakarta befejezni hozzászólását, amire időt biztosítanánk számára változatlanul. /Közbeszólás: Nem álláspont, hogy megsértődik! - Másik közbeszólás: Kispolgári csökevény!/ Atadom a szót tehát Heller elvtárnőnek szigorúan tíz percre és azt hiszem, nem fog haragudni miatta. /Heller Ágnes: Nem!/
T á n c z o s

H e l l e r Ágnes: Kedves Elvtársak! Először egy kérdést kell felvetnem, amely most felvetődött bennem a három önkritikával kapcsolatban, amelyeknek jelentőségét nem akarom lebecsülni, egy közös jellemvonásuk volt, mégpedig az, hogy abban nyilvánultak meg, hogy személy szerint ezt meg azt követtük el, nagyon sajnáljuk, hogy ezeket meg azokat a személyeket becsületükben megbántottuk, de egyetlen egy önkritikában sem volt szó arról, hogy milyen elvi kérdésekben követtük el hibákat, /Elénk taps./ és arról, hogy ezekben az elvi kérdésekben most milyen álláspontot foglalnak el. Különösen jellemző volt ez Havas elvtárs hozzászólására, aki meg is mondotta nyíltan, amennyire nyíltságról lehetett beszélni, hogy elvi kérdésekben azt az álláspontot foglalja el, amelyet régebben elfoglalt, tehát az elvi kérdéseket egyáltalán nem revideálta, pedig a mi vitáink természetesen nem személyi viták voltak, nem Lukács elvtárs megbecsülésének a kérdésén mult a dolog, hanem azokon az elveken, amelyek a marxista filozófia tudományos elvei voltak és amelyeket ebben a vitában a legélesebben Lukács elvtárs képviselt, tehát nem személyekről, hanem elvi kérdésekről kellett volna szerintem az igazi önkritikát gyakorolni, mert különben az önkritika a keresztény bűnbánat típusához tartozik és nem az igazi marxista önkritikához. /Közbeszólás: Olyan semmilyen önbírálatot nem hallottunk! / Igen, mert elvi kérdésekben helyes álláspontot foglaltunk el. /Elénk taps./ Azt hiszem, mind a tudományos, mind pedig a politikai morál megköveteli, hogy ha súlyos hibákat követtünk el, ne azt mondjuk, hogy én ezt és ezt a személyt megsértettem, bocsánat, sajnálom, hanem akkor azt kell csinálni, hogy megmondom, milyen helytelen irányvonalat követtem és erről az irányvonalról ma mi a véleményem mind a tudományban, mind a politikában. /Elénk taps./

Most pedig szeretném egy részletét elmondani azoknak a kérdéseknek, amelyekről tulajdonképpen beszélni szerettem volna. Az egyik kérdés a sajtó és a filozófia egymáshoz való viszonya, de ez is két probléma. Mindenekelőtt - és ez talán még a kisebb probléma - az, hogy a mi sajtónk, a párt-sajtó és az egyéb sajtó is nem foglalkozik komolyan a filozófia kérdéseivel, a megjelent filozófiai műveknek valamilyenre is elfogadható kritikája nem jelenik meg a sajtóban és amikor megjelenik, akkor sincs benne sok köszönet, akkor is igen röviden és sommásan tárgyalják ezeket a munkákat. A Filozófiai Írók Társaságában megjelent művekről Csernisevszkij művét kivéve sem a Szabad Nép, sem a Társadalmi Szemle nem közölt kritikát. Ugyancsak igen gyenge véleményem szerint az a mód, ahogy a Társadalmi Szemleben a filozófia tudománya képviselve van. Nem akarok itt az utolsó számban megjelent Béri-cikkre utalni, nem az a baj, hogy megírták, az sem baj, hogy megjelent, szerintem a probléma az, hogy a Társadalmi Szemleben, amelynek a párt központi, legmagasabb színvonalú elméleti folyóiratának kellene lennie, ebben a folyóiratban jelent meg. Szerintem a Társadalmi Szemlenek - sajnos, most csak utalhatok erre - a filozófiaelmélettel foglalkozó része igen sovány és sekélyes és komoly, az egész magyar társadalmat érdeklő és azoknak igényeit kielégítő filozófiai munka ebben a folyóiratban régi idő óta nem jelent meg, kivéve, hogy személyi kultuszba essen, "Az ész trónfosztása" befejező részéből jelent meg egy kivonat.

A másik kérdés a sajtóval és a filozófiával kapcsolatban, azt hiszem, ennél komolyabb. Lukács elvtárs beszélt arról, hogy a marxizmusnak a Magyarországon igen rossz helyzete van. Konkretizálta ezt arra, hogy milyen a helyzete a marxizmusnak az értelmiség körében, konkrétan az egyetemi oktatással. De természetesen nemcsak az értelmiségben van rossz helyzete a marxizmusnak, hanem az egész magyar népben,

az egész magyar nép egy nagy részében rendült meg igenis a hit a marxizmus alapvető tanításának igazságairól és ebben nagyon nagy részben bűnös a sajtó, gondolok központi folyóiratainkra és lapjainkra, amelyek az által, hogy nem szokták meg elméleti kérdésekben - most a filozófiáról és az irodalomról beszélnek - hogy tényleg a komoly tudományos igazság propagandisztikus formában való kifejezését szolgálják, nem adtak tekintélyt a marxizmus számára, hanem éppenséggel az ellenkező hatást érték el. Szerintem ugyanis a dogmatizmus egyik legjellemzőbb ismérve, bár a dogmatizmus képviselői ezt bizonyára tagadják, az, hogy arisztokratikusan - éppen a dogmatizmus arisztokratikus - lebecsülik a néptömegek szükségleteit. /Én taps./ Azt hiszik, hogy a népnek minden jó, mindent elhisz és hogy nincs szükség a komoly tudományos igazságra. Éppen ezért kell visszautasítanom azt a lappangó és régebben mindig felmerülő vádat, hogy a filozófiai életnek azok a képviselői, amelynek csoportjába én is tartozom, valaminő arisztokratizmust képviselnének azért, mert tudományos marxista elméleti kutatásra törekednek. Azt hiszem, éppen az ellenkezője áll, mert a tudományos marxista gondolkodás teremthet talajt egy olyan igaz propaganda számára, amely ténylegesen visszaállítja a néptömegekben a marxizmusba, a marxista filozófiába, és gondolkodásba vetett hitet, éppen ez az, ami demokratikus, nem pedig arisztokratikus. /Taps./

Áttérek a személyi kultuszra. T.i. Balogh elvtárs felszólalásában felmerült, hogy Lukács elvtárs és mások személye körül valaminő személyi kultusz alakult volna ki. Először nézzük meg ezt a kérdést elméletben. Elméletben a tényleges személyi kultusz, ami konkrétan a filozófia esetében Sztálin személye körül alakult ki, éppenséggel egy ellenértékes jelenséget is létrehozott, ez pedig az, hogy mindenki egyenlő mindenkivel, aki filozófál egyformán filozófus, mindenki, aki ökonomiával foglalkozik, az egyformán közgazdász és mindenki, aki ír, egyformán író. A dogmatizmus számára megszűnik az értéksorrend, a dogmatizmus mindenben csak azt nézi, hogy megfelel-e vagy nem felel meg az adott, gyakran szubjektivisták dogmáknak. A dogmatizmus számára nincs megfelelő kritérium arra, hogy mi az, ami értékes, mi az, ami kevésbé értékes, mi milyen formában értékes. Szerintem egyáltalán nem tartozik a személyi kultuszhoz, hanem annak ellentéte, ha leszámolunk a dogmatizmusnak ezzel a maradványával is és igenis megmutatjuk a hierarchiát a nagyon értékes, a kevésbé értékes művek között és ahol tényleg nagy értéket, újat, kitűnőt, zseniálisát látunk, ott ezt nyíltan megmondjuk, ettől még nem esünk a személyi kultusz bűnébe. /Én taps./ Valaki itt, amikor valaki közbekiáltott, hogy a személyi kultusz ahatalommal van kapcsolatban, Marxra hivatkozott, hogy Marx is tiltakozott a személyi kultusz ellen, de kértem azt az elvtársat, vajon Marx az ellen tiltakozott-e, hogy a T. kében kifejtett igazságokat helyesnek találják? Biztosan nem tiltakozott Marx azok ellen, akik azt mondták, hogy igenis helyesen fejtette ki a tőkés társadalom törvényeit. /Én taps./ Ezért bocsánatot kérek Balogh elvtársától, ha én azt állítottam abban a vitában önnel, mert hiszen reám célzott, hogy Lukács elvtárs helyesen kritizálta az irracionalizmust és helyesen mutatta ki annak összefüggéseit, és megcáfoltam Balogh elvtárs érvelését, amely szerint például Lukács elvtárs a vulgáris materializmus jelentőségét lebecsülné, akkor én nem a személyi kultusz hibájába estem, hanem az objektív igazságot mutattam ki Lukács elvtárs műveiben, ami valóban objektív igazság a valóságban.

Ezzel kapcsolatban szeretnék még egy szót szólni a klikkesedésről, amely szintén elhangzott mint vád, a kritikátlan klikk-csoportosulásokról. Balogh elvtárs felszólalásában - és én ezt nem csak személyre

vonatkoztatatom - felcserélődött a tulajdonképpeni sorrend. Balogh elvtárs úgy vetette fel a kérdést, hogy Lukács elvtárs tanítványai azért dicsérik és tisztelik Lukács elvtársat és fogadják el igazságnak azt, amit mond, mert a tanítványai. A dolog fordítva áll. Azért, mert tudjuk, hogy amit Lukács elvtárs ír, az igaz és helyes, ezért vannak tanítványai. /Elénk taps./

Kedves Elvtársak! É mondom, hogy milyen volt a személyi kultusz, amely a Lukács és Fogarasi elvtárs személye körül folyt, a gyakorlatban. A gyakorlatban ez a személyi kultusz úgy nézett ki, hogy 1949 után, az ugynevezett Lukács-vita után, amikor élet elszakadt a filozófiától - mert nekem nem az az álláspontom, hogy a filozófia szakadt el az élettől, hanem 1949 után az élet szakadt el a filozófiától, bizonyos szempontból semmibe véve azokat a tudományos megfigyeléseket és eredményeket, amelyeket a filozófia és általában az elméleti tudomány létrehozott - a tudományos marxista filozófia szükségszerűen háttérbe szorult, mert a tudományos marxista filozófia elvében és minden gyakorlati lépésében ellentét a dogmatizmusnak. Már utaltam arra, hogy a tudományos marxista filozófia háttérbeszorítása más módon is folyt úgy, hogy Marx és Engels filozófiai műveinek nagyrészt nem adták ki, vagy csak nagyon késve adták ki. Gondolok Lenin filozófiai hagyatékára, meddig tartott, míg kiadták. Marxnak és Engelsnek a művészetéről, irodalomról írt műve ille-ve válogatása a maga egészében máig sem jelent meg. Vagy gondolok például arra, hogy a filozófiai oktatásban ebben az időben Marx, Engels és Lenin műveinek nagyrésze nem volt egyáltalán kötelező anyag, hogy a tananyag nagyrésze Sztálinre és brosúrákra épült. Mindez általános oldala volt a marxista filozófia visszaszorításának. Magyar vonatkozásban ez annyit jelentett és ahhoz a következtetéshez vezetett, hogy mint tudják, megszüntették az Eötvös-egyetemen a filozófiaoktatást, Lukács elvtársnak nem voltak többé kötelező órái, Fogarasi elvtársat elvitték a közgazdasági egyetemre és nem tanított többet filozófiát. De ez csak a külső jel. Akik akkor ott voltak az egyetemen tudják - és én ott voltam - hogy ezek a külső jelek még igen kevesek ahhoz képest, ami valójában történt, mert valójában egy szervezett hajsza, suttogó propaganda körített hajsza indult ebben az időben Lukács elvtárs és Fogarasi elvtárs ellen. /Közbeszólás: Sokszor nem is suttogó!/
Annyira, hogy pártfegyelmi elé akartak állítani pártbizalmimnak arra a vádjára, hogy Lukács elvtárs elveivel egyetérttek. Sőt olyan suttogó hangok hallatszottak a hallgatók között, amit nem ők találtak ki, hogy Lukács és Fogarasi elvtársak csak ideig-óráig lehetnek az Eötvös-egyetemen katódrán, mert ha majd nem lesz rájuk szükség, akkor természetesen onnan el fognak menni. Különböző vádak keringtek nyíltan és burkoltan: objektívizmus, hegelianizmus stb. Tehát még az Eötvös-egyetemen is meg volt nehezítve az, hogy a hallgatók, akik akkor hallgatták Lukács és Fogarasi elvtárs óráit, valóban tanulhassanak belőle, állandó bizalmatlansággal és gyanakvással volt teleültetve a tapasztalatlan emberek értelme. Nem tudták, vajon micsoda tulajdonképpen az, amit itt nekik előadnak. Ezzel a bizalmatlansággal fertőzték meg a filozófiai szak légkörét még az Eötvös Lőránd egyetemen is.

Felvetődött, hogy a mi körünk lebecsülte volna a propagandamunkát. Erre azt kell válaszolni, hogy ilyen munkára ugyyszólván éveken keresztül egyszerűen nem volt lehetőségünk, nemcsak objektív, hanem szubjektív lehetőségünk sem, mert amikor kiálltunk egy propagandaelőadást megtartani, akkor az emberek lesték, hol van az ideológiai hiba abban, amit mondunk, egészen egyszerűen azért, mert olyan légkör volt nálunk, hogy 1954-ben az Eötvös Lőránd egyetem egyik marxista tanszékvezető-helyettes nyilvános előadásán elhangozhatott, hogy Lukács elvtárs egy nyugatra kacsintgató kispolgár. /Derűtlenség./ /Közbeszólás: Ki mondta?/
K rékgyártó elvtárs. /Derűtlenség./

Ezek után kérdezem, milyen volt az oktatás és a propaganda feltétele? Ez t.i. a személyi kultusz gyakorlati oldala. Ma természetesen a mikörünkben már nevetnek ezen az elvtársak és helyes, ha nevetnek, de ha megnézzük az intézmények kérdését, akkor látjuk, hogy az intézmények kérdésében ma sem állunk jobban, mint abban az időben, amikor még ezeken a kijelentéseken nem nevezhettek. Filozófiai tudományos kutatóintézetünk nincs. Filozófiai oktatás egyelőre még az Eötvös Lóránd egyetemen nincs és ezek közül a feltételek közül, amelyek nincsenek, szeretném még egyszer előtérbe állítani a filozófiai tudományos kutatóintézet kérdését, amely a magyar tudományos kutatómunka megteremtésének egyik alapvető szervezeti feltétele, amelyen nagyon sokminden áll vagy bukik nálunk a filozófiában. Ehhez szeretném hozzátenni, hogy nekem most alkalmam volt összehasonlítani a mi filozófiai munkánk szervezeti feltételeit a többi népi demokráciákban uralkodó feltételekkel. Románia helyzetét nem ismerem, de állíthatom, hogy az összes többi népi demokráciákban minőségileg jobbak a filozófiai munka szervezeti feltételei, mint Magyarországon. Észen biztosan állíthatom, hogy minőségileg sok fokozattal jobb.

Most azonban szeretném felszólalásomat valóban befejezni és azt mondani, hogy ugyanezen a nemzetközi filozófiai kongresszuson, ahol ezt tapasztaltam, tapasztaltam azt is általában, amit mi most a mai megbeszélésen szintén tapasztaltunk, hogy új korszak kezdődött a marxista-leninista ideológia és ezen belül a marxista filozófia történetében. Ezen a nemzetközi összejövetelen is láttam, aminek itt most örömmel látjuk hazai megnyilvánulásait is, ennek első csiráit, hogy a marxisták, a kommunisták el vannak tökéltve arra, ténylegesen a teremtés pártoszával, örömeivel nyulnak ahhoz a feladathoz, hogy kidolgozzák a marxista filozófia alapkategóriáit, hogy hozzáfogjanak egy nagy munka elvégzéséhez, amelyhez a XX. kongresszus az alapot megteremtette. Azt hiszem, hogy a XX. kongresszus megteremtette a filozófiai egység kialakulásának objektív alapját is. Az a néhány elvtárs, aki szavakban elismeri a kongresszust, de az elvi kérdéseket még nem tudta átgondolni, természetesen igen kis részét képviseli azoknak, akik ma nálunk a filozófia területén működnek. Véleményem szerint ha ma nem, hát holnap létrejön az egység. A XX. kongresszus megteremtette a feltételét annak, hogy folyamatosan a marxista tudományos filozófia elveinek alapján - és ezeket az elveket természetesen minimálisan sem lehet feladni - igenis létrejöjjön a filozófiai egység is a magyar filozófiai életben. /Élénk taps./ Köszönöm a türelmüket.

B a l o g h Elemér: Elvtársak! Csak egy félperces türelmet kérek. /Halljuk! Halljuk!/ Havas elvtárs és néhány más elvtárs bírálta felszólalásom második részét, hogy az talán nem volt alkalmas arra, hogy itt ma este a filozófusok közötti egységfront létrejöttét siettesse, erősítse. Ezen természetesen el kell gondolkozni. Én is úgy érzem, hogy a vita eltolódott és nem teljesen abba az irányba, amire nekünk a jelen körülmények között szükségünk van. Szeretném hangsúlyozni, hogy az alapvető, amin minden megfordul a továbbiakban az, hogy a magyar népi demokráciában megvalósuljanak a XX. kongresszus tézisei és új élet kezdődjék és ehhez tényleg teljes változásra van szükség nálunk. Minden ezen fordul meg és erre kell koncentrálni az erőnket. /Élénk taps./ Még akkor is, ha egész sor vonatkozásban nem értünk egyet és valószínűleg nem értünk egyet, ahogy a vita mutatja. Ugyanakkor mégis hangsúlyozni szeretném, hogy azokkal az elvekkel, amelyeket Lukács elvtárs felszólalásában kifejtett, éppen erre vonatkozólag, hogy milyen elmaradás van nálunk általában a tudományos és kulturális élet minden területén és természetesen a filozófiában is, teljes mértékben egyetérttek,

magamévá teszem és azt hiszem, hogy ebben válllvetve harcolhatunk együtt Lukács elvtárssal és ezzel a mi filozófiai tanszékünk minden tagja egyet fog érteni.

Még csak azt szeretném leszögezni, hogy természetesen a magam részéről teljes mértékben egyetérték azzal - erről nem beszéltem - hogy az egyetemen helyreállítsák a filozófiai szakoktatást. Szerintem ez igenis szükségyszerű és fontos. Fontos az, hogy Lukács és Fogarasi elvtársak ott oktathassanak. A magam részéről ezt természetesen minden eszközzel támogatom. Itt az elvtársak és az egyetemi oktatók hozzászólása is megmutatta, hogy van ilyen kívánság az egyetemi ifjúság részéről és ezt a kívánságot teljesíteni kell. /Taps./ En a magam részéről erre fogok törekedni. /Taps./

Természetesen sok kérdés van még függőben, amit nekünk még meg kell vitatni szűk filozófus körben. Úgy értékelem, hogy bár itt élesen merültek fel ezek a problémák, mégis ez az este előrevitt bennünket abban, hogy tényleg létrehozzuk helyes elvi alapon a filozófusok egységfrontját. /Elenk taps./

T á n c z o s Gábor elnök: Mielőtt átadnám Lukács elvtársnak a szót, egy dolgot szeretnék megállapítani. Egyesek itt azt a javaslatot tették, hogy napoljuk el a vitát és más alkalommal folytassuk. Úgy gondolom, hogy a Petőfi Kör részéről szerénytelenség lenne egy folyamatos, sok napon át tartó filozófiai ülősszakot rendezni, ez nem a mi feladatunk, elvtársak. Úgy gondolom, hogy megvannak a megfelelő szervek, a Tudományos Akadémia, az Ismeretterjesztő Társulat és más szervek, amelyek a filozófiai viták, felolvasások és konferenciák legkülönbözőbb formáinak felhasználásával bőségesen megadják a lehetőséget a XII. kongresszus elveinek feldolgozására Magyarországon.

Még egy dolgot szeretnék itt mondani, mert a zárszót ténylegesen Lukács elvtársnak szeretnék átadni. Ugyanazt szögezhetjük le, mint történešzvitánk alkalmával, most már szűkebben a Petőfi Körre vonatkozóan. Sokan mondták nekünk és mi elfogadtuk ezt a véleményt, hogy a Petőfi Körben folyó vitákön előfordulhat az, hogy sokan a maguk pecsenyéjét akarják megsütni a XX. kongresszus tűzénél, hogy diszszonáns hangokat fognak felvetni, feleleveníteni, ami nem áll a párt érdekében, nem áll senkinek az érdekében, aki a XX. kongresszus elveit akarja Magyarországon megvalósítani. Úgy gondolom, hogy ilyesmivel állandóan számolni kell, de ha mi a legjobb szakembereinket, ideológusainkat, politikusainkat, a XX. kongresszus szenvedélyes híveit hívjuk ide vitáinkat vezetni, irányítani, hogy segítsék a fiatalokat, akkor nem kell ettől a veszélytől félnünk, az ilyen támadásokat, közbeszólásokat, vagy bármiféle olyasmit, ami helytelen értelemben kívánná a XX. kongresszus ügyét képviselni vagy azt félresiklatni, meg tudjuk akadályozni.

Az is egészen világos, hogy a mai vita is tanubizonyságot tesz amellet, hogy mindenféle fajta olyan visszahuzó erőnek, amely nem szívesen látná azt, hogy a XX. kongresszus eszméi a fiatal marxista értelmiség között valóban elterjedjenek, csattanós választ adnak az ilyen szerintem progresszív és előremutató viták. Átadom a szót Lukács elvtársnak. /Taps./

L u k á c s György: Tisztelt Elvtársak! Csak egészen röviden akarok beszélni, mert az idő előrehaladt. Azt hiszem, most nem az a feladat, hogy értékeljük a mai vitát, amely vitában nagyon sok helyes és jó dolog merült fel. Különösen fontosnak tartom, hogy nem egy felszólalás konkrét kérdésekben vetette fel az 1948 utáni fejlődés

ideológiai revíziójának kérdését. Nem kétséges, hogy ebben a filozófusoknak az élen kell járniuk, akkor is, ha irodalmi, művészi vagy más tudományos kérdésekről van szó, mert éppen a filozófusoknak kell - és ez egy pár felszólalásban meg is történt - a legmélyebb, az alapvető hibákra rámutatni. Csak bizonyos problémákra utalok, amelyeket Szigeti és Mészáros elvtársak vetettek fel, utalok arra, amit Heller elvtárs nagyon helyesen vetett fel, a dogmatizmusnak arra a nivellálási tendenciájára, amelynek mulhatatlan következménye volt - hogy ha megnézzük az utóbbi nyolc év történetét a magyar kultúrában, látjuk - hogy úgy szólván kizárólag az élvonalon álló jelenségeket dorongolták le, miközben dédelgetést kapott minden területen a legkülönbözőbb formájú tehetségtelenség. /Élénk taps./

Nem akarok itt neveket felsorolni, csak azt a kis megjegyzést szeretném tenni, nem tartom véletlennek, hogy a mi nagy Bartókunknak a "Csodálatos mandarinja" csak a XX. kongresszus után kerülhetett a Magyar Opera színpadára. /Ugy van! Ugy van! Taps./ És ha ez Bartókkal így volt, akkor értsék meg a többi elvtársak, akikkel ez az igazságtalanság megtörtént.

Szeretnék pár szóban kitérni a filozófiai vitára, bár ma este máris túl nagy szerepet játszottak a régi filozófiai vita mindenféle részletei. Megállapítom, hogy én egy lépésnek előre tartom azt az önkritikát, ami főleg Balogh elvtárs, de Kiss Artur elvtárs részéről is elhangzott. Viszont az a véleményem, hogy túl sok bókot és elismerést kaptam, pedig vagyok annyira nem a személyi kultusz híve, hogy rám a bókok és az elismerések semmi benyomást nem tesznek. A dolognak nem az a lényege, hogy eddig a Lukácsot szidtuk, most a Lukácsot dicsérni fogjuk, ezzel egy lépéssel sem megyünk előre. Rendkívül jellemző ebben a tekintetben Kiss Artur elvtárs felszólalásában az, ahol tiszteletlen séget és én nem tudom még mi mindent vetett önmaga szemére, mert a Filozófiai Évkönyvben az én cikkemet mint objektívizmust bírálta. A baj ott van, hogy nem kritizálta azt az objektívizmus-kategoriat, amely a dogmatizmusnak és az egész sztálini korszaknak centrális kategóriája volt. Hogy egy szóval fejezzem ki: tilos volt a filozófusok immanens kritikája. Bevezették ugyanis a sztálini korszakban azt, hogy az ellenségtől még idézni sem szabad, nemhogy az ellenség rendszerét mint rendszert ábrázolni és cáfolni lehetett volna, ez pedig a legnyilvánvalóbb elvetése az egész marxi-lenini örökségnek. Hiszen Engels kritikát. Például amikor Dühringnek azt a bizonyos Robinson- és Póntek-elméletét bírálta, akkor bizony Engels beleesett az objektívizmusba, mert megnagyarázta, ha elfogadjuk azt, amit Dühring mondott, milyen abszurd következtetésekhez jutunk. Ez az az immanens kritika, ez az objektívizmus, ami nélkül filozófiai bírálat, filozófiatörténet lehetetlen. En az elvtársaknak, akik itt önkritikát gyakoroltak, azt a tanácsot adnám: nézzék meg ezeket az elvi és elméleti kérdéseket, én itt az objektívizmusnál csak egy példát mondok. Ne arról beszéljenek, hogy ők Lukácssal vagy Fogarásival szemben tiszteletlenek voltak és így tovább. Ha Lukács és Fogarasi tévedtek volna, még sokkal tiszteletlenebbek lehettek volna, mint amilyenek voltak, de mivel nem tévedtek, most ne ezen a személyi vonalon próbáljuk a dolgot rendbehozni, hanem azon a vonalon, hogy nézzék meg az elvtársak, az a módszer, amelyből kiindultak, helyes volt-e vagy helytelen. Ez szerintem az alapja annak, hogy egy filozófiai egység létrejöjjön, amely filozófiai egység nem lehet másképp létre, mint hogy a lenini örökséget, vagyis Marx, Engels és Lenin módszerét és kutatási módját tesszük a mi kutatási módszereink középpontjává. Hogy ezt megtegyük, fel kell számolni a sztálini periódus egy nagy csomó előítéletét, amelyek közé például ez az objektívizmus-probléma is tartozik.

Az önkritika nem ilyen fajta hiba-beismerésből áll, nem is kell hozzá mindig nyilvános meaculpázás, hanem az kell, hogy az elvtársak megértsék, hol tértek el a marxi-lenini módszertől döntő és fontos kérdésekben. Ha ez megtörténik, a világon semmi akadálya nincs, hogy minden magyar filozófus egyesüljön abban a törekvésben, hogy Marx és Lenin módszerei alapján igyekszik önálló kutatásokkal gazdagítani, felépíteni a filozófiát, ki-ki azon a területen, amelyet tudása, hajlamai, tehetsége és így tovább számára meghatároznak. Ezen az alapon lehetséges egy egység, minden más egység közönséges tákolmány lenne, amely az első alkalommal megint összedőlne és nem lenne alkalmas arra, hogy a XX. kongresszus követelményeinek megfeleljünk.

Másrészről azonban megint azzal a brutális nyíltsággal, amellyel beszélni szoktam, kénytelen vagyok megmondani, hogy a probléma elől való kitérés azt mondani, hogy itt is, ott is történtek hibák, tehát senkinek sincs joga a XX. kongresszust magának kisajátítani.

Tisztelt Elvtársak! A XX. kongresszus előtt - mint tudják, a "Voproszi Filioszfii" ebben nagy lépéseket tett előre - a logika terén kizárólag a formális logika kutatása állt az előtérben, míg a logika, dialektika és az ismeret elmélet egysége teljesen háttérbe szorult. Most már lehet a filozófusok körében kritizálni Fogarasi elvtárs Logikájának egyik, vagy másik tételét, de hogy ez a könyv komoly kísérlet volt abban az irányban, amelyet a XX. kongresszus után az orosz, szovjet filozófia magáévá tett, ezt nem lehet tagadni. /Balogh Elemér: Nem is tagadja senki!/ De kérem, akkor viszont azt mondjuk, hogy Fogarasi Logikáját igazolta a XX. kongresszus! /Élénk taps./

Egy másik probléma a Hegel-kérdés. Hegelt megtették a feudális reakció képviselőjének. Husz éve harcolok ez ellen a tétel ellen. Balogh elvtárs azt mondja, hogy én Hegelt nem kritizáltam. Én igenis egy 800 oldalas nyomtatott könyvben kritizáltam Hegelt, Kritizáltam 18 évvel ezelőtt és kritizáltam azokon az alapokon, amelyek most a Szovjetunióban a XX. kongresszussal kapcsolatban létrejöttek.

Nem akarom most az összes problémákat, amelyek itt felmerültek, felsorolni, csak befejezésül legyen szabad egy anekdotát elmesélnem, amely Olaszországban történt meg velem. Az eset közvetlenül a XIX. kongresszus után volt, amikor Malenkov elvtárs tartott egy beszédet egyebek között az irodalomról is, tehát két-három évvel ezelőtt. Ebben az időben jelentek meg irodalmi tanulmányaim olasz nyelven. Amikor egy neves olasz író elolvasta ezt a könyvet, azt mondta: nagyon érdekes, hogy Malenkov milyen hamar kezd hatni az irodalomelméletre. Azután megnézte a cikkek mögé írt dátumokat és meglepetéssel jött rá, hogy 25-30 évvel ezelőtt írott cikkekről van szó. Vagyis, ha arról van szó, hogy kit igazolt az idő, akkor igenis nagyon nyíltan lehet mondani - én nem állítom, hogy mindaz, amit mások írtak, helytelen volt - hogy fő vonalában mi azon a vonalon mozgunk, amely előkészíteni segítette a XX. kongresszus ideológiáját és ezzel szemben az elvtársak lényegében és fő vonalában egy szektáriánus sztalinista vonalat képviseltek. /Közbeszólás: Ez az!/ Ez, elvtársak, az igazság /Élénk taps./ és az igazság kimondása nélkül elvi egység nem lehetséges. Elvi egység azonban kell a XX. kongresszus által újra életre keltett marxizmus-leninizmus elvi és módszertani alapjai alapján. Aki ehhez őszintén, nem csak szóban, fenntartás nélkül hozzájártozik, az mind tagja lehet, együtt dolgozhat ebben a filozófiai egységfrontban akkor is, ha egyes kérdésekben véleményeltérés van köztünk. A filozófia

nagy marxi és egnelsi hagyományairól azonban mi nem vagyunk hajlandók lemondani és semmi koncessziót nem vagyunk hajlandók tenni azoknak, akik mindenféle manőverekkel még valami formában az elmúlt korszak dogmatizmusát fenn akarják tartani. /Viharos taps./

Balatonszilas Hallai szilva.

Für die leninistische Einheit der philosophischen
Wissenschaft

Debatte im Petöfi-Kreis

/Artikel erschienen am 17. Juni 1956 in der ung. Tageszeitung
~~Zeitschrift~~ "Magyar Nemzet" /

In einem kurzen Bericht haben wir unsere Leser bereits über die bedeutungsvolle Debatte benachrichtigt, die am Donnerstag mit der Teilnahme von 1200-1300 an der Debatte stürmisch Interessierten im Petöfi-Kreis der DISZ /Demokratischer Jugendbund/ stattgefunden hat. Diese Debatte war ein neuer Beweis für ^{die} grossartige geistige Entfaltung, die von dem XX. Kongress inspiriert ~~einige~~ ungarische Intelligenz des ganzen Landes in Begeisterung versetzt ~~hat~~ hat.

In ~~der~~ der vielfältigen Verflechtung der Debatte bekam der Kampf gegen den Dogmatismus einen besonderen Nachdruck. Viele kritisierten die Fehler unseres ~~fixen~~ philosophischen Unterrichts, besonders die des Lenin-Instituts und anderer Hochschulen - die subjektivistische Interpretierung der Parteilichkeit, die abschätzige Bewertung der vor-marxistischen Philosophie, die Ausnützung der Philosophie für die Rechtfertigung der Tagespolitik. Viele Kritiken wandten sich gegen die Wirksamkeit von Balogh Elemér, Havas Ernő und Szécsődi ~~László~~ ^{László}, und im Laufe der Debatte analysierten Balogh und Havas selbstkritisch in einigen Fragen ihre eigene Tätigkeit.

Alle Diskussionsredner beschäftigten sich viel mit der Rolle Georg Lukács's, mit der richtigen Bewertung seiner Wirksamkeit, und obwohl es in einigen Detailfragen gewisse Abweichungen zwischen den verschiedenen Auffassungen gab, waren sie sich alle darin einig - und die begeisterte Zustimmung der grossen Mehrheit der Teilnehmer unterstützte sie darin - dass Georg Lukács sowohl auf dem Gebiet der Wissenschaft, wie auf dem der Politik wieder die ihm gebührende Hochschätzung zuteil werde. Der Leiter eines Katheders der Parteischnule, Balogh, z.B. stellte fest, dass der Grossteil der Georg Lukácsschen Thesen, die die Tätigkeit der illegalen kommunistischen Partei betreffen, von der Geschichte bekräftigt wurden, und man deshalb die Lukács verurteilenden Auffassungen, die sich auf die Unrichtigkeit dieser Thesen stützten, aufgeben muss. Josef Szigeti ~~sagte~~ schlug die Revision der philosophischen Diskussion von 1948 vor.

Die Einheit der philosophischen Front muss hergestellt werden, ^{redner} diese Entscheidung widerhallte aus den Worten sämtlicher Diskussions-

MTA FIL INT.

Lukács Arch.

Die Einheit muss auf der Grundlage hergestellt werden, sagte Ernő Havas, Mitglied des Redaktionskomités der Társadalmi Szemle, dass jeder ~~xxxxxxx~~ ^{Besucher} der Philosophie sich den Standpunkt ~~xxx~~ der wissenschaftlichen Suche nach der Wahrheit zu eigen machen müsse. Unter anderen sprach der Akademiker ~~Lajos~~ Lajos Jánossy, Ivan Kádár, Agnes Heller, Stephan Hermann und noch viele andere.

Die Teilnehmer begrüßten ~~diex~~ Lukács's Diskussionsrede mit grossen Ovationen. Die Rede befasste sich ~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ vor allem mit der Lage der theoretischen Arbeit nach dem XX. Kongress.

- Die Verbreitung des Marxismus-Leninismus hatte im Weltmasstabe noch nie solche Aussichten, wie sie uns der XX. Kongress gibt - sagt Georg Lukács -. Und was ist ^{heute} die Lage des Marxismus in Ungarn? Ich traue mich auszusprechen, dass der Marxismus in der öffentlichen Meinung des Landes noch nie so schlecht gestanden hat, wie heute. In der ~~ix~~ Horthy-Zeit setzte, wenn auch nur eine kleine Gruppe von Menschen sein Leben aufs Spiel um zu einem Marx- oder Leninwerk zu gelangen und ein Teil der Intelligenz, stand, wenn auch mit ~~einer gewissen~~ Abneigung, aber doch mit einer gewissen Achtung dem Marxismus gegenüber. Die letzten sieben-acht Jahre waren dazu geeignet, um diese Stimmung zu vernichten.

Die Ursachen analysierend kam Georg Lukács auf die Frage unserer philosophischen Unterrichts zu sprechen. Der Hauptfehler unserer marxistischen Erziehung bestand darin, dass wir plötzlich auf dem ~~herzustellen, begannen, dxxxxx~~ "Laufband" Philosophen ~~herzustellen, begannen, dxxxxx~~ ~~Philosophen ohne Wissen, ohne Denken, ohne Kultur.~~ Philosophen ohne Wissen, ohne Denken, ohne Kultur. Und für einen Grossteil von ihnen war das Wissen auch überflüssig, denn der Marxismus, den man ihnen lehrte, war nichts anderes, als die Aufgabe, die einer akuten Frage entsprechenden Lenin- oder hauptsächlich Stalinzitate zu finden. In unserem ~~xxxxxx~~ wissenschaftlichen Leben ~~xxxxxxx~~ kommt es auch oft vor, dass jemand sich an geisteswissenschaftliche oder positivistischen Meinungen unverrückt klammert und dabei jene zwei-drei nicht schwer zu findende Stalinzitate heraussucht, die vor der zuständigen Bürokratie die Sache annehmbar macht, dann kann er lustig weiter tun, was er bis jetzt getan hat, und niemand kümmert sich mehr darum. Dies kompromittiert aber den Marxismus in den Augen der Intellektuellen.

- In der heutigen Lage haben wir Ungarn vielleicht das meiste zu tun, um das Ansehen des Marxismus wieder herzustellen. Wir sind nicht imstande, den Sozialismus, die sozialistische Kultur aufzubauen, solange wir unsere Intelligenz nicht davon überzeugen

Wissenschaftliche Zeitschrift der Partei

können, dass die Anwendung des historischen und dialektischen Materialismus - für jeden auf seinem eigenen Gebiet - nicht nur aus unserem Gesichtspunkt, sondern auch aus dem Gesichtspunkt der ~~eigenen~~ Arbeit eines jeden notwendig ist.

Im Zusammenhang mit der philosophischen ~~Die~~ Diskussion der letzten Jahre sagte er folgendes:

- Demals stand hinter der ganzen Periode das Problem, dass in unserer allgemeinen Praxis die Agitation die Propaganda auffrass, und die schlechte Propaganda die wissenschaftliche Forschung tötete. Wir müssen verstehen, dass wir anders vorgehen müssen. Ohne gute Forschung gibt es keine gute Propaganda und ohne gute Propaganda gibt es keine gute Agitation.

Sehen wir uns alle Wissenschaften der Reihe nach an, so müssen wir uns im klaren sein: es gibt noch keine marxistische Logik, keine marxistische Aesthetik, marxistische Ethik, marxistische Psychologie und so weiter. Ohne die gigantische Arbeit der Klassiker könnten wir keinen Schritt vorwärts tun. Dies bedeutet aber ~~nicht~~ nicht, dass wenn an einigen Stellen alle Bemerkungen von Marx, Engels, Lenin über die Aesthetik ~~gesammelt~~ - um von meinem eigenen Fach zu sprechen - gesammelt sind, dass in diesen Bemerkungen die marxistische Aesthetik schon fertig vorhanden ist. Ohne sie kann man die marxistische Aesthetik nicht fertigbringen - aber fertigbringen müssen wir sie, unsere Generation, die jetzt lebt.

~~Von den Möglichkeiten des~~
~~Von dem Demokratismus und~~ ^{der} Diskussion sprechend stellte er fest, dass vor dem XX. Kongress eine Diskussion garnicht möglich war, weil eine derartige Lage bestand, in der die Menschen ihre Meinung nicht aufrichtig aussprechen konnten. "Klassen können nicht betrogen werden" zitierte er Lenin. - Die Intellektuellen wussten sehr gut, dass eine Diskussion nicht möglich ^{ist} und unsere Aufgabe besteht nun darin von Schritt zu Schritt konkrete, wirkliche Diskussionen zustandezubringen.

Und endlich von den Aufgaben sprechend machte Georg Lukács auf eine Erscheinung aufmerksam. Es handelt sich darum, dass der XX. Kongress an die Stelle des Stalinismus die Leninsche Methode ~~setzte~~ setzte. Aber es muss tatsächlich die Leninsche Methode an seine Stelle gesetzt werden, denn man kann aus Lenin geradeso eine "Zitatalogie" und ^{einen} Dogmatismus machen, wie aus Stalin. Die Achtung für den Marxismus und die sozialistische Revolution verpflichtet die marxistischen Philosophen und andere Intellektuellen, gegen diese Tendenzen gleich von Anfang an den Kampf aufzunehmen, denn der XX. Kongress kann nur ^{zu} grossen wirklichen Resultaten führen, wenn wir Lenins Geist, die Leninsche Dialektik, die Leninsche Me- ^{Hunde}

in dieser Aufgabe erneuern. Wenn wir uns ~~hierin~~ ^{Recherchem} als schwach erweisen, wenn die ~~andere~~ ^{andere} Kraft siegt, die aus dem Leninismus einen Stalinismus mit ~~ver-~~ ^{ver-}ändertem Vorzeichen machen will, dann bleiben die Möglichkeiten des XX. Kongresses gerade so unerschöpft, wie die wunderbare Initiative des VII. Kongresses der Komintern nicht zu den Resultaten in der Arbeiterbewegung der Welt geführt ~~haben~~ ^{haben}, die jeder mit Recht im Jahre 1935 erwartete. Ich bin fest überzeugt, dass der XX. Kongress nicht diese Enttäuschung bringen wird, dass wir jetzt tatsächlich auf die Schwelle der neuen grossen Blütezeit ^{des Marxismus} ~~(der marxistischen)~~ Arbeiterbewegung getreten sind.

In ~~den~~ späteren Nachtstunden nahm die Diskussion mit Georg Lukács Lukács's Schlusswort ihr Ende. In diesem Schlusswort antwortete er auf einige Fragen. So z.B. sprach er sein Einverständnis mit der Feststellung von Agnes Heller aus, dass in den letzten acht Jahren in der ungarischen Kultur fast ~~ausschliesslich~~ ^{ausschliesslich} ~~die in der ersten~~ ^{herausragenden} Reihe stehenden Talente heruntergemacht wurden, während man die verschiedenartigen Talentlosigkeit ^(ver) hätschelte. Er antwortete auch auf die seine Person betreffenden Bemerkungen. ~~(-sagte er -)~~

- Ich bin genügend wenig ein Anhänger des Personenkults, dass auf mich Komplimente und Anerkennungen keinen Eindruck machen. Das Wesen der Sache besteht nicht darin, dass wir bis jetzt auf Lukács geschimpft haben, und von nun an Lukács loben werden. Die Einheit kann nicht anders zustande kommen, als dass wir das Leninische Erbe, d.h. die Marx-Engels-Leninsche Methode in das Zentrum unserer Forschungsmethoden stellen. Um dies tun zu können, müssen wir mit einer Menge von Vorurteilen der Stalinschen Periode aufräumen, zu denen z.B. das "Problem des Objektivismus" gehört. Wenn dies geschehen ist, dann können alle Philosophen sich in dem Streben zusammentun, um auf der Grundlage der Marx-und Leninschen Methoden zu versuchen mit selbständigen Forschungen die Philosophie zu bereichern, sie aufzubauen. Nur auf dieser Grundlage ist eine Einheit möglich. Wenn davon die Rede ist, wen die Zeit gerechtfertigt hat, dann, ~~xxxxxxx~~ ja dann ^{ja} kann ~~xxxx~~ ^{sehr} man es offen aussprechen, dass wir uns dem Wesen nach auf der Linie bewegt haben, die geholfen hat, die Ideologie des XX. Kongresses vorzubereiten, demgegenüber vertrat die "offizielle" Philosophie ihrem Wesen nach eine sektiererische Stalinsche Linie. Dies ist die Wahrheit - und ohne Aussprechen der Wahrheit ist eine prinzipielle Einheit nicht möglich. Der dies nicht nur mit Worten, sondern aufrichtig und ohne Vorbehalte vertritt, kann zu dieser philosophischen Einheitsfront gehören; selbst dann, wenn in einzelnen Fragen ein Meinungsunterschied zwischen uns auftaucht. Doch ~~von~~ sind wir nicht geneigt, ~~uns von den marxischen, engelsschen und~~

Lenin ~~Lebten~~ auf die grossen ~~Traditionen~~ Marx'schen und Engels- und
 (schen Traditionen der Philosophie zu verzichten und sind nicht
 gewillt jenen irgendwelche Konzessionen zu machen, die mit Hilfe
 der verschiedensten Manöver den Dogmatismus der vergangenen Periode
 noch aufrechtzuerhalten ^{versuchen} - beendete Georg Lukács unter stürmischem
^{Zustimmung} Einverständnis der Versammelten sein Schlusswort.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Démocratie Nouvelle

40 Année du 10 Octobre 1957
La Hongrie un an après le drame...

Le cercle Petőfi, instrument de la contre-révolution
par Károly Kiss

page 596.

.....Par exemple a la discussion du Cercle Petőfi sur la philosophie, s'est dressé comme l'apôtre de la "véritable philosophie marxiste" ce même György Lukács, qui est connu dans le monde entier depuis des dizaines d'années pour ses vues opportunistes de droite en philosophie et en politique. György Lukács a qualifié toute la philosophie marxiste-léniniste dans son ensemble, de la tête aux pieds, de dogmatique, stalinienne et bonne a jeter aux chiens, au milieu des applaudissements des révisionnistes et petits bourgeois. L'affirmation suivante montre à quel point György Lukács a passé la mesure au cercle Petőfi: "J'oserais ~~prétendre~~ prétendre que la situation du marxisme est aujourd'hui plus mauvaise en Hongrie qu'elle ne l'était au temps de Horthy"...

P "Prof. Király" äussert sich zur Frage Lukács /am 1. Nov. 1957
in "Neues Deutschland" "Wie steht es in Wahrheit um die unga-
rischen Schriftsteller?"/

"Zu Georg Lukács sagte Prof. Király, dass es in Ungarn "kein
Problem Lukács" gebe. Lukács hat wenig für die Entwicklung der
ungarischen Literatur getan und deswegen auch keinen grossen Ein-
fluss auf die unga ische Literatur gehabt. Überdies ~~hat~~^{war} die materie-
elle Not nach dem Sieg der Revolution über die Konterrevolution
so gross, dass keiner Zeit und Lust verspürte, sich mit den Pro-b-
lemen des Intellektuellen Lukács zu befassen. Zunächst stand
Lukács nicht bei Imre Nagy. Er ist erst später zu ihm übergegan-
gen. Als die Konterrevolution ihren Höhepunkt erreicht hatte, stan-
den sich in der Partei drei Auffassungen gegenüber. Die erste
Gruppe forderte, die Sowjetunion um Hilfe zu bitten, um die Kon-
terrevolution niederzuschlagen und die Macht der Arbeiter und
die Macht der Arbeiter und Bauern zu retten, Zu dieser Gruppe
gehörte Genosse Kádár. Die zweite Gruppe bezeichnete die Konterre-
volution als eine "antistalinistische demokratische Bewegung",
an deren Spitze sich die Partei stellen müsse. Dazu gehörte Imre
Nagy. Die dritte Position bezog Georg Lukács, der den Aufstand
zwar als Konterrevolution bezeichnete, vor ihr aber kapitulierte
und empfahl zu emigrieren, um im Ausland die "Reinheit des Gei-
stes" wiederherzustellen. Sein politisches Versagen wurde zum of-
fenen Verrat, als die sowjetischen Truppen zur Rettung der sozia-
listischen Staatsmacht eingriffen.".....

Für die leninistische Einheit der philosophischen

Wissenschaft

Debatte im Petöfi-Kreis

/Artikel erschienen am 17. Juni 1956 in der ung. Tageszeitung "Magyar Nemzet"/

In einem kurzen Bericht haben wir unsere Leser bereits über die bedeutungsvolle Debatte benachrichtigt, die am Donnerstag mit der Teilnahme von 1200-1300 an der Debatte stürmisch Interessierten im Petöfi-Kreis der DISZ /Demokratischer Jugendbund/ stattgefunden hat. Diese Debatte war ein neuer Beweis für die grossartige geistige Entfaltung, die die von dem XX. Kongress inspirierte ungarische Intelligenz des ganzen Landes in Begeisterung versetzt hat.

In der vielfältigen Verflechtung der Debatte bekam der Kampf gegen den Dogmatismus einen besonderen Nachdruck. Viele kritisierten die Fehler unseres philosophischen Unterrichts, besonders die des Lenin-Instituts und anderer Hochschulen - die subjektivistische Interpretierung der Parteilichkeit, die abschätzige Bewertung der vormarxistischen Philosophie, die Ausnützung der Philosophie für die Rechtfertigung der Tagespolitik. Viele Kritiken wandten sich gegen die Wirksamkeit von Elemér Balogh, Ernő Havas und László Szeecsődi, und im Laufe der Debatte analysierten Balogh und Havas in einigen Fragen selbstkritisch ihre eigene Tätigkeit.

Alle Diskussionsredner beschäftigten sich viel mit der Rolle Georg Lukács's, mit der richtigen Bewertung seiner Wirksamkeit, und obwohl es in einigen Detailfragen gewissen Abweichungen zwischen den verschiedenen Auffassungen gab, waren sie sich alle darin einig - und die begeisterte Zustimmung der grossen Mehrheit der Teilnehmer unterstützte sie darin - dass Georg Lukács sowohl auf dem Gebiet der Wissenschaft, wie auf dem der Politik wieder die ihm gebührende Hochschätzung zuteil werde. Der Leiter eines Katheders der Parteischnle, Balogh, z.B. stellte fest, dass der Grossteil der Georg Lukácsschen

Thesen, die die Tätigkeit der illegalen kommunistischen Partei betreffen, von der Geschichte bekräftigt wurden, und man deshalb die Lukács verurteilenden Auffassungen, die sich auf die Unrichtigkeit dieser Thesen stützten, aufgeben muss. Josef Szigeti schlug die Revision der philosophischen Diskussion von 1948 vor.

Die Einheit der philosophischen Front muss hergestellt werden - diese Entscheidung wiederholte aus den Worten sämtlicher Diskussionsredner. Die Einheit muss auf der Grundlage hergestellt werden, sagte Ernő Havas, Mitglied des Redaktionskomités der Társadalmi Szemle /wissenschaftliche Zeitschrift der Partei/, dass jeder Pfleger der Philosophie sich den Standpunkt der wissenschaftlichen Suche nach der Wahrheit zu eigen machen müsse. Unter anderen sprach der Akademiker Lajos Jánossy, Ivan Kádár, Stefan Mészáros, Ágnes Heller, Stephan Hermann und noch viele andere.

Die Teilnehmer begrüßten Lukács's Diskussionsrede mit grossen Ovationen. Die Rede befasste sich vor allem mit der Lage der theoretischen Arbeit nach dem XX. Kongress.

- Die Verbreitung des Marxismus-Leninismus hatte im Weltmasstabe noch nie solche Aussichten, wie sie uns der XX. Kongress gibt - sagt Georg Lukács -. Und was ist heute die Lage des Marxismus in Ungarn? Ich traue mich auszusprechen, dass der Marxismus in der öffentlichen Meinung des Landes noch nie so schlecht gestanden hat, wie heute. In der Horthy-Zeit setzte, wenn auch nur eine kleine Gruppe von Menschen ihr Leben aufs Spiel um zu einem Marx- oder Leninwerk zu gelangen und ein Teil der Intelligenz, stand, wenn auch mit Abneigung, aber doch mit einer gewissen Achtung dem Marxismus gegenüber. Die letzten sieben-acht Jahre waren dazu geeignet, um diese Stimmung zu vernichten.

Die Ursachen analysierend kam Georg Lukács auf die Frage unseres philosophischen Unterrichts zu sprechen. Der Hauptfehler unse-

rer marxistischen Erziehung bestand darin, dass wir plötzlich auf dem "Laufband" Philosophen herzustellen begannen, Philosophen ohne Wissen, ohne Denken, ohne Kultur. Und für einen Grossteil von ihnen war das Wissen auch überflüssig, denn der Marxismus, den man ihnen lehrte, war nichts anderes, als die Aufgabe, die einer aktuellen Frage entsprechend Lenin- oder hauptsächlichst Stalinzitate zu finden. In unserem wissenschaftlichen Leben kommt es auch oft vor, dass jemand sich an seine geisteswissenschaftlichen oder positivistischen Meinungen unverrückt klammert und dabei jene zwei-drei nicht schwer zu findende Stalinzitate heraussucht, die vor der zuständigen Bürokratie die Sache annehmbar macht, dann kann er lustig weiter tun, was er bis jetzt getan hat, und niemand kümmert sich mehr darum. Dies kompromittiert aber den Marxismus in den Augen der Intellektuellen.

- In der heutigen Lage haben wir Ungarn vielleicht das meiste zu tun, um das Ansehen des Marxismus wieder herzustellen. Wir sind nicht imstande, den Sozialismus, die sozialistische Kultur aufzubauen, solange wir unsere Intelligenz nicht davon überzeugen können, dass die Anwendung des historischen und dialektischen Materialismus - für jeden auf seinem eigenen Gebiet - nicht nur aus unserem Gesichtspunkt, sondern auch aus dem Gesichtspunkt der Arbeit eines jeden notwendig ist.

Im Zusammenhang mit der philosophischen Diskussion der letzten Jahre sagte er folgendes:

- Damals stand hinter der ganzen Periode das Problem, dass in unserer allgemeinen Praxis die Agitation die Propaganda auffrass, und die schlechte Propaganda die wissenschaftliche Forschung tötete. Wir müssen verstehen, dass wir anders vorgehen müssen. Ohne gute Forschung gibt es keine gute Propaganda und ohne gute Propaganda gibt es keine gute Agitation.

Sehen wir uns alle Wissenschaften der Reihe nach an, so müssen wir uns im klaren sein: es gibt noch keine marxistische Logik, keine

marxistische Aesthetik, marxistische Ethik, marxistische Psychologie und so weiter. Ohne die gigantische Arbeit der Klassiker könnten wir keinen Schritt vorwärts tun. Dies bedeutet aber nicht, dass wenn an einigen Stellen alle Bemerkungen von Marx, Engels, Lenin über die Aesthetik - um von meinem eigenen Fach zu sprechen - gesammelt sind, dass in diesen Bemerkungen die marxistische Aesthetik schon fertig vorhanden ist. Ohne sie kann man die marxistische Aesthetik nicht fertigbringen - aber fertigbringen müssen wir sie, unsere Generation, die jetzt lebt.

Vom Demokratismus und von den Möglichkeiten der Diskussion sprechend stellte er fest, dass vor dem XX. Kongress eine Diskussion garnicht möglich war, weil eine derartige Lage bestand, in der die Menschen ihre Meinung nicht aufrichtig aussprechen konnten. "Klassen können nicht betrogen werden" zitierte er Lenin.- Die Intellektuellen wussten sehr gut, dass eine Diskussion nicht möglich sei und unsere Aufgabe besteht nur darin von Schritt zu Schritt konkrete, wirkliche Diskussionen zustandezubringen.

Und endlich von den Aufgaben sprechend machte Georg Lukács auf eine Erscheinung aufmerksam. Es handelt sich darum - sagte er - dass der XX. Kongress an die Stelle des Stalinismus die Leninsche Methode setzte. Aber es muss tatsächlich die Leninsche Methode an seine Stelle gesetzt werden, denn man kann aus Lenin geradeso eine "Zitologie" und einen Dogmatismus machen, wie aus Stalin. Die Achtung für den Marxismus und die sozialistische Revolution verpflichtet die marxistischen Philosophen und andere Intellektuellen, gegen diese Tendenzen gleich von Anfang an den Kampf anzunehmen, denn der XX. Kongress kann nur dann zu grossen wirklichen Resultaten führen, wenn wir Lenins Geist, die Leninsche Dialektik, die Leninsche Methode erneuern. Wenn wir uns in dieser Aufgabe als schwach erweisen, wenn die andere Kraft siegt, die aus dem Leninismus einen Stalinismus mit

verkehrtem Vorzeichen machen will, dann bleiben die Möglichkeiten des XX. Kongresses gerade so unerschöpft, wie die wunderbare Initiative des VII. Kongresses der Komintern nicht zu den Resultaten in der Arbeiterbewegung der Welt geführt hat, die jeder mit Recht im Jahre 1935 erwartete. Ich bin fest überzeugt, dass der XX. Kongress nicht diese Enttäuschung bringen wird, dass wir jetzt tatsächlich auf die Schwelle der neuen grossen Blütezeit des Marxismus der marxistischen Arbeiterbewegung getreten sind.

In später Nachstunde nahm die Diskussion mit Georg Lukács's Schlusswort ihr Ende. In diesem Schlusswort antwortete er auf einige Fragen. So z.B. sprach er sein Einverständnis mit der Feststellung von Agnes Heller aus, dass in den letzten acht Jahren in der ungarischen Kultur fast ausschliesslich die hervorragenden Talente heruntergemacht wurden, während man die verschiedenartige Talentlosigkeit verhätschelte. Er antwortete auch auf die seine Person betreffenden Bemerkungen.

- Ich bin genügend wenig ein Anhänger des Personenkults, - sagte er - dass auf mich Komplimente und Anerkennungen keinen Eindruck machen. Das Wesen der Sache besteht nicht darin, dass wir bis jetzt auf Lukács geschimpft haben, und von nun an Lukács loben werden. Die Einheit kann nicht anders zustande kommen, als dass wir das Lenin-sche Erbe, d.h. die Marx-Engels-Leninsche Methode in das Zentrum unserer Forschungsmethoden stellen. Um dies tun zu können, müssen wir mit einer Menge von Vorurteilen der Stalinschen Periode aufräumen, zu denen z.B. das "Problem des Objektivismus" gehört. Wenn dies geschehen ist, dann können alle Philosophen sich in dem Streben zusammenschliessen, um auf der Grundlage der Marx- und Leninschen Methoden zu versuchen mit selbständigen Forschungen die Philosophie zu bereichern, sie aufzubauen. Nur auf dieser Grundlage ist eine Einheit möglich. Wenn davon die Rede ist, wenn die Zeit gerechtfertigt hat, dann, ja dann

kann man es sehr offen aussprechen, dass wir uns dem Wesen nach auf der Linie bewegt haben, die geholfen hat, die Ideologie des XX. Kongresses vorzubereiten, demgegenüber vertrat die "offizielle" Philosophie ihrem Wesen nach eine sektiererische Stalinsche Linie. Dies ist die Wahrheit - und ohne Aussprechen der Wahrheit ist eine prinzipielle Einheit nicht möglich. Der dies nicht nur mit Worten, sondern aufrichtig und ohne Vorbehalte vertritt, kann zu dieser philosophischen Einheitsfront gehören; selbst dann, wenn in einzelnen Fragen ein Meinungsunterschied zwischen uns auftaucht. Doch sind wir nicht geneigt, auf die grossen Marxschen und Engelsschen und Leninschen Traditionen der Philosophie zu verzichten und sind nicht gewillt jenen irgendwelche Konzessionen zu machen, die mit Hilfe der verschiedensten Manöver den Dogmatismus der vergangenen Periode noch aufrechtzuerhalten versuchen - beendete Georg Lukács unter stürmischer Zustimmung der Versammelten sein Schlusswort.

MTA FIL INT.
Lukács Arch.